

ALMANYA'DAKİ TÜRK MEDYASI VE KAMUSAL BİR ALMAN KURUMU: DEUTSCHE WELLE

(Turkish Media in Germany and a Public Media Organization: Deutsche Welle)

*Selami Özsoy**

Özet

Bu araştırmada Türklerin en yoğun yaşadığı Avrupa ülkesi olan Almanya'daki Türk medyası incelenmiş ve uluslararası yayın yapan medya kuruluşlarından biri olarak Alman Deutsche Welle'nin yapısı ve Türkçe bölümü editörlerinin bakış açılarıyla Almanya'daki Türk medyasının etkileri değerlendirilmiştir. Bu amaçla Deutsche Welle'nin Türkçe yayınlar bölümünde 5 editör ile yarı yapılandırılmış görüşme formuyla görüşmeler yapılmıştır. Bir kamu kuruluşu olan Deutsche Welle, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Hitler'le bozulan Almanya imajını düzeltmek amacıyla Almanya'nın Sesi Radyosu adıyla yayınlarına başlamıştır. Doğu bloğunun çökmesiyle kurumun bu misyonu sona ermiştir. Halen aralarında Türkçenin de bulunduğu 29 dilde internet ve televizyon mecralarında haber yayını yapmaktadır. Deutsche Welle'nin Türkçe servisinde çalışan editörler, yayınlarında tarafsızlığın ön planda olduğunu, hızlı ve çok haber vermek yerine bilgilendirmeyi hedeflediklerini belirtmiştir. 50 yılı aşkın süredir Almanya'da yaşayan ve sayıları 3 milyonu bulan Türk göçmenler zamanla Almanya'da her sektörde söz sahibi olmaktadır. Avrupa'daki medya kuruluşlarında da daha fazla Türk'ün görev alması, yabancılara bakış açısının değişmesine katkı sağlayabilir. Deutsche Welle, Almanca eğitimi veren ve gazeteci yetiştiren bir kamu kurumu olarak da yabancıların entegrasyonu konusunda önemli bir konuma sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Medya, Gazetecilik, Deutsche Welle.

Abstract

Current study examines the Turkish media in Germany, a European country with the densest Turkish population and reviews the structure of German Deutsche Welle, one of the international media outlets in Germany and the effects of Turkish media in Germany based on the perspectives of Turkish department editors. Five editors from Turkish broadcasting department of Deutsche Welle were given semi-structured interview forms. Deutsche Welle, a public organization in Germany was established with the name of The Voice of Germany to polish the image of Germany marred by Hitler after the World War II. Organization's said mission ended with the downfall of the Eastern bloc. The organization still broadcasts in internet and television in 29 languages including Turkish. Editors who work in the Turkish department of Deutsche Welle state that impartiality is always in the foreground of their broadcasts and they aim to inform the public correctly instead of providing news rapidly and in high quantities. Turkish immigrants who have been living in Germany for more than 50 years and whose numbers have reached a total of 3 million have managed to prosper in all sectors in Germany by time. Employment of more Turkish people in the media outlets in Europe can contribute to changes in perspective towards foreigners. Deutsche Welle is in an important position in the integration of foreigners into society by providing German courses and training journalists.

Key Words: International Media, Journalism, Deutsche Welle.

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, e-posta: selamio@gmail.com.

1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte endüstrileşme sürecinin ivme kazandığı ancak iş gücü ihtiyacının öz kaynaklardan karşılanamadığı Batı Avrupa ülkelerinde yabancı iş gücü talebi ortaya çıkmış, bu durum söz konusu ülkelerin belirli dönemlerde özendirdikleri, belirli dönemlerde ise yasalar çerçevesinde durdurmayı denedikleri, günümüze kadar süregelen uluslararası bir göç hareketine yol açmıştır (Doğan, 2006: 6). Savaştan yenik ayrıldıktan sonra yeniden kurulan ve hızla gelişen Almanya, sanayisini canlandırmak için ihtiyaç duyduğu insan gücünü 1960'lı yıllarda dışarıdan ithal etmeye başlamış, bu süreçte Türkiye en büyük göçün yaşandığı ülke olmuştur.

Türklerin göç serüveni, 1957'de 12 kişilik sanatkâr grubunun Almanya'ya gitmesi ile başlamıştır. Bunu çok sayıda başka işçinin de izlemesi üzerine Almanya'ya gidişi resmen örgütleyebilmek amacıyla 31 Ekim 1961'de Türk-Alman İşçi Mübadele Anlaşması imzalanmıştır. Diğer Batı Avrupa ülkelerinin de işgücü açığını kapatmak amacıyla 1964'te Hollanda, Belçika ve Avusturya, 1965'te Fransa ve 1967'de de İsveç ile benzer mübadele anlaşmaları imzalanmıştır. Türkiye'den Almanya'ya göç dalgası, 500 bininci işçinin törenle gönderildiği 1972 yılının ertesinde başvuruların durdurulmasıyla 1973 yılına kadar sürmüştür (Turan, 1997:14; Nuruan ve Kalaycı, 2007:16). 2002 yılı itibarıyla yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının sayısı 3,551,544'tür. Ayrıca diğer ülkelerin vatandaşlığına geçenlerin sayısı da 1,135,611'tir. Almanya'da yaşayan 1,912,169 Türk vatandaşı vardır. Ayrıca 565,766 Türk de Almanya vatandaşı olmuştur (Nuruan ve Kalaycı, 2007:15).

Halen 2,7 milyon civarında Türk'ün yaşadığı Almanya'daki Türk göçmenler (Çakır, 2012: 32), birçok alanda kendilerini göstermiş, özellikle kültür ve ekonomi alanlarında etkin olmuşlardır. Küreselleşme süreci ile birlikte Avrupa'ya ara insan gücünün sağlanmasına yönelik başlayan yasal göç dalgası nedeniyle dünyanın bütün coğrafyalarının artık çok kültürlü ortamlardan oluştuğunu söylemek mümkündür (Yağbasan, 2009:116). Bu çok kültürlü ortamın yarattığı en büyük sorunların başında ise kuşkusuz uyum gelmektedir.

Türkiye kökenlilerin göç serüveni bugün 2.7 milyonu Almanya'da olmak üzere Avrupa'da 5 milyonluk farklı bir kitlenin varlığı anlamına gelmektedir. Bu kitle bütün sorunlara rağmen son derece başarılı bir uyum ve aynı zamanda Türkiye ile yaşadıkları toplum arasında çok yönlü zihniyet transferleri gerçekleştirmektedir. Türkiye kökenlilerin varlığı, Avrupa'da başta "çok kültürlülük", "İslamofobi", "ayrımcılık", "entegrasyon-asimilasyon" olmak üzere pek çok kavramın tartışılmasında oldukça önemli rol oynamaktadır. Bu tartışmaların yoğunlaşmasında Türklerin Türkiye ile olan yakın ve yoğun bağlantılarının da payı büyüktür. Ancak Türkiye kökenliler, yarım asrı bulan süre içinde yaşadıkları topluma pek çok katkı sağlamalarına ve sorun yaratmamalarına rağmen, popülist politikacıların malzemesi olmaktan kurtulamamaktadırlar (Erdoğan, 2012:69). Bu malzemenin servis edilmesinde Alman medyasının önemli bir rolü vardır.

Almanya uzun bir süre, aksi yöndeki toplumsal ve sivil gelişmelere rağmen kendini bir "göç ülkesi olarak görmekte güçlük çekmiştir. 1980'lerde Federal Şansölye Helmut Kohl'ün hükümeti misafir işçi politikasını "yabancılar politikası" haline getirmiştir. Bu süreçte, Alman devlet televizyonu misafir işçilere memleketleri hakkında bilgi iletmek, artık memleketleri haline gelmeye başlayan yerleşik oldukları ülkede karşılaştıkları yasal ve günlük sorunlar konusunda onlara yardım etmek amacıyla, misafir işçi programı olarak anılan programlar yayınlamaya başlamıştır (Schöder ve Appelius, 2009:163).

Medyanın Türk ve Alman toplumlarında farklı bir içerik ve sembolik değerler dizisi yarattığını söylemek mümkündür. Türk ve Alman toplumlarının imgesel boyutu ile analiz edildiğinde tamamen zihinsel olan bu sürece aslında din, kalıp yargı ve ekonomi gibi faktörlerin etki ettiği görülmektedir. Bu kavramların baskın ifadeleri gösterge değerleri ile birlikte zihinsel süreçten geçerek belirgin imgesel anlamlar taşımaktadır. Tüm bu toplumsal değer ve mekanizmaların işlerliğinin sağlanmasında en etkin ve baskın faktörlerden birisi de medyadır. Medya ve medyanın etki derecesi, kapsamı ve boyutu toplumsal değerlerin yön değiştirmesinde veya güçlenmesinde belirgin bir rol oynamaktadır (Yıldız, 2006: 72-73).

1.1. Almanya'daki Türk medyası

Avrupa ülkelerine Türkiye'den iş gücü göçünün başlamasıyla birlikte Türkiye'de basılan gazeteler 60'lı yılların sonlarından itibaren Almanya'da satılmaya başlamıştır. İlk yıllarda gazeteler Türkiye'den Avrupa'ya yeterince hızlı ulaşmamaktaydı. Hollanda'da 1966 yılında satılmaya başlayan Tercüman ile 1969 yılında satılmaya başlayan Hürriyet, bir gün sonra okuyucusuyla buluşabilmekteydi (Ünye, 2006:25). Göçün ilk dönemlerinde İstanbul'da basılan gazeteler uçakla Almanya'ya ulaştırılıyordu. 1969 yılında dönemin Akşam gazetesi, Münih'te basılmaya başlamıştır. Türkçe gazetelerin Federal Almanya'da ilk çıkış yılları şöyledir: Hürriyet, Cumhuriyet (1971), Milliyet (1972), Türkiye (1987) Zaman (1990) Milli Gazete (1973), Özgür Politika (1995), Sabah, Emek, Ortadoğu (1996), Posta, Fanatik (2001), Günaydın, Akşam, Tercüman, Star (2006) (Güntürk, 1999:194; Genel, 2012:48).

Avrupa'da hızlı ve etkin bir şekilde yayın yapan Türk medyası, Türkçe konuşan 2 milyonu aşkın bir toplumu bilgilendirme iddiasını taşımaktadır. Avrupa'da yayınlanan Türk gazeteler baskılarına Avrupa'ya özel sayfalar ekleyerek daha çok göçmenleri ilgilendiren haberlere yer açmıştır. Ağırlıklı olarak Avrupa'daki siyasal, sosyal, kültürel, sanatsal, sportif gelişmeleri ele alan Avrupa haberleri sadece Avrupa ülkelerindeki baskılarına ait sayfalarını doldurmaya başlamıştır. Tamamen Avrupa'da hazırlanan ve büyük bölümü ücretsiz dağıtılan çok sayıda haftalık, aylık gazete ve dergi de Türkçe medyayı zenginleştirmektedir (Arpad, 2009).

Günümüzde Almanya'da basılan Türk gazetelerinin satış rakamlarında günden güne düşüş yaşanmaktadır. Hürriyet gazetesi, 2000'lerin başında 120 bin gazete satarken, halen 60 binin altına düşmüştür. Bugün Türk gazetelerinin Almanya'da toplam satış rakamı 100 bin civarındadır. Almanya içinde Hürriyet 26 bin, Zaman 21 bin, Yeni Özgür Politika ise 10 bin civarında satmaktadır. İnternette erişim gibi faktör basılı gazetelerin satışlarında etkili olmakla birlikte, bu veri, Almanya'da yaşayanların Alman medyasını da takip ettiklerini göstermektedir (Külahçı, 2011:140; Genel, 2011:49). Almanya'da yapılan bir araştırmaya göre (Halm ve Sauer, 2006:35) Almanya'daki Türkler arasında en fazla okunan gazete % 62.2 oranıyla Hürriyet'tir. Bu gazeteyi Milliyet (%11.7), Zaman (%6.5) ve Türkiye (%6.2) takip etmektedir. Bir başka araştırmaya göre de Almanya'da yaşayan Türklerin % 49'u Hürriyet, % 33'ü Milliyet, % 7'si Türkiye ve % 7'si Cumhuriyet gazetesini okumaktadır. Almanya'da yaşayan Türklerin % 40'ı Türk gazetelerinin yanı sıra Bild gazetesini, diğerleri ise farklı bölge gazetelerini okumaktadır (Mora, 2004:105). Nuruhan ve Kalaycı'nın yaptığı araştırmaya göre Almanya'da yaşayan Türklerin % 39.4'ünün Türkçe gazete okuduğu, % 5.7'sinin de Almanca gazete okuduğu saptanmıştır. Her iki dilde gazete okuyanların oranı % 34, hiç okumadığını söyleyenlerin oranı ise % 18.7'dir (2007:115). 1996 yılında Federal Basın Dairesi tarafından Almanya'daki Türk halkının medya kullanımı araştırmasına göre katılımcıların % 55.7'si sadece Türkçe günlük gazeteleri okuduklarını belirtirken, % 38'i

Türkçe olduğu kadar Almanca yazılı basını da tercih ettiklerini ve yalnızca % 6.4'ü sadece Almanca gazeteleri okuduklarını bildirmiştir (Güntürk, 1999:196).

Kültürel alışveriş okullar yanında, özellikle de medya vasıtasıyla oluşmaktadır. Almanya'da yaşayan Türkler bu kültürel alışverişi Almanca ve Türkçe olarak iki dilde takip edebilmektedirler. Yoğun milliyetçi ve zaman zaman fanatik dini karakter taşıyan bir kısım Türk basını Almanya'da yaşayan Türklerin üzerinde her zaman olumlu bir etki oluşturmamaktadır (Ünal, 2011:40). Çebi'ye göre (2012) Türk gazetelerinin Avrupa'daki tirajının düşmesinin bir nedeni yine Türk medyasının yayın politikasıdır: "Türk medyasında dikkat çekecek vurucu haber yapma uğruna hep milliyetçilik damarı kazılmış, hatta bazı durumlarda bile gerçek dışı habere tevessül edilmiştir. Tarafgirliğin abartılması sonucu Almanlar Türkçe gazeteler için "Türklerin avukatı" tabirini kullanmaya başlamıştır. "Getürtk" tabirinin gündemde olduğu bu dönemlerde "her hal ve şartta Türkün avukatlığını yaparım" tavrı, okur kazandırmak yerine bilinçli Türk okurlarını da gazeteden soğutup kaçırmıştır." Avrupa'daki tirajların düşmesiyle birlikte birçok Türk gazetesi yayınına son vermek zorunda kalmıştır. Almanya'da son dönemde Milliyet, Fanatik ve Taraf gazetesi, yayını durdurmuştur. Daha önceki yıllarda ise Evrensel (2009), Cumhuriyet (2008) Star, Günaydın, Bugün, Tercüman, Akşam, Hafta Sonu ve Yeni Şafak da çeşitli sürelerde yayımlandıktan sonra Almanya'dan çekilmiştir. 80'li ve 90'lı yıllarda Alman gazete bayilerinde görülen çok sayıda Türkçe gazete, artık bulunmamaktadır. Batı Avrupa'ya dağıtılmak üzere Almanya'da yayımlanan Türkçe günlük gazetelerin sayısı 6'ya düşmüştür: Zaman, Hürriyet, Sabah, Türkiye, Özgür Politika, Millî Gazete (Çebi, 2012).

1.2. Almanya'daki radyo ve televizyon yayınları

Avrupa'ya iş gücü göçünün başlamasıyla gazetelerle birlikte başta Almanya olmak üzere birçok ülkeye sınır aşırı Türkçe radyo yayınları da başlamıştır. Türkiye'den yayın yapan Türkiye'nin Sesi Radyosu 1963 yılında yayına başlamıştır. Bu süreçte Almanya'nın yayın kuruluşları da radyo yayınlarının arasına bir ya da iki saatlik Türkçe programlar da katmışlardır.

Almanya'da göçmenler için 1964'ten 80'li yılların sonlarına kadar ARD gibi devlet radyo ve televizyonlarında anadilde radyo ve televizyon yayınları yapılmıştır. Almanya'da 1964 yılında WDR Türkçe servisi, 1966 yılında Hollanda Resmi Yayın Kurumu (NOS) bünyesinde VARA tarafından düzenlenen Türkçe yayınlar da bulunmaktaydı (Ünye, 2006: 25). Türkiye'de de Almanya ile eşzamanlı ortaya çıkan uydu ve kablolu yayınların gelmesiyle birlikte, Almanya'da yaşayan Türklere yönelik televizyon yayınları, anadillerinde yayın yapan televizyonlarla daha genişlemiştir (Halm ve Sauer, 2006:20). Ancak zamanla göçmenlerin bir taraftan Alman toplumunun bir üyesi olma isteğinin yanı sıra kendi dillerinde ve kültürlerinde yayınlar izlemek istedikleri ortaya çıkmıştır. Kendi memleketlerine açık duygusal bir bağ istemekteydiler. Bu bağ, Türk video filmlerini fazlaca tüketerek kurmuşlardır. Alman televizyonlarında o zamana kadar sunulan kendi dillerindeki yayınları göçmenlerin zaman içinde yetersiz bulduklarının açıkça göstergesidir (Güntürk, 1999:197).

Almanya'da Türklere yönelik ilk televizyon kanalı, 1985 yılından itibaren Berlin'den yayın yapmaya başlayan TD1 (Türkisch-Deutsches Fernsehen in Berlin) şirketi olmuştur. TRT, 1990 yılında TRT INT kanalını açarak uydu üzerinden Avrupa'da yaşayan Türklere yönelik yayınlar yapmaya başlamıştır. 1991'de de TRT Avrasya isimli kanalla Asya'daki Türk kökenlilere yönelik yayınlar devreye girmiştir. 1990 yılından itibaren özel kanalların

açılmasıyla Avrupa’da yaşayan Türkler çok sayıda Türk kanalını izleme fırsatı bulmuştur (Genel, 2011: 50 ve 51). Araştırmalara göre her üç Türk evinden ikisinde Türk televizyonlarını izlemek için uydu anten bulunmaktadır. Arpad’a göre (2009) Avrupa’da yaşayan Türkler, Türklerle ve Türkiye ile bilgiler için göçten yıllar sonra hâlâ Türk medyasını takip ediyorsa, buna neden olarak Alman medyasının ilgisizliği gösterilebilir.

Almanya’da yaşayan Türk halkının büyük çoğunluğunun Türkçe medyayı talep etmesinin memleketleriyle olan duygusal bağlarının dışında nedenleri vardır. Türk medyası ve programları aynı zamanda kültürel kimliğin korunmasına da hizmet etmektedir. Türk göçmenleri özellikle Mölln ve Solingen’deki yabancı düşmanı kundaklama saldırılarından sonra kendi toplumlarına büyük bir bağlılık oluşturmuştur. Bundan başka dil problemleri de belirleyici bir rol oynamaktadır. Çünkü özellikle Türk göçmenlerinin ilk nesli için dil problemi hala daha önemli bir engel oluşturmakta ve böylece bu grup Türk medyasını bilgi kaynağı olarak kullanmaktadır (Güntürk, 1999:197). Dil engeli ve Avrupa Birliği içindeki kültürel farklar yüzünden, medya ve görsel-ışitsel politikaların birleştirilmesi mümkün olmamıştır. İzleyiciler genel olarak ulusal konuları kendi ulusal dillerinde izlemeyi tercih ederken, Hollywood’dan gelen içerik, özellikle kurgu ve dramlar da onların ikinci tercihi olmuştur. Medya politikaları ve görsel ışitsel politikalar alanında ekonomik hedefler, temel kaygıyı teşkil etmiş, kültürel hedefler ise ikinci plana itilmiştir (Öner, 2009:186).

Almanya’daki Türk halkının medya kullanımı araştırmasına göre katılımcıların yüzde 7’si sadece Alman kanallarını izlediğini belirtmiş, yüzde 39.6’sı yalnızca Türk kanallarını ve buna karşılık % 53.2’si hem Türk, hem Alman kanallarını izlemektedir (Güntürk, 1999:196). Nuruan ve Kalaycı’nın yaptığı araştırmaya göre Almanya’da yaşayan Türk ailelerinin yüzde 37’sinin televizyonda Türk televizyon programlarını, yüzde 6.3’ünün de Alman programlarını izledikleri saptanırken, % 54’ünün de her iki ülkenin programlarını izledikleri belirlenmiştir. Haber programı türlerine göre değerlendirmede ise Türkçe haberleri izleyenler yüzde 80, Almanca haberleri izleyenler yüzde 37 oranındadır. Türk dizileri yüzde 44 oranında izlenirken, Alman dizileri yüzde 5.7 oranında izlenmektedir (2007: 111-115). Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde yaşayan Türk gençlerinin tercihlerinin araştırıldığı bir çalışmada katılımcıların % 70.7’sinin buradaki medyadan memnun olduğu saptanmıştır. Türk gençlerinin Almanca yayınlanan medya arasında en çok tercih ettiği araç %80.9 ile televizyon olmuştur (Goldberg, 2000:19).

Almanya’daki Türklerin medya tüketiminin ele alındığı bir araştırmada (Öztürk ve Sevim, 2009:237-242) Türk göçmenlerin hem Türk, hem de Alman medyalarını takip ettiği saptanmıştır. Türk medyasını kullanmaya yönelik tercih, dergiler haricinde, bütün medya kollarında Alman medyasından daha güçlüdür. Almanya’da yaşayan 15 Türk göçmeniyle yapılan görüşmeler, katılımcıların Türk televizyonlarını genellikle diziler için seyrettiklerini, ama ekonomik ve siyasi haberler konusunda bilgilenmek ve çocukları hedef alan çizgi filmler için de Alman televizyonlarını takip ettiklerini göstermiştir. Görüşmecilerin yüzde 21.6’sı daima Türk televizyonlarını seyrettiklerini belirtirken, yüzde 11’lik bir bölüm ise daima Alman televizyonlarını seyrettiğini kaydetmiştir. Daima Türk gazetelerini okuyanlarla, daima Alman gazetelerin okuyanların oranları ise sırasıyla yüzde 23.5 ve yüzde 85 olarak şekillenmiştir.

Çoğu Avrupa ülkesinin evrimi, çok kültürlü ve çok ırklı toplumlar haline gelme yönündedir. Bu eğilimin izleyicilerin davranışları üzerinde açık yankıları bulunmaktadır. Artık halkın birçok farklı ilgi gruplarına bölünmüş olduğunu söylemek gerekir. Ne var ki, kamu hizmeti yayın sistemi en azından bir bütün olarak halkın beklentilerini ve özel olarak

da azınlıkların beklentilerini karşılamak zorunda olsa bile, kültürel azınlıklara ayrılan program örnekleri seyrekleşmektedir. Bu tür programlara ilişkin yükümlülükler her ülkede yürürlükte olan muhaceret politikalarını yansıtmaktadır (Machet ve Robillard, 1999: 66).

Almanya'daki kamu kurumu niteliğindeki medya kuruluşları bünyesinde Türkçe yayın yapan birçok radyo ve televizyon, yayınlarını sonlandırmıştır. Örneğin 2008 yılında Berlin merkezli RBB'nin (Berlin Brandenburg Radyo ve Televizyon Kurumu) Multikulti Radyo ve 2009'da Frankfurt merkezli HR (Hessen Radyo ve Televizyon Kurumu) Türkçe radyo yayınlarını sona erdirmiştir (Köksal, 2010). Berlin'de aralarında Türkçenin de bulunduğu 18 dilde yayın yapan devlete ait Multikulti Radyo'nun kapatılması, mali nedenlerden daha çok, ikinci bir dile çok kültürlü ortak yaşamı engelleyici bir siyasi anlayışın eseri olarak yorumlanmıştır. Daha önce de Baden-Württemberg'de, ardından Bavyera'daki radyoların Türkçe yayınları sonlandırılmış, Almanya'da geriye bir tek Köln Radyosu kalmıştır. Alman yazılı ve görsel medyasındaki yayınlarda göçmenlere sadece yüzde 1 oranında yer verildiği göz önüne alınırsa, kendi dillerinde de televizyon ve radyo izlemek isteyen göçmenlerin Türkiye'den yayın yapan kanallara yönelmeleri doğal bir sonuç olarak karşılanmalıdır (Dalaman, 2009). Türkçe yayınları 2 Kasım 1964'te başlayan Köln'deki Batı Almanya Radyosu (WDR) Türkler için anavatanlarına bir köprü olmuş, onları Almanya ve bu ülkedeki yaşam hakkında bilgilendirmiştir (Köksal, 2010). WDR Radyolar Genel Müdürü Wolfgang Schmitz, tüm yayınların Almanca yapılması görüşünü şöyle savunmaktadır: “Almanya'da iletişimi sağlamak istiyorsak Almanca dilini kullanmalıyız. Kanımızca çok kültürlü bir toplumun oluşmasında uyumlu bir gelişme elde edilmesi için o ülkede yayınların konuşulan anadilde yapılması gerekiyor” (Hürriyet gazetesi, 2009).

Türk medyasının tek taraflı tüketiminin oluşmuş olan izolasyonu daha da güçlendireceği kabul edilmektedir. Kültürler arasındaki karşılıklı bilgi değiş tokuşu, yani kültürler arası iletişim, entegrasyon için en önemli koşullardan biridir. Ancak içinde yaşanılan Alman toplumu hakkında bilgiler, özellikle Türk televizyonlarında sık sık yer almaktadır. Bir dezavantajı da Türk medyasının milliyetçi, dini, kültürel ve sosyal görüşleri daha çok sağlamlaştırması, bunun da Alman toplumuna entegrasyonu zorlaştırmasıdır Öte yandan Türkçe medya Türk toplumu içinde etnik-kültürel bir kimlik oluşturmaktadır. Alman medyasından asla öğrenilemeyecek Türkiye'deki politik, toplumsal ve kültürel gelişmeler, Türk medyasından takip edilebilir. Aynı zamanda göçmenlerin toplumsal, politik problemlerinin dile getirilmesi için platform olarak kullanılabilir (Güntürk, 1999:198). Almanya'daki Türklerin yüzünün anavatanına dönük kalmasını sağlayan en önemli araç, Türk medyasıdır. Bu nedenle 1994'ten itibaren Türk medyasından rahatsız olan kesimler Federal Meclis'te “Türk basını, uyuma engeldir” tezini savunmaktadır. Türk medyasının Türk toplumu üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla bazı Alman bilim ve siyaset çevreleri tarafından Türk gazetelerinin aşırı milliyetçi ve ırkçı yayınlar yaptığına, Türk-Alman dostluğunu zedelediğine yönelik yorumlar yer almaktadır. Alman basınında çok sık yer alan Türkiye ve Türk karşıtı haber ve oluşumları deşifre etmek durumunda kalan Türk basını, bu “avukatlık görevi” nedeniyle Almanya'nın “kimliksizleştirme politikası” çerçevesinde okunması sakıncalı yayınlar statüsünde değerlendirilmektedir (Doğan, 2006:62). Hessen Eyalet Başbakanı Roland Koch gibi bazı Alman politikacılar, Türklerin kendi anadillerindeki yayınları izlemesini endişe verici bulduklarını zaman zaman dile getirmektedir. Buna karşılık Türkçenin Almanya için bir zenginlik olduğunu düşünen politikacılar da mevcuttur (Arpad, 2009).

Göç alan ülkelerdeki yasal düzenlemeler, uygulamaların aksine hükümler içermektedir. Almanya'da yayıncılık hakkında federal eyaletler arasındaki anlaşmanın 23.1

maddesi, yayınlanan tüm programların halklar arasındaki anlaşmayı özendirmek zorunda olduğu hükmünü getirmektedir. Ayrıca diğer hükümler, örneğin ikinci kamu hizmeti kanalı olan ZDF'nin yayınladığı program yönergeleri, programların Almanya'daki çeşitli milletten insanlar arasında anlayışı teşvik etmesi ve etnik azınlıkları göz önüne alması gerektiğini ifade etmektedir. Almanya'da yayıncılık hakkında federal eyaletler arasındaki anlaşmanın 20.1 maddesi "tüm azınlık bakış açılarının (özel kanallar tarafından) göz önüne alınması gerektiğini" ifade etmektedir (Machet ve Robillard, 1999:67).

1.3. Alman medyası gözüyle Türkler

Alman televizyonlarının Türkiye hakkındaki yayınları, çoğu zaman yeterli ve gerekli araştırma yapılmaksızın, altyapısız ve yanlış olması nedeniyle, olumlu kültür alışverişine çok da pozitif katkıda bulunmamakta, aksine önyargı çukurlarını derinleştirmekte ve düşmanlığı körüklemektedir (Ünal, 2011:40). Türk toplumu bir yanda kendi içinde yabancılaşmakta, diğer yanda Almanlar tarafından dışlanmaktadır. Bu süreçte, düşüncenin yönlendirilmesine aracılık eden medyanın, yabancı düşmanlığının yayılmasında hatta ırkçı kıvılcımların yakılmasında önemli rol oynadığı gözlenmektedir. Alman medyası, yabancı düşmanlığı ve aşırı sağcı şiddeti körüklemekte ve Türklere ilişkin olumsuz haberler üretmektedir (Alver, 2001:135).

Genelde Alman medyasında göçmenlere nesne rolü atfedilmektedir. Buna göre onlar bağımsız aktörler değil, edilgendirler. Onlar hakkında düşünülür, karara varılır, hüküm verilir, ama onlarla konuşulmaz, onların görüşü alınmaz. Pasif ve edilgen oldukları için saygı göstermek gerekmemektedir. Almanya Türk Toplumu (TGD) isimli sivil toplum kuruluşunun raporuna göre göçmenler ve özellikle Müslüman Türkler haberlerde; İslamcılık, terörizm, namus cinayeti ve zorunlu evlilik gibi olumsuz konularla manşetlere taşınmaktadır (Gümüş, 2012:115).

Medya, belirli görüntülerin ve bilgi biçimlerinin görünür kılınmasında, yaygınlaştırılmasında ve güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamakta ve giderek bunların günlük iletişimde normalleşmesine yol açmaktadır. Kamuoyundaki göç söyleminde "getto", "paralel toplum" ya da "İslami fundamentalizm" kavramları gibi, artan oranda "eğitimden uzak çevreler" ya da "etnik çatışma" gibi kavramlar da konjonktürel olarak bir canlanma göstermektedir. Son dönemde genç yabancılara yönelik şiddet ve kriminalite tartışmaları medya alanında yankılanmaktadır (Yıldız, 2010).

Eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımıyla 2008 yılından sonra Alman gazetelerinde yapılan bir incelemede, Die Welt gazetesinde yer alan haberlerde Türkiye ve Türkler; terör, yasak, başörtüsü, Aleviler, Kürtler, alkol yasağı, kaçak içki, cinayet, futbol, sınır ötesi operasyon, Türklerin Almanya'ya entegre olamaması, kundaklama, Almanya'nın yeni Yahudilerinin Türkler olduğu, Hrant Dink suikastı, Orhan Pamuk'a yönelik suikastın önlenmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'yi Kürtlere tazminat ödemeye mahkum etmesi, Almanların da, Türkiye'nin de Türklerin AB'ye girmesini istemediği, Orgeneral Başbuğ'un yaptığı "Türkiye halkı" vurgulu konuşma haberi, Almanya'da yaşayan 2 milyon 81 bin Türk olduğu ve Türklerin çift pasaport istediği, Almanya'da yaşayan yabancıların yüzde 72'sinin Türk olduğu ve ikinci-üçüncü kuşakta bile hala entegrasyon sorunu olduğu biçiminde olumsuz temsil edilmektedir. Kullanılan fotoğraflarda Türk kadınları başörtülü, uzun giysili ve kadın kadına birlikte, şişman, bakımsız ve amaçsız görünümündedir. Haberlerde Türk erkekleri, terör, cinayet, şiddet, futbol kavramları birlikte verilmektedir. Özellikle Başbakan Tayyip Erdoğan'ın sert çıkışları nedeniyle Türkiye'nin

AB'ye giremeyeceği ilişkilendirilerek verilen haberlerde Türkiye ve Türkler olumsuz temsil edilmektedir (Mora, 2012).

Bunun yanında değişen koşullar nedeniyle yabancılar için olumlu bir algı dönüşüm de söz konusudur. Son yıllarda politika ve medyada yabancıların imajı üzerine “çöpçü olan misafir işçiden, aranan bilgisayar uzmanına” bir değişim gerçekleşmiştir. Almanya nüfusunun gelecek yıllarda azalacağından dolayı göçmenlere ihtiyacı olacağı vurgulanmaktadır. Almanya’da nüfus gerilemekte ve toplum yaşlanmaktadır. Sosyal sistemin ayakta kalabilmesi için Almanya göçmenlere ihtiyaç duymaktadır. Ancak göçle ilgili bu yeni görüşün üzerinde bulunduğu temel halen zayıf ve hatta bazı çatlaklar bile yer almaktadır. Ayrıca politikada olduğu gibi medyada da yabancılar arasında “Bize faydası olan yabancılar ve bizi istismar eden yabancılar” şeklinde ayrımcılık yapılması tehlikesi de bulunmaktadır. Böyle bir düşünce özellikle mülteciler konusunda ayrımcılığa yol açmaktadır (Meier-Braun, 2011).

1.4. Almanya’daki Türk gazeteciler

Almanya gibi çok sayıda farklı millete mensup olan insanların bir arada yaşadığı devletlerde, medyaya bu insanların içinde yaşadıkları topluma uyumunun desteklenmesi noktasında çok önemli görevler düşmektedir. İletişim bilimci Geissler’e göre medya aracılığıyla uyum sürecinin desteklenmesi ve bu alanda başarı sağlanması göçmen kökenli kişilerin içinde yaşadıkları toplumun medyasında daha fazla görev almasıyla mümkündür (Şentürk Kara, 2013:18).

Son dönemde Alman medyasında göçmen ailelerden gelen gazetecilere rastlanmakla birlikte, yine de radyo, televizyon ve gazete kurumlarındaki sayıları ve konuları yeterli oranda değildir. Bu gazetecilerin faaliyetleri, gazetecilik mesleğinin gelişmesine önemli katkılarda bulunabilir. Örneğin konulara değişik bakış açıları ile sahip oldukları bilgiler ile haberciliği kolaylaştırabilir ve aynı zamanda yeni bir izleyici kitlesini kazanabilirler. Özellikle kamuya ait Alman radyo-televizyon kurumları ve yazılı basın yabancılar konusunu mesleki eğitim programlarına almaları gerekmektedir (Meier-Braun, 2011). Etnik azınlıkların medya entegrasyonu konulu bir araştırmada, yazılı basın mensuplarının yaklaşık yüzde birinin göçmen olduğu saptanmıştır. Ulrich Patzold, günümüzde her beş Alman vatandaşından biri göçmen kökenli olduğu halde, yalnızca 50 gazeteciden birinin göçmen kökenli olduğunu belirtmektedir (Schöder ve Appelius, 2009:165).

Son on yılda göç, entegrasyon ve medyayla ilgili tartışmalar, çeşitli organizasyon ve ağların oluşturulmasına önyak olmuştur. Bunların etkinlik ve pratikleri çeşitlense de, ortak amaçları medya çeşitliliğini arttırmak ve böylece Almanya’daki çok etnikli kamusal alanı genişletmektir. 2007 yılında Heinrich Böll Vakfı tarafından “Medya çeşitliliği: Genç Göçmenler Gazeteciliği” başlıklı bir medya bursu programı başlatılmıştır. Program günlük gazete *die Tageszeitung*, radyo kanalları Multikulti Radio 23 (RBB) ve Deutsche Welle tarafından desteklenmiştir. Yönetim kurulu üyesi Ralf Fücks programın sunumunda şunları söylemiştir: “Medya her gün göçmenlerle ilgili haberler yapıyor. Artık göçmen geçmişi olan gazetecilerin de medyayı şekillendirmesinin zamanı geldi. Büyük Britanya ve Fransa’da, yazılı basın ve prime time televizyonda toplumsal çeşitlilik belirgindir. Ama Almanya’da, göçmenler hâlâ birer istisnadır. İşte değiştirmek istediğimiz şey bu” (Schöder ve Appelius, 2009: 167-168). Berlin-Kreuzberg’deki Bildungswerk (Kreuzberg Eğitim İşleri) tarafından hazırlanan ve finansmanı Federal İstihdam Bürosu tarafından sağlanan göçmen geçmişi olan gençlere yönelik yeni çift kültürlü medya eğitim programı 2009 Eylül ayında düzenlenmiştir.

Türk ve Alman medya kuruluşları tarafından da desteklenen projenin amacı, genç yetenekleri Alman ana akım medyasının toplumsal ve etkin çeşitliliğine katkıda bulunmaları hedefiyle 15 ay içinde gazeteci olarak yetiştirmektir. Almanya ve Türkiye’den gazetecilere hitap eden bir başka kültürlerarası program da KulturForum tarafından organize edilip Robert Bosch Vakfı tarafından desteklenmektedir. Bu program Alman ve Türk gazetecilerine yönelik atölye çalışmaları sunmuştur (Schöder ve Appellius, 2009:168).

Alman ve Türk kurumlarının ortak girişimlerle medya profesyonelleri eğitimine dair çabaları sürerken Türkiye’deki medya kuruluşlarının Almanya’daki birimlerinin yapısında da bir değişim söz konusudur. Hürriyet gazetesinin Hamburg Büro sorumlusu Kemal Doğan’a göre önceden Türk medya kuruluşlarında görev yapan gazetecilerin tamamına yakını Türkiye’den gelmekteydi ve bu kişiler çoğunlukla Almancaya hâkim değillerdi. Zamanla Almanya’da Türk medyasının çeşitli kademelerinde, burada yetişen ve Almancaya tamamen olmasa da kısmen hâkim olan kişiler görev yapmaya başlamıştır. Gazetecilikle ilgili herhangi bir eğitim almamış olan bu kişiler, bir Türk medya kuruluşunun bürosunda çalışarak işe başlıyor ve zamanla haber yazmayı öğreniyordu. Günümüzde ise artık yeni nesil gazetecilerin Türk medyasında çalışabilmeleri için eskiye oranla daha fazla kalifiye olmaları, iki dili ve kültürü de çok iyi düzeyde bilmeleri gerekmektedir (Şentürk Kara, 2013:7).

Şentürk Kara’nın (2013:10) yaptığı araştırmanın katılımcılarına göre, göçmen kökenlilerin Alman medyasında kariyer sahibi olmak için kendi kimlik, dil, kültür ve dininden vazgeçmek zorunda olduğuna inanmaktadır. Onların bu görüşlerinin değiştirilmesi ve medya aracılığıyla entegrasyon sürecinin daha başarılı olması için medyada görev yapan Türk kökenli kişilerin kendi kültürlerinden, dillerinden ve dinlerinden uzak bir yaşantıya sahip olmadıklarını göstermek gerekmektedir.

1.5. Deutsche Welle

Bünyesinde Türkçe yayınları da barındıran Almanya’nın kamu medya kuruluşu Deutsche Welle, yurtdışına 29 farklı dilde radyo, televizyon ve internet üzerinden yayın yapmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’ndan yenilgiyle çıkan Almanya, dünyadaki imajını yenileyebilmek için bir dizi girişimde bulunmuştur. 1950’lerde en etkin kitle iletişim aracı olan radyo yayınları Alman hükümetinin öncelikleri arasında yer almıştır. Deutsche Welle, Hitler Almanya’sının dünyada bıraktığı olumsuz imajı silebilmek için Konrad Adenauer’in başkanlığı döneminde 3 Mayıs 1953 yılında Köln’de kurulmuştur. Deutsche Welle soğuk savaş döneminde Almanya’nın Sesi adıyla propaganda yayını yapmıştır. Kuruluşunun ardından kısa dalga radyo yayınlarıyla birçok ülkeye ulaşan Deutsche Welle, programlarında yeni Almanya’nın özgürlük, demokrasi ve insan hakları gibi mesajlarına ağırlık vermiştir. 1961 yılında Berlin Duvarı’nın örülmesiyle birlikte Doğu Almanya karşıtı, Batı Almanya yanlısı bir yayın politikası izleyen kuruluş, 1990 yılında doğu bloğunun çökmesi, konjonktürün değişmesi ve küreselleşmeyle yayın ilkelerini de yenilemiş ve tarafsız bir anlayış benimsemiştir. Deutsche Welle gibi Deutschlandfunk (DLF) Almanya Radyosu da bir kamu kuruluşu olarak görev yapmaktadır. Ancak DLF federal hükümet ve eyaletlerin radyo televizyon kurumları tarafından finanse edilirken, Deutsche Welle’nin finansmanı tümüyle federal devlet tarafından karşılanmaktadır (İşte Almanya, 1993:395). Diğer ülkelerde de hedef kitesini yurt dışı olarak belirleyen kamu yayın kuruluşları mevcuttur. Bunlar arasında İngiltere’nin BBC World Service, Amerika Birleşik Devletleri’nin Voice of America, Fransa’nın France 24 ve Radio France International, Kanada’nın Radio Canada International ile Radio Free Europeland sayılabilir. Deutsche Welle, 1992 yılında radyo programlarının yanı sıra televizyon ve internet yayıncılığına da ağırlık vermiştir. Kısa dalga radyo

yayınlarına 2011 yılında son verilerek, programlar internet platformuna taşınmıştır. Deutsche Welle'nin 24 saat İngilizce yayın yapan bir televizyon kanalı vardır.

Bu araştırmada Türklerin en yoğun yaşadığı Avrupa ülkesi olan Almanya'daki Türk medyası incelenmiş ve uluslararası yayın yapan medya kuruluşlarından biri olarak Alman Deutsche Welle'nin yapısı ve Türkçe bölümü editörlerinin bakış açılarıyla Almanya'daki Türk medyası çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir.

2. YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili literatür taranmış, Almanya'nın kamu medya kuruluşu Deutsche Welle'nin Türkçe yayınlar bölümünde 2013 Eylül ayında 5 editör ile yarı yapılandırılmış formla görüşmeler yapılmıştır. Görüşmenin çözümlenmesi iletişim alanından iki akademisyen tarafından kodlanmış ve oluşan kodlardan temalara ulaşılmıştır. Veriler, elde edilen temalara göre 5 başlık altında toplanmış, güvenilirliği sağlamak amacıyla da doğrudan alıntılar yapılarak sunulmuştur. Görüşülen editörler için K1, K2, K3, K4 ve K5 (K: Katılımcı) şeklinde kodlar kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Deutsche Welle Türkçe servisinde görüşme yapılan 5 editörün tamamı lisans eğitimi almış, biri yüksek lisans yapmıştır. Editörlerin 3'ü iletişim fakültesi mezunudur. Editörlerin yaş ortalaması 33, mesleki deneyim ortalaması da 14'tür (Tablo 1). Ana dilleri Türkçe olan editörlerin hepsi Almancaya da hâkimdir. Ayrıca 3 editör iyi düzeyde İngilizce bildiğini ifade etmiştir.

Tablo 1 – Görüşme Yapılan Editörler ve Yapılan Görüşmelerle İlgili Bilgiler

Katılımcı	C	Yaş	Eğitim	Alan	Mesleki Deneyim(Yıl)	Görüşme Süresi
K1	E	42	Lisans	İletişim	22	55 dakika
K2	K	31	Y.Lisans	İktisat	6	30 dakika
K3	E	23	Lisans	Felsefe	5	40 dakika
K4	K	35	Lisans	İletişim	18	35 dakika
K5	K	34	Lisans	İletişim	18	35 dakika

Görüşmelerden elde edilen veriler, yapılan analizin sonucunda; “Deutsche Welle Türkçe Servisinin Yapısı”, “Tarafsızlık”, “Habercilikte Özerklik”, “Yabancılarla Bakış Açısı ve Uyum” ve “Alman Medyasında Türk İmajı” olarak 5 ana temada gruplandırılmıştır.

3.1. Deutsche Welle Türkçe Servisi

50 yıllık bir geçmişe sahip olan Deutsche Welle'nin Türkçe servisi 1 Temmuz 1962'de yayına başlamıştır. Merkezi Almanya'nın Bonn şehrinde olan Deutsche Welle Türkçe servisinde yarı zamanlı çalışanlar ve muhabirlerle birlikte yaklaşık 40 personel görev yapmaktadır. Zamanla yayınlarını daha fazla kişiye ulaştırmak için TRT ve NTV Radyo gibi Türkiye'den bazı medya kuruluşlarıyla işbirliğine gidilmiştir. Deutsche Welle'nin televizyon programları bir yıl süre ile TRT Türk'te de yayınlanmıştır. Türkiye'de internette yayın yapan bazı haber siteleri de, yapılan ikili anlaşmalar uyarınca Deutsche Welle'nin haberlerini kullanmaktadır.

Soğuk savaş sonrası Deutsche Welle'nin genel yayın politikasındaki değişiklik Deutsche Welle Türkçe Servisi için de geçerli olmuş, propaganda haberciliğinden alternatif haberciliğe dönüşüm yaşanmıştır. K1, yayın anlayışındaki değişimi şöyle özetlemektedir: *Geride kalan yıllar içinde propaganda haberciliğinden, haberciliği ön planda tutan ancak alternatif habercilik iddiasında olan bir yapıya dönüştük. İnsanlar ilk bizden öğrenmesin ancak en doğruyu bizden öğrensin şeklinde bir iddiamız var. Bunun için de azami gayreti göstermeye çalışıyoruz. Biz Almanya'yı Türkiye'ye aktarıyoruz ama Türkiye'yi ilgilendiren hassas konuları da nesnel bir yaklaşımla aktarıyoruz.*

Farklı bir bakış açısı getiren editör K3'e göre ise Deutsche Welle'nin misyonu üzerinde bir konsensüs yoktur: *Almanya'dan dünyaya yayın yapan bir kurum. 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan medya kuruluşları gibi Batı'nın sesini Doğu Avrupa'ya, Doğu Bloğu ülkelerine taşımak üzere kurulmuş. Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte nasıl bir misyon üstleneceği belli olmayan medya kuruluşu (K3).*

Yayınların hedef kitlesi

Deutsche Welle'nin sürekli güncellenen internet sitesi üzerinden yaptığı yayınlarda, gündemle ilgili derinlemesine haberler yer almaktadır. Radyo yayınlarını internete taşıyan Deutsche Welle, www.dw.de adresli sitesinde gündemdeki konularla ilgili ses dosyaları yayınlamaktadır. Almanya ve Avrupa basınından haber seçkilerinin yer aldığı dosyaları düzenli olarak her gün sitede yer almaktadır. Bunun dışında sitenin takipçileri Türkçe servisi tarafından hazırlanan görüntülü haber dosyalarını da izleyebilmektedir. Günlük yayınlanan haberler, Facebook ve Twitter gibi yaygın kullanılan sosyal medya ortamlarında da paylaşılmaktadır. Editör K1, Deutsche Welle Türkçe servisinin yayınlarının asıl hedef kitlesinin Türkiye olduğunu belirtiyor: *Her gün internet raporları bizim takipçilerimizin yüzde 65'ine yakınının Türkiye'den olduğunu gösteriyor. Ana hedef kitlemiz Türkiye. Geriye kalanlar ise Almanya, Avrupa ve yüzde 5 gibi ABD olarak dağılıyor. Bizim genele hitap etmemiz çok zor. Habere ilgi duyan, akademisyenlerden politikacılara kadar entelektüel düzeyi yüksek bir kesime hitap etmeye çalışıyoruz. Gençler çok önemli.*

Devlet tarafından finanse edilen Deutsche Welle'nin editörleri, kurumun ana akım medyanın dışında bir yayın stratejisi izlediğini şöyle anlatmaktadır: *Bizim reyting kaygımız yok. Hedef kitlemiz Türkiye'deki karar vericiler. Sınırlı bir hedef kitlemiz var. Biz haberlerimizi yaparken bomba haber yapalım, çok dinlenelim mantığıyla yapmıyoruz. Dünya siyaseti belirleyecek olan önemli gelişmelere odaklanıyoruz. Hedef kitlemiz bu gelişmeleri merak ediyor ve bunları takip ediyor. Sınırlı hedef kitle içinde daha çok eğitimli kesim ve karar verici olanlar var. İnternetle hedef kitlemiz biraz daha değişti, daha geniş bir yelpazeye yaymaya çalışıyoruz. Bizi bağımsız bir haber kaynağı olarak gördükleri için izliyorlar (K5).*

Biz alternatif haber kaynağı olmak istiyoruz. Ana akımı vermek zorundayız. Almanya'da çoğunluk toplumunun azınlıklar üzerindeki baskısı gibi gündemde alt sıralarda olan konuları biraz daha su yüzüne çıkarmaya çalışıyoruz. Almanya'daki seçim sürecinde herkes büyük partileri konuşuyordu. Ama anahtar konumunda olan küçük partiler vardı. Alternatif parti veya korsanlar partisi gibi. Bu partilerde Türkler de var. Onlarla konuştuğumuz mesela (K1).

Deutsche Welle, kar amaçlı bir kurum olmadığından ticari anlamda izlenme oranlarıyla ilgili de bir veri elde etme çabasına da girmemektedir. K2'ye göre yayınlarının bilgi yoğun içeriği genele değil, daha seçkin bir kitleye hitap etmektedir: *Genelde genç elitlere ulaşmaya çalışıyoruz. Almanya'ya ve Avrupa'ya meraklı kişilere, Alman kültürüne meraklı kişilere... Almanca bilenlere. Türkiye-Avrupa, Türkiye Almanya ilişkilerine meraklı*

kişilere ulaşmaya çalışıyoruz. Makalelerimiz uzundur. Normal haber dilinde kullanmayacağımız detaylara yer veriyoruz. Akademik bir dil kullandığımızı yönelik eleştiriler alıyoruz. Belli bir eğitim seviyesinin üstündeki kişilere hitap ediyoruz. İnternet kullanan, sosyal medyayı takip eden farklı bir haber kaynağından yorum almaya çalışan seçkin bir kitle...

K 4'e göre Deutsche Welle, Türkiye'deki medya için de "uzman görüşü" yansıtan bir haber kaynağı niteliği taşımaktadır: *Türkiye'den öne çıkan haberleri Alman uzmanlarla Almanya'dan bakış açısıyla vermeye çalışıyoruz. Almanlar ne diyor bakalım diye bir bakış açısı veriyoruz.*

K1, Deutsche Welle'nin haber havuzundan sadece çeviri haberler yapmadıklarını, Almanya ve Türkiye'deki muhabirler aracılığıyla özel haberler de yayınladıklarını şöyle anlatmaktadır: *Bundan 6-7 yıl önce Türkiye'nin bir sınır ötesi operasyonu vardı. Bölgedeki muhabirimiz bunun istihbaratını aldığını bildirmişti. Türkiye'deki köşe yazarları zaman zaman bizi kaynak gösteriyor. En hızlı değil ama en doğruyu veren olmaya çalışıyoruz. Burada 50-60 yıllık bir kurumun güvenilirliği söz konusu. Bir hata ile bu birikimi silmek mümkün. Biz de bunu yapmamaya çalışıyoruz.*

29 dilde yayın yapan Deutsche Welle'de bazı dillerin haber bölümleri kapanmış veya küçülme yoluna gitmiştir. Editör K4'e göre Deutsche Welle içinde Türkçe servisi, büyüme potansiyeline sahip bir bölümdür: *Bizim burada aynı bölümü paylaştığımız güneydoğu Avrupa bölümünde bazı ülkelere yayın yapan servisler, küçülme yoluna gitti. Boşnak, Hırvat, Arnavutlar, Makedonlar daha az çalışana sahip bölümlerdir. Türkçe stratejik önemi dolayısıyla küçülmeye gitmeyen, sabit duran, gelecekte de büyüme potansiyeli olan bir servis. Rus, Çin ve Arapça bölümleri kadar olmasa da büyüme potansiyeli olan bölüm.*

Dil eğitimi

Almanya'nın bir devlet kurumu olan Deutsche Welle, medya faaliyetlerinin yanı sıra Almanca dil eğitimi de vermektedir. Editör K1, Deutsche Welle'nin Almanca eğitimi ile ilgili çalışmalarını şöyle özetlemektedir: *Kısa dalga radyo yayınlarımızdan kalma Almanca öğretim geleneğini sürdürüyoruz. Bu gelenek Goethe Enstitüleri ile ortak bir çalışma. Eskiden radyodan takip edenlere ücretsiz kitap gönderiyorduk. Şimdi bunu internet ortamına taşıdık. Yazılı ve görsel olarak takip edilebiliyor. Farklı seviyelere göre A1'den C'ye, ekonomi Almancası gibi çok farklı kurslarımız var. Hazırlık aşamasında olduğumuz bir animasyon projemiz var. Almanca öğrenmeden zaman döngüsünden çıkamıyor, her gün 31 Mart'a uyanıyor. Olayları tekrar kabus gibi yaşıyor. Artık klasik anlamda "ben anlatayım sen öğren devri" geride kaldı. Bunu herhangi bir ücret karşılığı yapmıyoruz. Aile birleşimi yoluyla Almanya'ya gelmek isteyenlerden belirli bir düzeyde dil bilgisi isteniyor, bu kurslarımız bu kişiler tarafından ilgi görüyor.*

Gazeteci yetiştirme programları

Almanya'da devlet sınavının gerekli olmadığı tek meslek redaktörlüktür. Anayasa, devlet kademelerinin redaktör seçimlerine karışmasını yasaklamaktadır (Raue, 2005: 84). Almanya'da gazetecilik eğitimi iki sene sürmektedir. Bu arada ilk yıl hemen bir redaksiyonda görev verilir. İlk yılda tüm haber birimlerinde, yani spordan politikaya, ekonomiden magazine çalışma şartı vardır. Bir yıllık uygulamadan sonra basın hakları, halkın özel yaşamının korunması, meslek ahlakı gibi konuların görüldüğü üç aylık teorik eğitim dönemi başlar. Son dokuz ayda üç defa yan medya kuruluşlarında tekrar pratik eğitim alınır. Yani öğrencinin televizyon, radyo, ulusal ve yerel gazetelerle ilgili olarak çalışması gerekir.

Bundan sonra öğrenciler bir diploma alırlar. Bu sırayı izlemezlerse, diploma alamazlar ama eğitim sırasında bir gazetede çalışmaya başlarsa diplomaya gerek duymayabilir. Ama diploma, sektörde iyi koşullarda çalışabilmek için gereklidir (Weimer, 1997: 181). Almanya’da stajyerlik ardına kadar açık bir kapı değildir. Günlük Alman gazeteleri 2000 kadar stajyeri eğitirken, başvuruların sayısı yıllık en az 50,000 civarındadır (Raue, 2005: 82).

Deutsche Welle’nin bir diğer faaliyet alanı da gazeteci yetiştirme üzerinedir. Almanya’ya mahsus olan 2 yıl süreli staj eğitimi Deutsche Welle Akademi tarafından da uygulanmaktadır. K1, Deutsche Welle’nin eğitim programıyla ilgili şu saptamaları yapıyor: *Almanya’da basında çalışmak ve yükselmek istiyorsanız Almanların Volontariat dediği bu eğitimden mutlaka geçmek zorundasınız. Türkiye’de üniversite sınavını geçmekten daha zordur. Çok ciddi kriterler arıyoruz. Buradan başvuran bazı arkadaşları Türkçeleri yetersiz olduğu için elemek zorunda kaldık. Türkiye’den başvuranların da Almancaları yetersiz olduğu için eledik. Hem Türkçeyi hem de Almancayı iyi kullanmak zorunda. 2 yıllık süre içinde ikişer aylık internet, habercilik, televizyon gibi birimlerimizde istasyon çalışması yapıyorlar. Sıkı bir eğitimden geçiyorlar. Bunun sonunda Almanya’daki medya kuruluşunda rahatlıkla çalışma imkânı buluyorlar. Bünyemizde halen bir Türk de bu eğitimi alıyor.*

Gazetecilik eğitimine önem veren bir kuruluş olarak ön plana çıkan Deutsche Welle, bunların dışında ücretli stajyerler de alarak genç gazeteciler yetiştirmektedir. Almanya’da “volontariat” ya da staj gibi eğitimlerden geçerek medya kuruluşlarında görev yapan Türk gazetecilerinin sayısının artması, diğer sektörlerde olduğu gibi önemli bir kültürel dönüşüm sağlayabilir.

3.2. Tarafsızlık

İdealist bir yaklaşımla gazetecilerin görevi halkı bilgilendirmektir. Bu işlevi, Türk ve Alman toplumunun yaşam tarzları, değer yargıları, kültürel ve dini değerlerine ilişkin bilgi vermeleri yoluyla gerçekleştirmeleri mümkündür. Haber verme hakkının varlığı yönünden sınırlar ise özellikle olayın gerçeklere uygun ve objektif olarak verilmesi ile ilgilidir. Haberin sunumunda ve haber verilirken gerçeklere sadık kalınması ön şarttır. Haberin doğru bilgiyi kaliteli şekilde sunması gereklidir. Çünkü haber, toplumun sosyal standartlarını belirler ve toplumsal düzenin devamını sağlar (Gezgin, 2006:14).

Alternatif bir haber kaynağı olma iddiasındaki Deutsche Welle, televizyon ve internet mecralarında 29 dilde yayın yapmaktadır. Deutsche Welle’nin internet sitesinde kurumun habercilik anlayışı şöyle belirtilmiştir: “Hiçbir zaman gelişmeleri ‘en çabuk duyuran kaynak’ olmaya çalışmadık. Çünkü doğruluğu teyit edilmeden alelacele hazırlanacak bir haberin hatalı hatta yanlış bilgiler içerebileceğinin farkındayız. Deutsche Welle olarak verdiğimiz bir haberin her zaman arkasında durduk. Haber ve yorumu kesin hatlarla birbirinden ayırmak, kişilik haklarına saygılı davranmak ve bir konuda hakkında lehte ve aleyhte görüşlere aynı anda yer vermek, en önemli ilkelerimiz arasında. Objektif ve nesnel bir habercilik anlayışını benimsemiş bulunuyoruz. Tüm bunları yaparken de doğru, temiz ve sade bir Türkçe kullanmaya da özen gösteriyoruz” (www.dw.de).

Türkiye, Almanya ve Avrupa ekseninde siyasi ve tartışmalı konularla ilgili haberlerle karşı karşıya kalan Türkçe servisi editörlerinin, uygulamada habercilikte tarafsızlık ilkesine ne kadar bağlı kaldığı önem taşımaktadır. Deutsche Welle Türkçe servisinin editörlerine göre kurumun reklam almaması tarafsızlık noktasında önemli bir referanstır. K1, haberlerde nesnel bir yaklaşımı ön planda tuttıklarını belirtmektedir: *Eski ismimiz Almanya’nın Sesi daha*

avantajlıydı. Ancak şimdi kimsenin sesi değiliz. Devlet kurumu olan ARD'ye bağlı bir yapıdayız. Bizim için de nesnel yaklaşım çok önemli. Örneğin Alman hükümetinin bize göre olumsuz bir icraatı varsa "Ne yapıyorsun Merkel?" şeklinde değil, "Alman hükümetinin yaptığı bu uygulama yabancılar arasında hiç de hoş karşılanmadı" ifadesini kullanarak Türklerin görüşünü ortaya koyuyoruz.

Deutsche Welle'nin Türkçe servisinin yayınlarında Avrupa ve Almanya gündemindeki haberlerin yanı sıra yorumlara da rastlanmaktadır. Yorumları 1999 yılından bu yana Türkçe servisinin sorumluluğunu yürüten Baha Güngör yapmaktadır. K1, sitede yapılan yorumlarla ilgili şunları söylemiştir: *Yorum yapılacağı zaman da bunu da belirtiriz. Sırf birilerini eleştirmek için yapılmaz. Somut gerekçeler varsa bununla ilgili yorum yapılır ama mutlaka başında sonunda söylenir. Yorum kişiyi bağlar dense de aynı zamanda kurumu da bağlar. Ben kurumsal kimliği temsil ettiğime göre dikkat etmem gerekir. Marjinal bir bakış açıdaysam bunu da ifşa etmeye gerek duymam.*

Editör K2, Almanya'da yayın yapan bir kamu medya kuruluşu olarak Türkiye'deki tartışmalı siyasi kavramları kullanırken Deutsche Welle'nin tarafsızlığını korumak amacıyla bir uzlaş platformu oluşturduklarını ifade etmektedir: *Haber dilinde üzerinde mutabık kalınmayan bazı tabirler vardır. Gerilla kimdir, terörist kimdir? Arap baharından sonra tartışma konusu olan isyancı kimdir, terörist kimdir? Kıbrıs Türk kesimi midir, yoksa Kıbrıs Türk Cumhuriyeti midir? Yoksa sadece Kıbrıs mıdır? Yayın kuruluşu olarak kavramların üzerinde uzlaşın olmalı gerekiyor. Türkçe servisi olarak bizim bir sözlüğümüz var. Ona bağlı kalarak çalışıyoruz. Kendi kurumumun çizgisini takip ediyorum. Tarafsızlığınızı belirleyen de budur. Türkiye'ye ilişkin ayrımların en tarafsız hangisiyse onu tercih ediyoruz. Esad mı Esed mi? Bu tartışmalardan sonra ifademizi değiştirmedik. Türkiye'de bazı kavramlar çok siyasete malzeme oluyor. Çok kamplaşma olduğu için medyaya da yansıyor. Bizim görevimiz haber vermek. Doğru bilgi almalarını sağlamak... Siyasetle, holdinglerle işimiz yok.*

Uluslararası medya kuruluşlarında da yayının yapıldığı dildeki bazı tartışmalı kavramların kullanımıyla ilgili benzer sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye'de CNN'in ismini kullanarak yayın yapan CNN Türk televizyonunun İcra Kurulu Üyesi Taha Akyol, kuruluş aşamasında ABD'li yöneticilerle yapılan görüşmelerde tartışmalı ifadelerin de konuşulduğunu vurgulamaktadır: *"Anlaşma öncesi görüşülen konular içinde örneğin PKK'ya terör örgütü mü yoksa Kürdistan İşçi Partisi mi denileceği ya da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı mı yoksa Kıbrıs Türk Lideri mi denileceği gibi konular yer almıştır. Sonuçta Türkiye'de yaygın olarak kullanılan kavramların kullanılması konusunda görüş birliğine varılmıştır"* (İlgaz Büyükbaykal, 2004:100).

Editör K3, Türkiye'de medya kuruluşları arasında çeşitliliğin azaldığını ve objektifliğin kaybolduğunu savunmaktadır: *Hükümetin Türkiye'deki medya üzerinde rolünün olduğunu düşünüyorum. Objektif bir yorum yapabilmek için farklı kaynakları takip etmek gerekiyor. Türkiye'deki gazetelerin dış haberler servislerinde de çalıştım. Avrupa Türkiye'deki gazetelerde her zaman yer bulan bir konu değil. 2000'lerin başında Avrupa'ya daha fazla ilgi vardı. Bu düşüşte Avrupa Birliği'nin de rolü var.*

Türkiye ile Almanya'daki gazeteciliği tarafsızlık ilkesi açısından karşılaştıran K5, Deutsche Welle adına yerinde izlediği İstanbul'daki Gezi Parkı olayları sırasındaki tutumlarını şöyle ifade etmektedir: *Gezi olaylarında Türkiye'de basında gazetecilikle vatandaş olmayı birbirine karıştıran gazeteciler vardı. Kişisel olarak eylemleri*

destekleyebilirsiniz ama olayla aranıza bir mesafe koymanız gerekiyor. Gezi haberlerinde tarafsız kalmaya çalıştık, somut olay neyse onu verdik.

BBC Türkçe Servisi'nin 2013 Taksim Gezi Parkı protestoları kapsamında "Dünya Gündemi" programını yayınlamayan NTV ile ortaklığını askıya almasından sonra, Deutsche Welle'den de bu yönde bir adım atması talep edilmiştir. Deutsche Welle Basın Sözcüsü Johannes Hoffmann yaptığı açıklamada, NTV Radyo'ya aktarılan yayınların hâlihazırda sansüre uğramadığını, sansür durumunda Deutsche Welle'nin de NTV ile işbirliğini askıya alacağını duyurmuştur. Ancak yayınlar sonrasında böyle bir gelişme yaşanmamıştır.

Deutsche Welle'nin internet sitesinde haberlerin yanı sıra yorumlar da yayınlanmaktadır. Deutsche Welle'nin Türkçe yayınlar servisi sorumlusu Baha Güngör'ün "Erdoğan'ın yanlış hesabı" başlıklı bir yorumunda İstanbul'daki Gezi Parkı olaylarıyla ilgili hükümetin politikaları eleştirilmiştir (1.6.2013).

3.3. Habercilikte özerklik

2. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın Sesi adıyla yeni Almanya'nın propagandasını yapma göreviyle kurulan ve günümüzde ana akıma alternatif bir medya kuruluşu olan Deutsche Welle'nin yayınlarında ne kadar özerk bir yapıya sahip olduğu sorusu akıllara gelmektedir. Deutsche Welle'nin Türkçe servisinde kendilerine özerk bir yayıncılık alanı tanınması konusunda editörler olumlu görüş bildirmişlerdir: *13 yıldır bu kurumdayım. Bize şunu yayınlayın veya yayınlamayın şeklinde üst yönetimden bir baskı olmadı. Sadece bir konuda uyarı aldım. Gerhard Schröder başbakanken Bild gazetesiyse saç boyama konusunda mahkemelik olmuştu. Bu konu mahkemeye intikal ettiği için gündeme almamız için uyarıldık. Zamanı geldi Başbakan Merkel hakkında ağır ifadeler yayınladık. Almanlar nasyonal sosyalizm dönemi konusunda çok hassastırlar, Hitler'le ilgili espri bile yapamazsınız. Yunanlılar Merkel'i Hitler'e benzetiyorlar. Hedef kitlemizin hassasiyetleri de çok önemli (K1). Konu seçmede konuyu haber yapmada kendimi hep özerk hissettim. Yaptığım işe birebir bir müdahale olmadı. Bizim en önemli ilkemiz tarafsız kalmak (K2).*

K5, Deutsche Welle'nin üst yönetiminden haber konularıyla ilgili yönlendirmeler yapıldığını ifade etmektedir: *Almanya'nın dış politikasıyla ilgili gelişmelere önem veriyoruz. Yukarıdan şu konuyla ilgilenelim gibi direktifler gelebiliyor. Ancak Merkel'i destekleyen habere yer verelim gibi rakibiyle ilgili haberlere yer vermeyelim gibi bir yönlendirme yok. Hükümeti ve Merkel'i eleştiren haber ve yorumlara yer verebiliyoruz.*

K3'e göre Türkiye'de özel televizyonlar ve gazeteler, hükümete göre kendi pozisyonlarını belirlerken Almanya'da daha özgürlükçü bir medya yapısı vardır: *Bu Türkiye'de sadece bugününün bir gerçeği değil, önceden de vardı. Haberlerin seçilişi, başlıklar, öne çıkartılan hususlar hükümete göre medya kuruluşunun çizgilerini yansıtır. Almanya'da devlete ait medya kuruluşu olmasına rağmen kamu yayın kuruluşu ayrı bir şeydir, devlet kuruluşu ayrı. Biz insanların vergileriyle maaşımızı alıyoruz. Kamu kuruluşları özerk olmasa da belli bir bağımsızlıklarının olduğunu gözlemlemek mümkün. Başbakanı yerden yere vuran görüşler görebilirsiniz, eleştirel görüşler, karikatürler, parodiler... Tam olarak karşısına almasa da hükümetin attığı adımları eleştiren görüşler programlar görebilirsiniz. Almanya'da editoryal özgürlüğün daha fazla olduğunu düşünüyorum.*

3.4. Yabancılara bakış açısı ve uyum

Medyada dünya çapında göçten bahsedildiğinde konu sık sık tehdit edici bir olay olarak ön plana çıkartılmaktadır. Gazetelerde “fakirlerin saldırısı” veya “Avrupa’ya hücum ediliyor” gibi bazı başlıklar görülmektedir. Göç üzerine haberlerde askeri terimler veya suç ile ilgili kavramlar göze çarpmaktadır. Genelde medya dünyası üzerinden yeni bir düşman imajı yaratılmaktadır. Eskiden komünizm tehdidi olarak bilinen bu imaj, yerini “yeni bir kavimler göçü” hatta “İslam tehdidi” gibi bir görüşe bırakmaktadır (Meier-Braun, 2011). Avrupa ülkelerindeki göçmenlerin buldukları kültüre uyumu konusu, göçün başladığı gündün bu yana gündemdedir. Ancak ABD’deki 11 Eylül saldırılarından sonra özellikle Müslümanların durumunun daha çok ön plana çıktığını editör K1 şöyle ifade etmektedir: *11 Eylül’den sonra İslamiyet’le ilgili oluşan olumsuz imaj burada da dikkatleri Türk ve Arap göçmelere çevirdi. Diğer kültürlerden ya da Hıristiyanlardan gelenler uyum sağlıyor, ama Müslüman kültüründen gelenler uyum sağlayamıyor gibi son derece yanlış olan bir imaj ortaya çıktı. Bu belirli çevreler tarafından da destekleniyor. Birisi İslamiyet adına intihar saldırısı yapıyor. Allah adına cinayet işledi gibi ifadeler yer alıyor. Başörtüsü meselesi gündeme geldiğinde Müslüman olarak ağzımıza almaya dahi çekindiğimiz Hıristiyan inancındaki baba oğul kutsal ruh inancını İslam’a uyarlayıp başörtülü kızlara Allah’ın kızı yakıştırmaları yapıyorlar. Bunlar yapılırken sabrımızı da korumaya çalışıyoruz. Bunun böyle olmadığını örnekleriyle aktarmaya çalışıyoruz. Denge unsuru olmaya çalışıyoruz. Hiçbir şeyin propagandasını yapmayız ama doğrular dururken de yanlışla aracılık etmeyiz.*

Editör K2, 11 Eylül saldırıları ardından Alman medyasında bir tutum değişikliği olduğunu vurgulayarak bunu şöyle gerekçelendirmektedir: *Alman medyasının bu konuyla ilgili bir duyarlılığın son yıllarda oluştuğunu gözlemliyorum. 11 Eylül’den sonra göçmenlerle iyi ilişki kurmak gerektiğini anladılar. Göçmenlerin dışlanması halinde radikalleşebileceğini gördüler ve bunun bir toplum için tehdit olduğunu anladılar ve bu tehlikenin ehlileştirilmesi gerektiğini gördüler. Almanya’daki uyum çalışmaları ve genel olarak biraz da bu tehlikenin ehlileştirilmesinde anahtar rol medyanındır. Bu, insanları tanımak ve tanıtmaktan geçer. Bu insanların korkulması gereken insanlar olmadığını o insanların arasına girerek yapılabileceğini, bunu da gazetecilerin yapabileceğini gördüler. Gazeteciler Müslüman aileleri ziyaret ediyor, birlikte iftar yapıyorlar, problemlerini soruyorlar. Eskiden yapılan hatalar yapılmıyor. Haber diline de özen gösteriyorlar.*

Deutsche Welle Türkçe servisinin haber konuları arasında Almanya’daki göçmenlerle ilgili olaylar yoğunluk bakımından ilk sıraları almaktadır. K2’ye göre bünyesinde bulunduğu medya kurumunun Türklerin Almanya’ya uyumuna katkı sağlamak gibi bir misyonu vardır: *Biz yaptığımız haberlerle Almanya’da var olan klişeleri yıkmaya çalışıyoruz. Başarılı göçmenleri ön plana çıkarmaya çalışıyoruz. Buradaki göçmen toplumunun eğitimsiz, işsiz gibi klişelerle anlatılmasının haksızlık olduğunu, Almanya’ya aslında büyük katkı sağladığını, iş imkânı sağladığını anlatmaya çalışıyoruz. Bunu da bağımsız kalarak yapmaya çalışıyoruz. Son yıllarda oluşan İslamofobi, Müslüman göçmenlere yönelik önyargılar, dışlanma, ayrımcılık bunları da haberini yaparak gündeme getirmeye gayret ediyoruz. “Her şey sizin dışarıdan gördüğünüz gibi değil” diyoruz. Türk göçmenler için başı örtülü, işsiz, on çocuklu, Almanca öğrenmez, uyum sağlamaz gibi sayısız klişe var. Bunları yıkmak çok zor. Medya kitleye ulaştığı için klişeleri yıkmakla yükümlü. İyi örnekleri de göstererek bunu yapmak zorundayız.*

Buna karşılık K2’nin görüşünün aksini savunan K5’e göre Deutsche Welle’nin uyum gibi konularla ilgili bir görev üstlenmesi söz konusu değildir: *Bizim hedef kitemiz*

Türkiye’de. Burada yaşayan insanların daha farklı sorunları var. Almanya önceliklerimizden biri... Bu haberler Almanya’da Türkler yaşadığı için yer alıyor.

K1, Alman medyasında görev yapan yabancı kökenli gazetecilere bakış tarzını da şöyle eleştirmektedir: *İlk gittiğim haberler hep göçmen haberleriydi. Türk kökenli olarak otomatik olarak Türklerden sorumlu tutulursunuz. Çalıştığım dönemde hep şu soruları sormak istedim. Ben niye Almanya seçimlerini izlemeyeyim? Niye ekonomi bakanının basın toplantısına beni göndermiyorsunuz? Almanya’da büyümüşüm. Göçmen kökenlilerin yönetim kademelerindeki sayısı arttıkça bu anlayış değişecek. Bunun için 10 yıl daha geçmesi gerekiyor.*

3.5. Alman medyasında Türk imajı

Avrupa’daki Türkler sadece tartışmaların malzemesi olmakla kalmamakta, aynı zamanda fiziki saldırıların da hedefi haline gelmektedir. Alman Amadeu-Antonio Vakfı’nın araştırmasına göre sadece Almanya’da 1990 sonrasında aşırı sağcı Neonazi gruplarca öldürülen yabancıların sayısı 180’den fazla, bunun içindeki Türklerin sayısı da 100’ün üzerindedir (16 Kasım 2011-Die Welt). Bunların içinde “Zwickau Cetesi” olarak da adlandırılan “Nationalsozialistischer Untergrund” (NSU) (Nasyonal-Sosyalist Yeraltı Örgütü) isimli Neonazi örgütünün 2000 ile 2007 arasında 8 Türk ve Türk sanılan bir Yunanlıyı öldürdüğünün ortaya çıkması, mevcut tehdidin boyutlarını bir kez daha ortaya koymuştur. Bu olay, tehdidin niteliğini de değiştirmiş ve bu örgütlerin Alman devleti ile bağlantıları konusunda ciddi soru işaretleri yaratmıştır (Erdoğan, 2012:69). Bu cinayetler sırasında Alman medyasının kullandığı dilin Almanya’daki göçmenleri suçlar nitelikte olduğunu belirten K1, süreci şöyle özetlemektedir: *Neonazi cinayetleri olarak adlandırılan süreçte kurban aileleri suçlandı. Seks mafyası, uyuşturucu mafyası gibi yakıştırmalar yapıldı. Mağdur aileler daha da mağdur edildi. “Sizin bu karanlık bağlantılarınız olmasaydı bunlar olmazdı” dendi. Oysa bazı Alman birimlerin elindeki istihbaratı gizlediği ortaya çıktı. İstihbarat birimlerinin de bağlantı adamı olarak nitelediği adamların da bu işte parmağı olduğu belirlendi. Gerçekler ortaya çıkınca yaptıklarından utandılar. Alman istihbaratında deprem oldu. Potansiyel olarak yabancısın, Türksün suçlusun. Mağdur olsan bile suçlusun.*

K1, Deutsche Welle’nin bu süreçte yayınlarını tarafsızlık ilkesine göre belirlediğini ifade ederek izledikleri yayın politikasını şöyle aktarmıştır: *Haberde “Alman hükümeti senin bu yaptığın densizliktir” denmez ama “Alman hükümetinin bu tavrı Türkler arasında huzursuzluk yarattı” şeklinde ifade edilir. Biz iki tarafın bakış açılarıyla olayı anlattık, sonuçta doğru her zaman ortaya çıkıyor. Bizim amacımız zafer kazanmak değil ama sonuçta doğru ortaya çıkınca manevi olarak tatmin oluyorsunuz.*

Editör K3’e göre Alman medyasında yabancılarla ilgili haberlerde kullanılan dille ilgili bir değişim yaşanmaktadır: *Nasyonal sosyalist üç kişilik bir hücre tarafından 10 yıl içinde 10 kişi cinayete kurban gitti. Medyada bu “dönerci cinayetleri” olarak lanse edildi. Bu söz geçen yıl kullanılmaması gereken bir kelime olarak belirlendi. Bunu kullanan medya kuruluşları arasında da yanlış yaptık diyenler oldu. Yanlış dil kullanımı, Alman kamuoyu tarafından cezalandırılmaktadır. Irkçılık yaparsanız, belli bir gruba yönelik nefret söylemi yayarsanız karşılığını görürsünüz. Böyle ihlaller olduğu zaman da kamuoyu tarafından cezalandırılıyor. Bir otokontrol var.*

K1 ise Alman medyasında olumsuz yabancı ve Türk imajının hala devam ettiği görüşündedir: *Önce basın kuruluşlarının genel yaklaşımında değişiklik olmalı. Almanya’daki*

Türkler Alman basınına çok takip etmez. Televizyonu açıyorsun, sana hakaret ediyor. Polisiye dizi izliyorsun, bütün kötü adamlar Türk oluyor. Son zamanlarda bu değişti, komiserler de Türk olmaya başladı. 30-40 yıldır bütün filmlerinin sonunda katiller Türk ya da Arap çıkar. Bu zihniyet masum diye düşündüğümüz filmlere kadar girmiş bu zihniyet.

Avrupa ülkelerindeki özgürlükçü yaklaşımların bazen diğer kültürlerin sınırlarını ihlal ettikleri görülmektedir. Bu ihlallerden biri de geçtiğimiz dönemde Avrupa basınında görülen Hz. Muhammed karikatürleridir. 21. yüzyılda İslam dininin önemini yitirdiği savıyla Danimarka’da yayınlanan Hz. Muhammed ile ilgili karikatürler, basın özgürlüğü gibi gerekçelerle Alman basınında da yer almıştır. Bu yayınlara gösterilen tepkiler, gazetelerde “Türkler uyum sağlamak istemiyorlar” şeklinde eleştirilmiştir (Çakır, 2012: 38). K1, Avrupa Birliği’nin merkezinde yayın yapan Deutsche Welle’nin bu konudaki tutumuyla ilgili şunları aktarmaktadır: *Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz dedik. Deutsche Welle üst yönetimine de bu konuda uyarıda bulunduk. Biz bunu Türkçe servisi olarak yayınlamıyoruz, sizden de bunu yayınlamamanızı rica ediyoruz. Bu ilerde Deutsche Welle’yi Türk ve İslam dünyasında olumsuz etkileyebilir dedik. Bu oto sansür değil. Pek çok Alman ve Fransız gazetesi Hz. Muhammed karikatürlerini yayınladı. Konuyu haber yaptık, karikatürü yayınlamadık ancak okuyucuya bilgi vermek için betimledik. Karikatürü çizilen figürün sarığında bomba taşıdığını yazıyla anlattık ki neden bu kadar infial olduğu ve can kayıplarının nedeni anlaşılabilir istedik. İslamiyet, Türkiye ile Almanya arasında köprü kurulması ve daha da güçlenmesi için biz de bir katkı sağlamaya çalışıyoruz.*

4. SONUÇ

Avrupa ülkelerine iş gücü göçünün başladığı 1960’lı yıllardan günümüze, diğer sektörlerle birlikte Türk medyası da göçmenlerin, gittikleri ülkeye taşıdıkları kültürel unsurların tamamlayıcısı olmuştur. Önce uçaklarla taşınan, ardından baskı merkezlerinin kurulmasıyla günü gününe Avrupa’daki göçmen okuyucusuna ulaşan Türk gazetelerini, iletişim teknolojisinin gelişmesiyle televizyon ve internet yayınları izlemiştir. Türkçe yayın yapan medya, Avrupa’daki Türklerin anayurtla bağlantısını kurarken bir taraftan da yükselen yabancı karşıtı anlayışa karşı Türklerin savunucusu ve motivasyon kaynağı olmuştur.

Bu araştırmada görüşleri alınan Almanya’nın kamu kuruluşu Deutsche Welle’nin Türkçe servisi editörleri, Almanya’da en önemli gündem konularından biri olan yabancıların uyumu konusunda medyaya önemli görevler düştüğünü vurgulamıştır. Deutsche Welle’nin editörlerine göre Alman medyasının 11 Eylül olaylarından sonra yabancılara ve özellikle Müslümanlara bakış açısı değişmiştir. Saldırıların ardından Almanlar göçmenlerle iyi ilişkiler kurulması gerektiğinin farkına varmış ve göçmenlerin dışlanması halinde radikalleşebileceğini görmüşlerdir. Bu yüzden uyum tartışmaları farklı bir boyut kazanmış ve uyumun gerçekleşmediği takdirde radikalleşebilecek akımların ülke için bir tehdit olabileceği algısı yerleşmiştir.

Almanya’nın resmi medya kuruluşu ARD’ye bağlı olan Deutsche Welle, kuruluşundaki Almanya propagandası misyonunu tamamladıktan sonra günümüzde uluslararası bir medya kuruluşu olarak haber yayını yapmaktadır. Kısa dalga radyo yayınlarına 2011’de son veren ve halen internet ve televizyon mecralarını kullanan Deutsche Welle’nin yayın yaptığı 29 dilden biri olan Türkçe servisi, öncelikle Türkiye’deki entelektüelleri ve Almanya’daki Türkleri hedefleyen bir yayın politikası izlemektedir. Bonn’da bulunan Türkçe servisinin merkezinde 20 civarında Türkiye’de gazetecilik ve diğer alanlarda eğitim almış, Türkçe ve Almancaya hâkim medya profesyoneli görev yapmaktadır.

Yarı zamanlı çalışanlar ve diğer şehirlerdeki muhabirlerle birlikte çalışan sayısı 40'ı bulmaktadır. Görüşme yapılan editörlere göre Deutsche Welle, Almanya'daki ana akım medya dışında; özerk, tarafsız bir habercilik anlayışıyla yayınlarını internet sitesi ve sosyal medya aracılığıyla hedef kitlesine ulaştıran alternatif bir haber kaynağıdır. Ana akım medyadaki hızlı habercilik yerine gündemdeki ve gündem dışındaki konuları derinlemesine bir bakış açısıyla hedef kitlesine iletmektedir. Deutsche Welle Türkçe servisinin Almanya'dan yaptığı bu yayınlar, Türkiye'deki birçok medya kuruluşu için de haber kaynağı olmaktadır. Devlete ait bir kurum olarak özgün bir yapı oluşturan Deutsche Welle'nin Türkçe servisi, Türkiye'deki medya kuruluşları ve kamuoyu için olaylara Almanya'nın bakışını yansıtan referans bir kurum olarak görülürken, diğer taraftan da Alman medyası için Türklerin olaylara bakışını yansıtan bir birim kimliği taşımaktadır.

Görüşme yapılan editörler, haber konularını seçme ve içeriklerini oluşturma açısından özerk olduklarını, bu anlamda üst yönetimden bir baskı veya yönlendirme ile karşı karşıya kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Deutsche Welle'nin haber ve yorumları incelendiğinde genelde Avrupa Birliği'nin özelde Almanya'nın Türkiye'ye politik ve kültürel bakış açısını yansıtan bir anlayışın hâkim olduğu söylenebilir. İnternet sitesindeki haberler ve günlük yayınlanan Avrupa ve Almanya basınının özetlerine yansıyan Avrupalı siyasetçilerin görüşlerinde olduğu gibi, Deutsche Welle'de yapılan yorumlarda da Türkiye için seküler yaşam tarzının savunulduğu ve buna karşı olan muhafazakar politiklardan endişe duyulduğu görülmektedir.

Deutsche Welle, kısa dalga radyo yayınları döneminde başlatılan Almanca dil eğitimi faaliyetlerini günümüzde internet ve görsel tabanlı yayınlarla sürdürmektedir. Bunun dışında Deutsche Welle'nin gazeteci yetiştirme programları da devam etmektedir. Avrupa'daki medya kuruluşlarında daha fazla Türk'ün görev almasının, yabancılara bakış açısının değişmesine katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

Son yıllarda Avrupa'da satılan Türk gazetelerinin tirajlarında düşüşler yaşanmıştır. Bunda internet kullanımının yaygınlaşmasıyla basılı gazetelere talebin azalması etkili olmakla birlikte, yeni kuşak Türklerin Almanya'ya uyumu ve Türkçeyi unutması nedeniyle Alman medyasına yöneldiği şeklinde de yorumlanmaktadır.

Alman Basın Konseyi'nin belirlediği basın-yayın meslek ilkelerinin içinde "Gazete sahipleri, yayıncılar ve gazeteciler, mesleklerini icra ederken, kamuoyuna karşı sorumlu ve basının prestijini korumakla yükümlü olduklarının bilinciyle hareket etmelidir" ifadesi yer almaktadır (Schneider ve Raue, 2002:182). Bu maddede vurgulanan "kamuoyu" kavramı kapsamında göçmenlerin de bulunduğu ve kamuoyunun önemli bir parçası olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Benzer bir araştırma, Avrupa'ya Türkiye'den veya yerinden yayın yapan bir medya kuruluşunun yayın içeriği veya yapısı nitel ve nicel yöntemlerle incelenerek yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Alver, F. (2001), "Alman Basınında Türkler ve Türkiye", *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:18, s. 135-155.
- Arpad, A. (2009), Türk Medyasının Türkçesi, *DieGaste*, Sayı: 8, <http://diegaste.de/gaste/diegaste-sayi810.html>

- Çakır, M. (2012), “Türklerin Alman Kültüründeki İmajı”, içinde Gümüş Z. (Ed.), *Türk-Alman İşgücü Anlaşmasının 50. Yılında Almanya Türkleri*, Anadolu Üniversitesi Yurt Dışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Sorunlarını Araştırma Merkezi Yayınları, Eskişehir.
- Çebi, M. (2012), “Almanya’da Türkçe Medya”, *Ana Dil Türkçe Koordinasyon Kurulu Çalıştayı*, http://anadilim.eu/wp-content/uploads/2012/04/20120331_Mahmut-%C3%87ebi_Konu%C5%9FmaMetni.pdf
- Dalaman, C. (2009), “Alman Radyolarında Türkçe Yayınların Yok Olma Süreci”, *Die Gaste*, Sayı: 8, <http://diegaste.de/gaste/diegaste-sayi812.html>.
- Doğan, A.A. (2006), “Almanya’daki Türkler ve Çok Kimlikli Kimliksizleştirme”, içinde Kartal B.D. (Ed.) *Batı Avrupa’da Türk Dış Göç Sürecinin Güncel Boyutları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- Erdoğan, M. (2012), “Avrupa’da Göçmen Olmak: Almanya’daki Türk Göçmenler, Sosyal Dönüşüm”, *Biyotetik ve Kamu Politikaları Konferansı*, 12-13 Nisan 2012, UNESCO Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Türkiye Milli Komisyonu.
- Genel, M.G. (2011), Almanya’da Yaşayan Türklerin Türk Medyasını Takip Etme Eğilimleri, *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı 1.
- Gezgin, S. (2006), Türk Alman İlişkilerinde Medyanın Sorumluluğu, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 24.
- Goldberg, A. (2000), *Türkiye ve Avrupa’da Gençlik*, Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara
- Gümüş, B. (2012), “Almanya Türklerinin Alman Toplumuna ve Medyasındaki Konumu”, içinde Esen E. ve Gümüş B. (Ed.) *Türk - Alman Bilimsel İşbirliğinin Güncel Konuları*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Güngör, B. (2013), “Erdoğan’ın yanlış hesabı”, Deutsche Welle, 1.6.2013 <http://www.dw.de/erdo%C4%9Fan%C4%B1n-yanl%C4%B1%C5%9F-hesab%C4%B1/a-16853420>
- Güntürk, R. (1999) “Almanya’daki Türk Medyası”, Türkiye ve Almanya’da Gazetecilikte Etik, *14. Alman-Türk Gazetecilik Semineri*, Deutsche-Türkische Stiftung ve Konrad Adenauer Vakfı.
- Halm, D. ve Sauer, M. (2006), “Almanya’daki Türk Medyası”, Medya Merceğinde Almanya ve Türkiye, *20. Alman-Türk Gazeteciler Semineri*, 8-20 Mayıs 2006, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Antalya.
- Hürriyet Gazetesi*, (2009), “Türkçe iletişime darbe”, 5 Kasım, s. 13.
- İlgaz Büyükbaykal, C. (2004), *Türkiye’de Televizyon Alanında Küresel Yerel Birlikteliği: CNN Türk ve CNBC-e Örneği*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- İşte Almanya* (1993), Berlin: Societats Verlag.
- Köksal, G. (2010), “Türkçe İletişim Açısından Ağır Darbe Köln Radyosu”, *Die Gaste*, Sayı: 10, <http://diegaste.de/gaste/diegaste-sayi1006.html>.
- Külahçı, A. (2011), “Medyada Göç ve Göçmen Algısı”, *Almanya ve Göç - 50. Yılında Almanya’da Türkler Sempozyumu*, 1-2 Kasım 2011, Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Berlin.
- Machet E. ve Robillard S. (1999), *Televizyon ve Kültür, Avrupa’daki Politikalar ve Yasal Düzenlemeler* (Çev.Erol Mutlu). Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yayınları, Ankara.
- Meier-Braun, K.H. (2011), “Almanya’da Göç, Seçim Kampanyaları ve Medya”, *Die Gaste*, Sayı: 16, <http://diegaste.de/gaste/diegaste-sayi1610.html>.
- Mora, N. (2004), “Medya ve Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Almanya’daki Türkler”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20.

- Mora, N. (2012), “Alman Medyasında Türkiye ve Türkler”, *Akademik Perspektif*, <http://akademikperspektif.com/2012/10/14/alman-medyasinda-turkiye-ve-turkler/>
- NTVMSNBC (2011), Deutsche Welle kısa dalgaya veda ediyor, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25293367/>.
- Nuruan, M, Kalaycı, A.R. (2007), “Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması”, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Öner, S. (2009), “AB’nin Görsel-İşitsel ve Medya Politikaları ve Kimliğe Olan Etkileri”, içinde Arslan, S., Aytar, V., Karaosmanoğlu, D. ve Schöder S. K., (Ed.), *Avrupa’da Medya, Kültür ve Kimlik* içinde, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Öztürk S.A ve Sevim N. (2009), “Almanya’daki Türk Göçmenlerin Medya Kullanımı: Etnik Özdeşleşme, Dil Tercihi ve Kalma Süresinin Etkisi”, içinde Arslan, S., Aytar, V., Karaosmanoğlu, D. ve Schöder S. K., (Ed.), *Avrupa’da Medya, Kültür ve Kimlik*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Raue, P.J. (2005), “Almanya’da Gazetecilik Eğitimi” 19. *Alman-Türk Gazeteciler Semineri – Rekabet ve Medya*, Konrad Adenauer – Stiftung Yayını., Ankara.
- Schneider W. ve Raue P.J. (2002) *Gazetecinin El Kitabı*, 2. Baskı, Konrad Adenauer Vakfı ve İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları. İstanbul.
- Schöder S.K. ve Appelius S. (2009), “Alman Medyasında Alman Türklerini Anaakımlaştırma Strateji ve Politikaları”, içinde Arslan, S., Aytar, V., Karaosmanoğlu, D. ve Schöder S. K., (Ed.), *Avrupa’da Medya, Kültür ve Kimlik*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Şentürk Kara, E. (2013), “Medya Aracılığıyla Kültürlerarası Entegrasyon: Almanya Örneği. Almanya’da Yaşayan Türklerin Medya Sektöründe Görev Almasının Kültürlerarası Entegrasyona Etkisi”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2 (2): 1-25.
- Turan, K. (1997), *Almanya’da Türk Olmak*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi, No: 103.
- Ünal, M. (2011), “Türk Alman Parlamenteler Grubunun İkili İlişkilere Katkısı”, *Almanya’ya Türk Göçünün 50. Yılında Türk – Alman İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği*, 04-05 Mayıs 2011, Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları. http://www.kas.de/wf/doc/kas_31811-1522-12-30.pdf?120808133142
- Ünye, A. (2006), “Radyodan Çanak Antene, Avrupa’daki Türkçe Medya Serüveni”, *IGMG Perspektif*, Yıl: 12, Sayı 141-142, Eylül 2006.
- Weimer, M. (1997) “Almanya’da Yerel ve Bölgesel Basın”, Yerel Basında Gazetecinin Tanımı, İşlevi, Çalışma Koşulları ve Sorunları, 2-3 Ekim 1997, *Konrad Adenauer Vakfı Yerel Basın Eğitim Seminerler Dizisi 1.*, İstanbul.
- Yağbasan, M. (2009), “Kültürlerarası İletişim ve Diyalogun Almanya Özelinde Analizi”, e-*Journal of New World Sciences Academy Humanities*, 4 (1): 113-136.
- Yıldız, E. (2010), Medyada Kültürel Hegemonyanın Normalleştirilmesi, *DieGaste*, Sayı: 12, <http://diegaste.de/gaste/diegaste-sayi1207.html>.
- Yıldız, S. (2006), Türk ve Alman Toplumlarında Kültürel İlişkiler, İmgeler ve Medya, *Millî Folklor*, Yıl 18, Sayı: 72.

YENİ MEDYA ESKİ MEDYAYA KARŞI: SAVAŞI KİM KAZANDI YA DA KİM KAZANACAK?¹

New Media vs. Old Media: Who Won The War or Who Will Win?

*Barış Bulunmaz**

ÖZET

Teknolojinin tetiklediği yeni dünya düzeni, eski uygulamaları ve alışkanlıkları tamamen değiştirmektedir. İnternetin yarattığı ve temel altyapısını oluşturduğu yeni medya ve internet teknolojileri, artık ‘eski medya’ olarak adlandırdığımız klasik iletişim yöntemlerine karşı büyük bir üstünlük sağlamıştır. Çalışmada, ilk olarak yeni medya ve eski medya kavramlarının teorik bakışı gerçekleştirilecek, daha sonra ise eski medyanın yeni medya karşısında mevcut pozisyonu üzerinden değerlendirmeler gerçekleştirilerek, analizler ve öngörüler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya, İnternet, Eski Medya

ABSTRACT

The new world order that triggered by technology completely change the past practices and customs. New media and internet technologies that created and formed the basic infrastructure by the internet has provided a great advantage against traditional communication methods that called ‘old media’. In this study, firstly the concepts and definitions of new media and old media will be given. Later on, the advantages of new media will be evaluated over the old media and will be done analysis and predictions.

Keywords: New Media, Internet, Old Media

¹ 30 Kasım 2011-02 Aralık 2011 tarihlerinde Ege Üniversitesi’nde gerçekleştirilen XVI. Türkiye’de İnternet Konferansı’nda sunulan bildirinin tam metnidir.

* Yrd. Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri ve Medya Bölümü, baris.bulunmaz@uskudar.edu.tr

1. Giriş

Teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni iş yapma şekillerini, alternatif iletişim kanallarını, yenilenebilir ve alışkanlıkları değiştiren uygulamaları, sosyal hayata ilişkin değişimleri sadece tekil bir olay ya da değişimin yarattığı bir sinerji ile değil, topyekun salt teknolojinin devinim hızı ile açıklamak daha doğrudur. Peki, nedir teknolojinin ilerleme hızının ve boyutunun ‘akıl almaz’ bir süreçte devam etmesinin sebepleri? Ya da bu sebepleri ortaya çıkaran faktörlerin yarattığı iletişim çağının gerçekleri? Bu soruların cevaplarını sadece 21. yüzyıl ile taçlandırılan hayatın normal akışı ve ‘doğanın kanunu’ gibi oldukça basit nedenlere dayandırılan ‘süslü’ cümlelerle açıklamak mümkündür. Ancak, görülmeyeni görmek ya da sadece gösterilen ile yetinmemek için mutlaka bunun arkasında başka nedenlerin veya gelişmelerin olduğu gerçeğini de kabul etmemiz gerekir.

Bu noktada verilebilecek en iyi cevap ya da soruların tatmin edici yanıtlarının ‘mantıki’ bir zemine oturtulmasını sağlayan en iyi yol, öncelikli olarak teknolojinin bu denli hızlı bir şekilde ilerlediği gerçeğini somut bir gelişmeye dayandırmanın gerekliliğidir. İşte bu nedenle ortak noktada buluşulabilecek yegâne seçim ya da konsensüsü sağlayabilecek en önemli gelişme internetin çok hızlı bir şekilde tüm teknolojik gelişmelerin ya da ‘buluşların’ mihenk taşını oluşturduğu ve devamındaki her türlü yeniliğin de zincirleme bir şekilde internetin yarattığı ‘yeni dünya düzeni’ üzerinden şekillendiği ve gerçekleştiğidir.

Geriye dönüp baktığımızda veya kuramsal bilgilerin oluşturduğu ‘bilgi havuzunu’ değerlendirdiğimizde, belirli bir konunun ya da kavramın teorik bir sürece oturması için belirli bir zaman gerekmektedir. Bugün ise, bambaşka bir dünya ve o dünyada oluşan çok çeşitli uygulamalar ile karşılaşmaktayız. 2-3 sene öncesine kadar hayatımızda olmayan birçok şey bugün oldukça sıradan bir şekilde yanımızda durmakta ve etrafında da kendi dünyasını günden güne daha bir şekillendirmektedir. İnternetin tetiklediği ve günümüzde hayatımızın olağanları haline gelen birçok ‘yaşamsal’ olgunun, gelecek günlerin ve yılların belirleyicisi olduğu gerçeğini netleştirmemiz gerekir.

Yeni medya, sosyal medya, sosyal ağlar, ‘e’ harfi ile başlayan ve yanına gelen kelimeler, dijital uygulamalar gibi onlarcasını sayabileceğimiz birçok kavramın ‘çekirdeğini’ internet oluşturmaktadır. Ya da şu şekilde bir soru da sorabiliriz; “İnternetin olmadığı bir dünyada bu kavramlar hayatımızın olağanları haline dönüşebilir miydi ya da onları bu kadar içselleştirmemizin en önemli nedeni internet değil midir?”. Bu sebeple, hem bu soruların cevabının ortak kesişme noktasının internet olması hem de internetin yarattığı yeni dünya düzeninin belki de 2. Dünya Savaşı sonrasındaki soğuk savaş dönemini sonlandıran Berlin Duvarı’nın yıkılması benzeri farklı bir ‘teknoloji devrimi’ yapması, internetin altyapısını oluşturduğu yeni medya ve iletişim teknolojilerinin, ‘eskinin’ tüm düzenini ve alışkanlıklarını altüst ettiğini ve bambaşka bir dünyayı ortaya çıkardığını kabul etmemiz gerçeğini oluşturmaktadır.

İnternetin doğası gereği oluşturduğu hız, güncellenebilirlik, karşılıklı etkileşim, düşük maliyet gibi avantajlarının yanında multimedya özelliklerini de tüm unsurlarıyla kullanmanın getirdiği rekabetçi üstünlük, internete paralel olarak düşünebileceğimiz yeni medya ve iletişim teknolojilerinin, geleneksel medya veya kitle iletişim araçları dediğimiz, bugün ise ‘eski medya’ olarak konumlandığımız sistemler karşısında oldukça önemli bir güç elde etmesine yol açmıştır.

Bu çalışmada, öncelikli olarak internet ve internete bağlı olarak düşünebileceğimiz yeni medya kavramı ile artık eski medya olarak adlandırdığımız geleneksel yöntemlere ilişkin kavramsal değerlendirmeler yapılacaktır. Daha sonra ise, yeni medya unsurlarının sınırsız avantajları ile eski

medyaya ilişkin uygulamaların eksik rekabetçi yaklaşımları birlikte değerlendirilerek, geleceğe ilişkin çift taraflı olarak analizler ve öngörüler yapılacaktır.

2. Yeni Medya ve Eski Medya'ya Kavramsal Bakış

Teknolojik değişimler, hız kavramının rekabetin temel ögesi haline gelmesi ve belki de bunların hepsinin ötesinde zaman ve mekan kavramlarından bağımsız bir şekilde “her zaman ve her yerde” sloganının hayatın içine oturmasını sağlayan en temel buluş ya da son yüzyılın en önemli ‘olayı’ olarak interneti gösterebiliriz. Nedir internet, nasıl ortaya çıkmıştır, nasıl bu derece yaygın bir hale gelmiştir, ne gibi yeni değişimleri beraberinde getirmiştir, ne gibi yeni kavramları hayatımıza sokmuştur ve de kavramlar arasındaki değişkenliği ya da bizlerin kavramlara bakışımızın değişmesini nasıl sağlamıştır?

İnternet, teknik olarak birçok bilgisayarın veya bilgisayar sistemlerinin birbirine bağlı olduğu, dünya çapında yaygın olan ve sürekli büyüyen bir iletişim ağıdır. Bu iletişim ağında bilgisayarlar birbirlerine fiziksel olarak (kablolar, uydu bağlantıları, telsiz bağlantı vb.) bağlıdır. Geliştirilen bazı özel protokollerle (TCP/IP) birbirine bağlı bilgisayarlar arasında bilgi paylaşımına dayalı dosya alma ya da gönderme veya sohbet gibi birçok aktivite gerçekleştirilebilir. Bilgisayarların bilgiyi saklama (harddisk, fiberoptik vb.), bilgiyi çok hızlı işleme (veri tabanı programları, bazı analiz programları vb.) özellikleriyle bilgisayar ağlarının herhangi iki bilgisayar arasında veri iletişimini olanaklı kılma özellikleri birleştiğinde ortaya muazzam bir bilgi paylaşım ortamı çıkar. İşte internetin felsefesini oluşturan temel altyapı ana hatlarıyla böyledir (<http://www.internetdevri.com/internet-nedir/>, 25.10.2011).

“Bir başka deyişle bilgisayar ağlarının ağı (network) olarak tanımlanan internet, geniş anlamıyla bilgisayar ağlarının birbirine bağlanmasıyla oluşan ve böylece tüm dünyayı birbirine bağlayan çok büyük bir internet ağıdır” (Dinler, 1998: 158). Herkesin, her yerde, zaman ve mekan sınırı olmaksızın ‘eşit’ şartlar altında var olduğu bir dünya olarak da düşünebiliriz.

İnternetin tarihine gelecek olursak ya da internetin başlangıcı diyebileceğimiz dönem ise, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hareketlenmeye başlamıştır. İnternetin köklerini 1962 yılında J.C.R. Licklider’in Amerika’nın en büyük üniversitelerinden biri olan Massachusetts Institute of Technology’de (MIT) tartışmaya açtığı “Galaktik Ağ” kavramında bulabiliriz. Licklider, bu kavramla küresel olarak bağlanmış bir sistemde isteyen herkesin herhangi bir yerden veri ve programlara erişebilmesini ifade etmişti. Licklider 1962 Ekim ayında Amerikan askeri araştırma projesi olan İleri Savunma Araştırma Projesi’nin (DARPA-Defense Advanced Research Project Agency) bilgisayar araştırma bölümünün başına geçti. MIT’de araştırmacı olarak çalışan Lawrence Roberts ile Thomas Merrill, bilgisayarların ilk kez birbirleri ile ‘konuşmasını’ ise 1965 yılında gerçekleştirdi. 1966 yılı sonunda Roberts DARPA’da çalışmaya başladı ve ARPANET isimli projenin önerisini yaptı. ARPANET çerçevesinde ilk bağlantı 1969 yılında dört merkezle yapıldı ve ana bilgisayarlar arası bağlantılar ile internetin ilk şekli ortaya çıktı (<http://www.webhatti.com/genel-sohbet/40903-kisaca-internet-tarihi.html>, 25.10.2011).

“ARPANET’in temel görevleri; uzak makinalara bağlanma, dosya aktarımı ve elektronik posta başlıkları altında toplanmaktaydı” (Derebaşı, 1999: 13-14). “İlk olarak 1973 yılında birbirinden farklı ağların aralarında veri iletimi sağlayabilecekleri ortak bir dil oluşturularak birleştirilmeleri kararlaştırıldı” (Kırcova, 2002: 16).

ARPANET 1983 yılından itibaren yerini NFSNET (National Science Foundation Network) Ulusal Bilim Vakıf Ağı’na bıraktı ve 1990 yılında ARPANET servisten kaldırıldı. CSNET’te NFSNET tarafından devreden çıkarıldı. 1987 yılına gelindiğinde internette host sayısı 28.000 adede ulaşmıştı. Fakat asıl büyük gelişme bundan sonra başladı. 1989 yılında o yıllarda senatör

makamında buluna Al Gore'un etkisi ile Yüksek Kapasiteli Bilgi İşlem Kanunu (High Performance Computing Act) kabul edildi. Bilgi otoyolu ve yeni kuşak internet gibi projeler başlatıldı. 1990 yılında host sayısı 300.000, haber grubu sayısı ise 1.000'e ulaşmıştı. 1991 yılında NFSNET, internetin ticari kullanımı üzerindeki sınırlamayı kaldırdı. 1991 yılında HTML dokümanlarının http protokolünü kullanarak transfer edilmesi sağlayan www kullanıcı arayüzü geliştirildi. 1993 yılında www devrimi gerçek manası ile başlamıştı (Civelek, 2009: 10).

“Daha sonra ise çok hızlı bir gelişim sürecine girildi ve 1995 yılında Web üzerinde işlem yapan Netscape yazılımı kullanılır hale geldi” (Uysal ve Tunç, 1996: 7). Daha sonra yıllar içinde gelişen ve bugün hayatımızın tüm alışkanlıklarını değiştiren internet, ‘artık’ eski medya olarak adlandırılan klasik yöntemlerin yerine yeni medya dediğimiz bambaşka bir dünyayı sokmuştur. Gazete, televizyon ya da radyo temel işlevleri anlamında aynı kalsalar da, nedir peki onları ‘eski’ diye damgalandıran gelişmeler? Ya da internetin fitilini ateşlediği ve ortaya çıkardığı yeni iletişim teknolojileri ve yeni medyayı, eski medya karşısında bu denli üstün hale getiren özellikler nelerdir? Eski medyayı bu denli kısa süre içinde ‘vazgeçilebilir’ bir konuma getiren veya savunmasız bırakan değişkenler ne ile açıklanabilir?

Yeni medya'yı açıklamadan önce yeni olmayan, geleneksel medyayı iyi anlamamız gerekiyor. Geleneksel medya'da her şey monolog üzerine kuruludur. Biri kalkar bir şey söyler, mümkün olan herkes dinlerdi. Fakat dinleyenler kimdi, yaşları, cinsiyetleri neydi, anlatılan hakkında ne düşünüyorlardı? Bunları öğrenmenin gerçek bir yolu yoktu. İşte yeni medya tam bu noktada ayrılıyor geleneksel medyadan, bu nedenle yeni medya sizinle diyalog halinde olan medyadır. Biri kalkar bir şey anlatır, herkes dinler ve sonra herkes bunun hakkında yorum yapar, beğenir, eleştirir, paylaşır, önerir. Üstelik bunları yapanlar hakkında çok fazlaca bilgi de edinilir ve kim bunlar dendiğinde cevap verebilir (<http://yenimedya.co/ornek-sayfa/>, 02.11.2011). Kullanıcıyı, izleyiciyi, okuyucuyu ya da dinleyiciyi pasif durumdan çıkarıp aktif bir duruma sokar. Proaktif bir konuma geçiş yapan kişi de, etki gücü ya da etkileme katsayısı oranında konunun içine müdahil olur.

Yeni medya denince çoğunlukla düşünülen tanım; internet, internet teknolojisiyle beraber gelen bilgiye erişimde kolaylık ve hız, farklı iletişim yolları ve sosyal paylaşım ağlarının hayatımızda edindiği yerdir. Ama yeni medyanın bu tanımı da içererek daha geniş bir açıklaması olmalıdır. Yeni medyayla ilgili ilk açıklama daha çok bilginin dağıtılmasıyla ilgili ama yeni medyanın içinde kullanıcı da aktif olabiliyor. Bir tanım yapmak gerekirse yeni medya, yeni çıkan teknolojiler ve bunların kullanımı ve aynı zamanda eski teknolojiler için geliştirilen yeni yöntemlerdir. Bu yeni yöntemlere örnek olarak; e-book, internet gazeteleri, dijital olarak üretilen animasyon ve 3D filmler verilebilir. 15. yüzyılda Gutenberg'in matbaayı keşfetmesi ve 19. yüzyılda fotoğraf teknolojisiyle gelen bilginin dağıtılması olanağı, yeni medyanın teknolojik gelişmeleriyle farklı bir ortamda dağılıyor ve bize bu teknolojinin içinde aktif olabilme imkanı tanıyor. Matbaa ve fotoğraf ile yaşanan medya devrimi kendi kültürünü doğururken, yeni medya çağına girilirken, yeni medya kendi kültürüyle geliyor. Yeni medyanın getirdiği kültür, eski teknolojilerin kültürünü değiştirmekle beraber, aynı zamanda onların yerini de alıyor (<http://aycamanaztvj.blogspot.com/2011/03/yeni-medya-nedir.html>, 04.11.2011). Ancak, bu kültürel değişim ve yer değiştirmenin yarattığı yeni iletişim ve teknoloji çağı, aslında bütün altyapısını ve ‘kimliğini’ de eskinin yaptığı binanın üstüne inşa ediyor.

Daha somut ve net bir şekilde ifade edecek olursak; gelişen bilgisayar, internet ve mobil teknolojisi ile ortaya çıkan, kullanıcıların zamandan/mekandan bağımsız bir şekilde interaktif olarak etkileşimde buldukları sanal medya ortamını yeni medya olarak tanımlayabiliriz. Geleneksel medya dediğimiz, yazılı ve görsel basında yani gazete, televizyon ve diğer araçlarda iletim tek yönlüdür. Ancak, yeni medya araçlarında hedef kitle ile karşılıklı etkileşim mevcuttur

(<http://www.mahsumakbas.com/yeni-medya-nedir/>, 04.11.2011). Bu etkileşim ise, herhangi bir konu ya da olay ile ilgili olarak çok farklı ve bambaşka açılımları beraberinde getirmektedir.

Belli başlı yeni medya araçları mobil iletişim, internet tabanlı medya ve sosyal network'ler de denilen sosyal medyadır. Yeni medya kavramı Türkiye'de son birkaç yılda kullanılmakla beraber, dünyada biraz daha geriye gidiyor. Türkiye'de en önemli bölümleri internet gazeteciliği, sosyal network'ler (facebook, friendfeed, twitter vb.) ve özellikle yeni hizmete giren mobil 3G teknolojisidir. 'Yeni' olarak belirttiğimiz kavram aslında mesaj değil, ortamdır. Tarih boyunca insanlar ve toplumlar arasında bir mesajlaşma olmuştur. En ilkel mağara duvarları yazılarından tutalım da günümüz son sürat teknoloji iletilen bilgiye kadar, temel amaç hep mesajın taşınması olmuştur. İşte bu bağlamda bilginin taşınması günümüz itibarı ile 'yeni' ortamlar/mecralar ile taşındığından dolayı 'yeni medya' kavramı ortaya çıkmıştır (<http://www.mahsumakbas.com/yeni-medya-nedir/>, 04.11.2011).

Yani bir tarafta yıllardır kullandığımız klasik iletişim yöntemlerinin en temel halkasını oluşturan eski medya unsurları, diğer tarafta ise yeni medya olarak adlandırdığımız ve tüm alışkanlıklarımızı yerle bir eden yeni uygulamalar. İşte asıl kritik soru da burada sorulmalı, bu yerle bir etme süreci devamlılık arz edecek ve eski medyayı bir yok olma sürecine mi sürükleyecek yoksa temel altyapıyı sağlayan eski medya unsurları bir silkinışten sonra tekrar ayağa kalkabilecek mi?

3. Eski Medya'nın Karşısında Yenisi: Yeni Medya

İnternet ve iletişim teknolojilerinin yarattığı yeni dünya düzeni, birçok alanda olduğu gibi medya alanında da büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Geleneksel medya ya da klasik iletişim yöntemlerinin çerçevelediği ve bugün eski medya olarak konumlandığımız medya, günümüzde yerini birçok türevini de içinde barındıran ve yeni medya olarak kavramsallaştırılan bir düzeni yaratmıştır. Peki, 2000'li yılların başından itibaren hayatımıza giren internet ve son 2-3 yılda hızlı bir şekilde kendi çevresini yaratan yeni medya, eski medyaya karşı engellenemez bir savaşın mutlak galibi mi olacak yoksa yeni medyanın yegane hazırlayıcısı olan eski medya liderlik bayrağını teslim etse de rekabetçi üstünlüklerini kullanarak ayakta kalabilecek mi?

Bu soruların cevabını bulmak ya da bulmaya çalışmak için elimizde bazı ipuçları olsa da, soruların net karşılığını verebilmek adına biraz daha beklememiz gerekiyor. Aslında etrafımızı kuşatan ve sarmaşık gibi saran teknolojik unsurlar ya da teknolojiyi yönlendiren büyük aktörler, soruların cevaplarının bir an önce 'kesinleşmesi' için ellerinden gelen bütün gayreti gösteriyorlar.

2011 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen iki konferans, aslında bize medyanın gittiği yönü net bir şekilde belirginleştirmektedir. 05 Ekim 2011 tarihindeki "Yeni Medya Düzeni Konferansı" ve 13 Ekim 2011 tarihinde gerçekleştirilen "Yeni Dünya Düzeni: Tam Şeffaflık temalı Dijital Age Konferansı" hem isimleri hem de isimlerinin de ötesinde katılımcıları ile 21. yüzyılın yeni bir yüzyıl olmanın ötesinde iletişim ve teknoloji çağı olarak yeni bir dünyanın başlangıcını ispatlar niteliktedir.

Wikileaks'in kurucusu Julian Paul Assange, Wikipedia'nın kurucusu Jimmy Wales, dünyanın en önemli ve en büyük e-ticaret sitelerinden alibaba.com'un Başkan Yardımcısı Brian Wong gibi 'yeni dünyanın' önemli ve etkili aktörlerinin katıldığı 05 Ekim 2011 tarihinde düzenlenen "Yeni Medya Düzeni Konferansı", artık gücün ve etkinliğin büyük binalar ve binlerce çalışandan, internet temelli yeni medya türlerine kaydığının en yakın kanıtıdır. Konferans'da konuşan Assange'ın şu sözleri yeni medyanın çoğulculuk özelliğini önemle vurgulamaktadır (Yeni Medya Düzeni Konferansı, 2011): "Aşağıdan yukarıya doğru yapılan habercilik, devlet güdümündeki gazetecilikten farklı olarak, insanların kendi deneyimlerini birbirleriyle paylaşabilmelerine fırsat

veriyor, teknolojinin de yardımıyla birçok kutuptan perspektifler bir araya getirilebiliyor. Egemen elitin bakışı da, iktidara uzak düşen kesimlerin perspektifi de önümüze geliyor.” Aslında Assange’ın önemle üzerinde durduğu konu, yeni medyanın eski medyaya karşı en büyük avantajı olan, dikey bir yapılanmanın yarattığı hiyerarşik baskının yerini yatay bir birleşmenin aldığıdır. Yani, kimliklerden ve demografik özelliklerden farklı olarak insanların ya da kullanıcıların eşit şartlar altında özgürce fikir tartışması yapılabilmesi ya da görüşlerini rahatlıkla ifade edebilmesidir.

Dijital iş ve kültür dergisi Digital Age tarafından 13 Ekim 2011 tarihinde düzenlenen ve o yılki teması “Yeni Dünya Düzeni: Tam Şeffaflık” olan Digital Age Konferansı kapsamında İstanbul’a gelen, Huffington Post sitesinin kurucusu, AOL yöneticisi Arianna Huffington ise, medyanın geçirdiği dönüşüm sayesinde hayatımıza giren gönülsüz şeffaflık kavramını anlatırken eski ve yeni medyanın birbirlerini tamamlayan iki güç olduğunu vurgulamıştır. Huffington, yazılı basının geleceği olmadığını öngörüp kurduğu haber sitesi Huffington Post deneyiminden yola çıkarak, günümüzde internetin demokratik bir kamusal alana dönüşme sürecini anlatarak, yazılı basının yıldızının düştüğü inancıyla internette kurduğu Huffington Post’un başarısını, insanların gerçekte ne istediğini anlayıp, onlara istekleri doğrultusunda haberler sunmasına bağlamıştır ve “Yeni medyanın eskiye göre değiştirdiği en önemli şey insanlarla ilişki kurma şekli. Artık herkesin eskiye oranla anlatacak çok fazla hikayesi var. Rakamların arkasındaki gerçekleri merak edip, bunları tartışmak istiyorlar. Huffington Post’ta 100 bin adet yorum sayısına ulaşmamız bunların sonucudur” demiştir (Digital Age Konferansı, 2011). Huffington, genel perspektiften bakınca Assange’ın merkez noktaya koyduğu çoğulculuk üzerinde görüşlerini belirtmesinin yanında, aynı zamanda yeni medyanın sosyal medya alt başlığı üzerinden karşılıklı etkileşim ya da bir başka deyişle interaktivite özelliğini vurgulamaktadır. Böylelikle, insanlar sadece kendi çevrelerinde olan olaylarla ilgili değil, dünyanın her köşesinde yaşanan her türlü gelişmeye karşı duyarlı bir konuma gelmektedirler.

Bu noktada Yavuz Baydar’ın 03 Ocak 2011 tarihinde Sabah gazetesinde yazdıkları son derece dikkat çekici bir noktaya parmak basıyor. Baydar, “Gelecek, yeni teknolojinin açtığı ufuklarda. Gelişen sosyal medya, haberciliği kökten sorgulamamıza, mesleki rolümüzü tartışmaya açmamıza neden oldu. 2010’un son aylarına damgasına vuran Wikileaks olayı, pek çoğumuzun uzun yıllardır şu veya bu ülkede tarif etmeye ve pratiğe dökmeye çalıştığı ‘vatandaş gazeteciliği’ni internet ile buluşturup küresel hale getirmeyi başardı. İnternetin açtığı yolda gazetecilik/habercilik, geleneksel dikey yapılanmadan yatay yayımlara geçişe çoktan başladı bile. Bu birey olarak gazetecileri olduğu kadar onları istihdam eden kurumları da derinden etkilemeye aday. Geriye dönüş artık imkansız. ABD gibi, 11 Eylül sonrası muazzam bir iç ve dış istihbarat bütçesine ayırmış bir gücün Julian Assange ve ekibiyle başa çıkamaması, küresel haber ve bilgi akışının önündeki barajların nasıl yıkılmakta olduğunu göstermekte. Bunu yıllar öncesinden öngören The Guardian editörü Alan Rusbridger gibi gazeteciler, heyecan içinde, genç meslektaşlarına ‘başka bir habercilik için kolları sıvayın’ çağrılarını yapmaktalar.” demiştir ve “Yeni teknoloji, otomatik olarak herkesi gazeteci/haberci yapmıyor. Araçlar hızla yenilenip, nitelik değiştirirken, ‘küresel köy’ her zaman olduğundan da fazla doğru, güvenilir, hakkaniyetli, katılıma açık bir ‘yeni gazetecilik’ talebini koruyacak. Öyle olmasaydı, Wikileaks ekibi sızdırılmış olan onbinlerce diplomatik kriptoyu önceden Der Spiegel, The Guardian, El Pais, Le Monde gibi ‘eski medya’nın ağır toplarına, saygın kanallarına vermezdi. İnanırcılık esastır. ‘Eski’sinde olduğu gibi ‘yeni medya’da da denge ve denetim kadar, neyin nasıl kamu yararı taşıdığına karar verecek birikim, ortak akıl, bilgelik, sağduyu, serinkanlı ve bağımsız muhakeme kabiliyeti belirleyici olacak.” diyerek görüşlerini belirtmiştir (Baydar, 2011). Oldukça önemli ve üzerinde durulması gereken bir konu olarak düşünebiliriz, yeni medyanın eski medyaya olan ‘bağımlılığını’ ve güven ya da inandırcılık noktasında karşılıklı bir etkileşimin gerekliliğini. Yeni medyanın teknolojinin sınırsız dünyası

içindeki çok güçlü avantajlarının yanında, eski medyanın alışkanlıklar ve ‘klasik’ yöntemler bakımından değerliliğini de son derece dikkatli bir şekilde kavramak gerekmektedir.

Son olarak Hürriyet ve Habertürk gazetelerinden iki görüşü de belirtmek yeni medya ve eski medya arasındaki korelasyonu ve etkileşimi anlamak açısından faydalı olacaktır. Özkök, sosyal medyanın bazı özelliklerinin giderek, klasik medyanınkine benzemeye başladığını belirtmiştir (Özkök, 2011). Turgut ise, öldü ölecek denilen gazetelerin yani eski medyanın artık ölmeyeceğinin belli olduğunu söyleyerek, bunun sebebinin de okuyucuların kaliteli yazıları ve yayıncılığı gazetelerde ve dergilerde bulabileceklerini düşündüklerine dayandırmaktadır ve okuyucu sayısı ile reklamın artacağını, bunun tahminlerde görüldüğünü belirtmiştir (Turgut, 2011). Aslında her iki görüşün de birleştiği ortak nokta, eski medyanın bayrağı devretmek için sabırsızlanmadığı, yeni medyanın birçok avantajına rağmen eski medyanın ‘klasik’ yöntemlerini kullandığı ve farklılaşmak için mevcut sistemin içinde bazı aksiyonlar gerçekleştirirse de, bunun eski medyanın sunduğu özellikler sayesinde olduğudur.

4. Sonuç

Yirmibirinci yüzyılın çok belirgin bir şekilde ortaya koyduğu ve iletişim ve teknoloji çağı olarak adlandırılmasındaki en temel etkenlerin başında hiç kuşkusuz internet ve internetin temel altyapısını oluşturduğu iletişim teknolojileri gelmektedir. Bu iletişim teknolojilerinin her geçen gün bir diğerinin üzerine koyarak ilerlemesi ve hatta ondan da öte her yeni teknolojinin bir öncekinin ya da öncekilerinin devamı niteliğini taşıyarak aynı teknolojik altyapıdan ‘beslenmeleri’, toplumsal algının ve sosyal yaşamın birçok alanında klasik yöntemlerin yerini ‘yeninin’ almasına neden olmuştur.

Çok kısa bir zaman dilimi içerisinde genel alışkanlıklar, beklentiler ve belki de hayallerin bile oldukça dışına çıkılarak, klasik yöntemler olarak adlandırdığımız ve artık bugün ‘eski medya’ olarak tanımladığımız gazete, dergi, televizyon ve radyo gibi kitle iletişim araçlarına bakış son derece farklı bir boyuta doğru geçiş yapmıştır. Bunun böyle bir ‘evrimsel dönüş’ ya da alışkanlıkların terk edilmesi olarak adlandırabileceğimiz bir değişim yaratmasının ana sebebi de, yeni medya dediğimiz ve internetin sınırsız imkanlarından yararlanan her türlü teknolojik yeniliği içine sığdırabileceğimiz bir çerçeveye çizmiş olmasıdır.

Yeni medya olarak kavramsallaştırdığımız ve içine her türlü internet tabanlı iletişim teknolojilerini koyabileceğimiz yenilik, bu çerçevenin içinde kendine yer bulabilir. Son 3-4 yıl içerisinde hayatımıza giren akıllı telefonların özellikle 3G teknolojisi ile sağladığı her türlü özellik, Apple’ın tüm düzeni alt üst eden iPod, iPhone ve iPad üçlemesi, başına ‘e’ harfini koyarak yaptığımız e-ticaret, e-devlet, e-pazar ya da e-egitim gibi her türlü uygulama, Yahoo ve Google gibi hem hayatı kolaylaştıran hem de ‘bilgi çöplüğünün’ yaratıldığı arama motorları, sosyal medya olarak adlandırdığımız Facebook, Twitter, Friendfeed, Flickr gibi sosyal paylaşım siteleri, sınırsız içerik ve kullanıcı tarafından oluşturulan forumlar, her türlü fikir ve görüşün paylaşıldığı bloglar, gazetecilik kavramını ve gazeteleri oldukça farklı bir döneme sokan internet gazeteciliği kavramı ve haber siteleri, oldukça popüler olan ‘özgür ansiklopedi’ Wikipedia, görüntü ve video paylaşım sitesi YouTube, ‘kutsal bilgi kaynağı’ Ekşisözlük ya da akla gelebilecek her türlü karşılıklı etkileşimin sağlandığı platformları yeni medya kavramı içine sokabiliriz ya da yeni medya türleri olarak adlandırabiliriz.

Yeni medya ve eski medyayı karşılaştırırken baştan bazı gerçekleri yerli yerine oturtmak son derece önemlidir. Yeni medyanın yaşam alanını çerçeveyeleyen ve her türlü fonksiyonunun en temel yapı taşını internet teknolojisi oluşturmaktadır. O yüzden internetin sağladığı multimedya

avantajları, hız ve güncellenebilir özellikleri, ekonomik anlamda yarattığı pozitif katkılar ve rekabetçi üstünlükleri, yeni medyanın kendi ‘dünyasındaki’ tüm teknolojilere de doğrudan geçiş sağladığı oldukça önemli artılardır. Ancak, bugün artık eski medya olarak adlandırdığımız klasik medya unsurlarının da en temel şekliyle gazeteciliğe ve haberciliğe dayandığını bilmemiz gerekmektedir. Bu nedenle, yeni medyanın eski medyanın temel unsurlarına karşı sağladığı bütün önemli avantajlarına karşın, hala eski medyanın altyapısal gerçeklikleri ya da temel çerçevesi ölçüsünde kendi binasını şekillendirmeye çalıştığı gerçeğinin de kesinlikle göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Yeni medya öncelikli olarak kendi çıkış yollarını kendisinin belirleyeceği ya da kendi dünyası içinde hareket kabiliyetini ‘bağımsız’ bir şekilde sürdürebileceği alternatif çözüm yollarını bulmaya çalışmalıdır. Özellikle interaktivitenin getirdiği bireyin merkeze yaklaşma gayretini ve çabasını özgür bir ortam sağlayarak, bireyi aktif bir konuma sokarak ve proaktif davranış biçimlerine yönlendirerek şekillendirmelidir. Eski medya ise, yeni medyanın sınırsız avantajları ve kendisi üzerinde kurduğu tehditkar baskıya karşın, ayakta kalabilmiş olmanın gerçekliklerini altyapının sağlanması ve şu an için başka bir alternatifin gözükmemesi noktasında anlamlandırılmalıdır. Sonuç olarak, ‘savaşın’ şu an için bir galibinin olduğunu söyleyemeyiz, ancak doğruları uygulayanın, rekabetçi özelliklerini kullananın ve alternatif çözüm yollarını zenginleştirenin de, ‘rakibine’ karşı önemli bir avantajı eline geçirebileceğinin çok net bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Baydar, Y. (2011). “2011’de Yeni Medya”, Sabah Gazetesi, 03 Ocak 2011, Erişim: http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/baydar/2011/01/03/2011de_yeni_medya, (erişim tarihi, 9 Kasım 2011)
- Civelek, M. E. (2009), *İnternet Çağı Dinamikleri*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Derebaşı, M. (1999), *İnternet “Benim Memleketim”*, Kamer Bilgisayar, İstanbul.
- Digital Age Konferansı. (2011), “Yeni Dünya Düzeni: Tam Şeffaflık”, Erişim:<http://www.mci.com.tr/konferanslar/arsiv.aspx?ArsivID=57&id=10> (erişim tarihi, 07 Kasım 2011).
- Dinler, Z. (1998), *Bilimsel Araştırma ve İnternet’e Bağlı Bilgi Merkezleri*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Kırcova, İ. (2002), *İnternet’te Pazarlama*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Özkök, E. (2011), “Medya Elitinin Sonu Geldi mi”, *Hürriyet Gazetesi*, 05 Kasım.
- Turgut, S. (2011), “Yayın Yönetmeninin Korkağı”, *Habertürk Gazetesi*, 05 Kasım.
- Uysal, M. ve Tunç, M. (1996), *İnternet*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Yeni Medya Düzeni Konferansı. (2011). “Lütfü Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı, 05 Ekim, Erişim:<http://www.ntvmsnbc.com/id/25285774/page/2/> (erişim tarihi, 07 Kasım 2011).
<http://aycamanaztvj.blogspot.com/2011/03/yeni-medya-nedir.html> (erişim tarihi, 04 Kasım 2011).
<http://yenimedya.co/ornek-sayfa/> (erişim tarihi, 02 Kasım 2011).
<http://www.internetdevri.com/internet-nedir/> (erişim tarihi, 25 Ekim 2011).
<http://www.mahsumakbas.com/yeni-medya-nedir/> (erişim tarihi, 04 Kasım 2011).
<http://www.webhatti.com/genel-sohbet/40903-kisaca-internet-tarihi.html> (erişim tarihi, 25 Ekim 2011).

KARNAVALESK CLUB KÜLTÜRÜ

(Carnavalesque Club Culture)

¹Özge ÖZDEMİR

ÖZET

Elektronik dans müzik partileri kentli gençliğin sosyal normlardan uzaklaşıp, uzun saatler dans ettiği kaçış alanları olarak görülmektedir. İdeal düzenden geçici bir özgürleşme sağlayan clublar² müzik ve dansın etkisinde bireysel kimliğin aşılarak kolektif biraradalığın deneyimlendiği yerlerdir. Bu çalışmada öncelikle son otuz yıldır kentli gençliğin eğlenme faaliyetlerinin başını çeken elektronik dans müzik partileri ve onun etrafında şekillenen club kültürü üzerine bir literatür çalışması gerçekleştirilmiştir. Elektronik dans müzik partileri sosyal normlardan geçici özgürleşmeler sağlayan yapısıyla, Mikhail Bakhtin'in *Rebelias ve Dünyası* isimli çalışmasında sözünü ettiği *karnavalesk* varoluş biçimiyle benzerlikler arz etmektedir. Bu noktada çalışmanın amacı yeni özgürlük mekânları yaratan bu gençlik oluşumunu Bakhtin'in karnavalesk kavramı ile benzerlikleri ölçüsünde anlamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Dans Müzik, Club Kültürü, Karnavalesk

Abstract

Elektronik dance music parties are seen as places of escape in which urban youth dance for long hours and move away from the social norms. Clubs that provide a temporary freedom from the ideal order are places where collective identity is experienced through exceeding the individual identity. In this article a literature study is conducted on electronic dance music parties as a leading recreation activity of urban youth for the last thirty years and club culture that is formed around it. Elektronik dance music parties with the structure that provide temporal freedom from the social norms have some common features with Bakhtin's carnivalesque being in his work titled *Rebelias and his World*. At this point the aim of the study is to understand this youth phenomenon providing new areas of freedom at the extent of the similarities with Bakhtin's concept of carnivalesque.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Dance Music, Club Culture, Carnavalesque

¹ Araştırma Görevlisi KTÜ İletişim Fakültesi Radyo TV ve Sinema Bölümü

²Çalışmadaki İngilizce kelimeler mümkün olduğu kadar Türkçeleştirilse de, kimi kelimeler özgün biçimlerinde kullanılmıştır. Örneğin 'club' kelimesi yerine 'kulüp' kullanmak ilkinin imlediği anlamdan farklı çağrışımları da akla getirmektedir. Bu sebeple elektronik dans müzik partilerinin düzenlendiği yerlere 'club', katılımcılara ise 'clubber' denmiştir.

1. Giriş

Teknolojik gelişmeler tüm hayatı büyük bir hızla etkilemeye devam ediyor. Dijital olanakların ışığında, hiç olmadığı kadar küresel bir dünyada yaşıyoruz. Teknolojinin etkilediği her şey gibi müzik de bu etkiden nasibini aldı ve dijitalleşti. Her dönemi etkileyen bir müzik dinleme ve üretme biçimi olduğuna göre, günümüz dijital dünyasının müziğini elektronik müzik ve türevleri olarak adlandırmak mümkün görünüyor (Holmes, 2008:120). Müzik insanlığın gündelik yaşantısında güçlü bir etkiye sahip olmakla birlikte, özellikle 1950’li yıllardan itibaren gençlerin kimlik inşa süreçlerinde biçimlendirici bir etki sergilemektedir. Bu yönüyle müzik genç insanların en çok tükettiği unsurların başında gelmektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan elektronik dans müziği Amerika’da popüler olmaya başladığı ilk günlerden bu yana, neredeyse her türden kentli gencin beğenisini kazanan müzikal bir form olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısıyla elektronik dans müziği son yıllarda daha da belirgin biçimde, kentli gençliğin boş zaman ve eğlenme faaliyetleri arasında saatlerce dans etmek ve toplumsal normlardan kaçmak şeklinde yer almaktadır (Thornton, 1995; Melbon, 1999, Bennet, 1999; Gilbert & Pearson, 1999).

Belirli bir müzik türü ve buna dayalı yaşam biçimi etrafında şekillenen gençlik kültürleri, son otuz yıldır akademik çevrelerin dikkatini çeken bir olgudur. Birmingham Üniversitesi’ndeki Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezinde 1970’li yıllar ile 1980’li yılların başlarında gerçekleştirilen çalışmalarla, İngiltere’de savaş sonrası dönemde görünür olmaya başlayan ‘skinhead’ler, ‘motorhead’ler, ‘mod’lar ve ‘punk’lar gibi işçi sınıfı gençlik alt kültürleri mercek altına alınmıştır. Sınıf bilinci bağlamında yapılan bir dizi çalışmada işçi sınıfı gençlik kültürü ve geliştirdikleri yaşam biçimi, savaş sonrası değişen sosyo-ekonomik değişimlere bir cevap olarak okunmuştur (Jenks, 2007:145-147). Jefferson ve Hall’in (1975) editörlüğünü yaptığı *Resistance Through Rituals* (1977) ve Dich Hedbidge’in (1979) *Subcultures: The meaning of Style* isimli çalışmaları dönemin ses getiren çalışmaları arasında yer almaktadır. Ancak 1980’li yılların sonunda ortaya çıkan rave ve club kültürleri, gençlik kültürü çalışmalarında yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur (Bennet & Robards, 2011).

Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi tarafından geliştirilen alt kültür teorisine zıt bir şekilde, son yıllarda görünür olan gençlik kültürleri sınıf merkezli deneyimlerden uzak bir yapılanma sergilemektedir. Bu noktada yapılan gençlik kültürü çalışmaları da ‘post alt kültürel’ (Muggleton, 2000), ‘yeni kabilecilik’ (Bennet, 1999),

'bireyselleşme' (Miles, 2000) gibi odaklarla çağdaş gençlik kültürlerini anlamaya çalışmaktadırlar.

Gençlik kültürü çalışmalarının yönünü değiştiren club kültürü çeşitli yönleriyle çalışmalara konu olmaktadır (Reynolds, 1997;Thornton, 1995;Melbon, 1999). Örneğin Buckland (2002) club kültürünün kentli gençliğin kimlik inşa ve ifade süreçlerinde oynadığı rolü, toplumsal cinsiyet kavramını ve LGBT (lezbiyen, gay, biseksüel, transseksüel) bireylerin katılımını merkeze alarak tartışmaktadır. Ben Melbon (1999) club kültürünün bedensel ve duygusal deneyimlerini ve bu deneyimlerin nasıl üretildiğini tartışır. Sarah Thornton (1995) *Club Cultures* isimli çalışmasında club kültürünü ' zevk kültürü' olarak tanımlayarak, rave kültürünün club kültürüne dönüşümünü Bordieu'dan devşirdiği '*alt kültürel sermaye*' (subcultural capital) kavramı doğrultusunda ele almıştır. Yapılan çalışmalar çağdaş gençliğin egemen sosyal normlardan bir tür kaçış aradığı ve bunu rave ve club kültürü içerisinde buldukları yönünde birleşmektedir.

Elektronik dans müzik ve müziğin bedensel yanıtı dans aracılığıyla, club kültürü katılımcılar arasındaki sınırların en aza indiği, geçici de olsa biraradalık üzerine kurulu alternatif bir yaşam biçimi sunmaktadır. Bu doğrultuda, müzik ve dansın katılımcılar arasındaki sosyal mesafeyi aşmada oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de de 1990'ların başından beri oldukça ilgi gören elektronik dans müziği, bu gün özellikle büyük şehirlerde çeşitli dans clublar, elektronik müzik festivalleri ve plaj partileri yoluyla dinleyicilerle buluşmaktadır. Kentli gençliğin gündelik sosyal normlardan kaçıp, özgürce eğlenebildiği bu clublar, beraberinde belirgin bir kültürel yapıyı ve alternatif bir yaşam biçimini de şekillendirmektedir.

Club kültüründe müzik ve dansın yarattığı kolektiviteleri ve egemen sosyal normlardan kaçış arzusunu farklı bir açıdan anlayabilmek adına Mikhail Bakhtin'in *karnavalesk* kavramına başvurmak oldukça yararlı görünmektedir. Bakhtin (2005:10) karnaval kutlamalarının verili gerçeklerden ve kurulu düzenden geçici bir özgürleşme yarattığını savunmaktaydı. Benzer şekilde club deneyimi bir karnaval olarak düşünüldüğünde, katılımcıların egemen değerlerden ve toplumsal mekânlardan geçici bir özgürleşme sağladıkları düşünülebilir. Club deneyiminin özgürleştirici yapısı Bakhtin'in ortaçağ karnavalları esnasında ortaya çıktığını iddia ettiği özel iletişim biçimi ile benzerlikler arz etmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı yeni özgürlük mekânları yaratan rave kültürü, club kültürü ya da elektronik dans müzik kültürü olarak da adlandırılan bu gençlik oluşumunu

Bakhtin'in karnavalesk kavramı ile benzerlikleri ölçüsünde anlamaya çalışmaktır. Bunu yaparken Türkiye'de yapılmış olan gençlik alt kültürleri ve club kültürü çalışmalarının azlığı nedeniyle uluslar arası literatürde yapılmış olan çalışmalardan yararlanılarak bir derleme çalışması yapılmaya çalışılmıştır. Club kültürünün özelliklerine bakmadan önce elektronik dans müziğinin ortaya çıkma ve yayılma biçimlerine bakmak yararlı olacaktır. Onun ardından müzik, dans ve beden ekseninde club kültürü ele alınacak ve son olarak da club kültürü Bakhtin'in karnavalesk kavramı doğrultusunda incelenecektir.

2. Elektronik Dans Müziğinin Kısa Tarihçesi

“Elektronik dans müziği” bilgisayarlar ve elektronik araçlar kullanılarak üretilen ve sıklıkla dans eylemine eşlik eden şemsiye bir terim olarak kullanılmaktadır. Birbirinden ayırt edilmesi, bu müziğe aşina olmayan kulaklar tarafından zor olsa da, temel olarak birkaç ana alt türden bahsedilebilir. Başlıca türleri house, techno, ambient, intelligent, dance music, drum'n'bass, break beat ve trance (Madrid, 2008:8) olmakla birlikte her birinin geniş bir alt türü de bulunmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren kentli gençliğin gece hayatını ve yaşam biçimini şekillendiren ve etrafında belirgin bir stil ve alt kültür oluşturan club müziği, rave müzik veya sadece dans müzik olarak da adlandırılan bu tür çıktığı ilk zamanlardan bu yana büyük kitleleri etkisi altına almaya devam etmektedir.

Kaydedilmiş müziğin (*recorded music*) dans amaçlı geniş kitlelerce dinleniyor olmasını, 1950'li yıllardaki diskolarda buluşan gençliğin *rock'n'roll* etkinliklerine kadar götürebiliriz. Uzun yıllar gençliği etkisi altına alan *rock'n'roll* 1970'li yıllara gelindiğinde dans edilen bir tür olmaktan sadece dinlenen bir türe, *rock müziğe*, doğru geçiş yaptı. 1950'li yıllarda gençliğin dans etmesini sağlayan *rock'n'roll*'un 1960'lardaki rock müziğine dönüşümü, onun fiziksel olmaktan çok zihinsel bir müzik olarak tanımlanıyor olmasını sağladı (Brewster & Broughton, 1999:55). 1960'lı yılların sonlarına doğru rock müzik konserlerinin gençliğin odak noktası olmaya başlamasıyla, kayıttan çalınan müzikler eşliğinde dans edilen diskolara duyulan ilgi azalmaya başladı. Daha sonra 1970'li yılların sonlarına doğru diskolar büyük Amerikan şehirlerinde yeni bir tür müzik eşliğinde yeniden görünür olmaya başladılar. Bu noktada Chicago ve Detroitten çıkan iki müzik türünü- *house* ve *techno*- elektronik dans müziğinin başlangıcı olarak ele alabiliriz (Bennet, 2001:131).

House müzik 1970'lerin sonlarına doğru Chicago gay clublarında Disk Jokeylerin (DJ) çeşitli kayıtlar üzerinden sampling (örnekleme) tekniğiyle geliştirdiği bir müzik türüken,

techno müzik ise Almanya’da iki klasik müzik öğrencisinin oluşturduğu, endüstriyel sesleri kullanarak deneysel elektronik müzikler üreten Kraftwerk’in müziğinden çıkmış olup, Detroit gece kulüplerinde üne kavuşan bir türdür. Bu tarihlerden önce kullanışlı ilk elektronik müzik aleti olan *theremin* yardımıyla yeni müzikal denemeler yapılıyordu. Örneğin Beach Boys (1966) grubunun *Good Vibrations* isimli çalışması *thereminin* kullanıldığı ve popüler olan ilk örneklerden biridir. Daha sonra ismini elektronik müzikle duyuracak olan *Kraftwerk* de 1970’lerin başlarında *synthesizer* kullanarak daha önce duyulmamış çalışmalar gerçekleştirdiler. Bu ilk denemelerden sonra sadece *synthesizer* kullanarak üretilen çalışmalarda büyük bir patlama yaşandı. Smith ve Maughan’ın (1997 :16) ifadesiyle “punk günlerinden beri böyle bir şey yaşanmamıştı” ve müzikte yaşanan bu değişim yeni bir gençlik kültürünün yapıtaşlarını belirlemekteydi.

House müziğin doğduğu Chicago clubları eşcinsel erkeklerin kendilerini rahat hissettikleri, yargılı gözlerden uzak eğlenebildikleri mekânlardı. “Clublar onların bir araya gelebilecekleri ve hâkim toplum yargılarından kaçabilecekleri rahat mekânlar sağlıyordu” (Bennet, 2001:118). Buralardaki sosyal normlardan kaçış ve özgürleşme daha sonra rave kültür ve club kültürü özgür ortamlarının belirgin özellikleri olmaya devam etti. Chicago’daki ‘*The Warehouse*’ isimli clubta, çeşitli Djler disco ve funk kayıtlardan yeni sesler elde etmeye başladılar ve sonrasında ismini de ‘*The Warehouse*’ isimli clubtan alan house müzik doğdu.

Gilbert ve Pearson (1999:73) house müziğin temel özelliklerini, house müzik ve modern popüler müziği karşılaştırarak açıkladıkları çalışmalarında, house müziği sürekli tekrar eden bir yapıda bass ve davul seslerinden oluşan bir müzik türü olarak tanımlarlar. Rock, pop, ya da soul müzikler, anlaşılır şarkı sözlerinin, birbirinin tekrarı melodiler etrafında söylendiği belirgin şarkılardan oluşurken, kendinden sonra birçok türü de etkileyen Chicago house müzik araya serpiştirilmiş *keyboard* bölümleri ve az da olsa tekrarlanan vocal bölümlerle, basitçe bass ve davul tınılarıyla düzenlenir (Gilbert & Pearson, 1999:48). House müzik bass ve davul seslerin oluşturduğu ve sürekli tekrar eden ritmik melodi ile coşkunluk ve dans etme isteği yaratmaktaydı. 1980’li yılların sonlarına gelindiğinde house müzik Amerika’yı aşip Avrupa’ya doğru yayılmaya başladı. House müzikten doğan acid house ise İngiltere rave kültürünün doğuşuna neden oldu.

İngiliz gece kulüplerinde gençler acid house eşliğinde durmaksızın dans etmek istiyorlardı. Ancak İngiltere Margaret Thatcher yönetimindeydi. Gece hayatına ilişkin

kısıtlayıcı düzenlemeler ve yasalar ardı ardına gelmekteydi. Dolayısıyla gece kulüpleri erken saatlerde kapanmaktaydı. Oysa gençler daha uzun süre dans etmek istiyorlardı. Bu noktadan sonra rave hayatı gelişmeye başladı. İnsanlar artık dans etmek için gece kulüplerine gitmek yerine, sabaha kadar süren illegal partiler düzenlemeye başladılar. Bu tür partiler terk edilmiş evler, hangarlar ve hatta kentten uzak arazilerde ya da ormanın ortasında düzenlenebiliyordu (Gilbert&Pearson, 1999:31). Rave olarak adlandırılan bu partiler gençlerin elektronik müzikler eşliğinde dans ettikleri sabaha kadar süren etkinliklerdi (Redhead, v.d., 1998; Thornton, 1995). Bu eğlenme biçimi İngiltere’de Amerika’da olduğundan daha popüler ve giderek tüm gençliği etkisi altına alan bir hal almaya başladı. 80’li yılların sonları ve 90’ların başında oldukça popüler olan bu eğlenme biçimi “bir gençlik kültürü olgusuna dönüştü. Her hafta sonu İngiltere’nin kırsal ve banliyöleri büyük parti alanlarına dönüşüyordu. Partilerin büyüklüğü etkileyiciydi. Binlerce gencin bir araya gelmesi oldukça sıradan bir durumdu” (Smith & Maughan, 1997: 16). Rave partilere kitleler halinde gençlerin akın etmesi yalnızca yeni bir müzik türüne duyulan ilgi değildi. Bu aynı zamanda rave partilerin birçok insana yeni bir yaşam biçimi sunuyor olmasından kaynaklanıyordu. Rave kültürü biraradalık vurgusuyla, farklılıkların görmezden gelindiği ve kendi kendine yeten topluluk anlayışının ön plana çıktığı alternatif yaşam biçimlerinin artmasına yol açtı (Bennet, 2001:130). Kısıtlayıcı toplumsal kurallardan uzak, farklılıkların görünmediği, bir aradalığın, paylaşımın, dansın ve özgür bedenlerin ön planda olduğu bir gençlik oluşumuydu. Ancak olumlu özelliklerinin yanında, uzun saatler dans etmeyi sağlayan çeşitli uyarıcıların yoğun olarak kullanılması ebeveynler ve hükümet yetkilileri nezdinde bir paniğe yol açtı. Bunu takiben İngiltere’de 1994 yılında çıkartılan Kamu Düzeni Kanunu gereğince rave partiler yasaklandı. Ancak bu düzenlemeler etkili bir şekilde rave partilerinin azalmasını sağlasa da, rave kültürüyle zirveye ulaşan elektronik müzikal stil yayılmaya ve gelişmeye devam etti (Melbon,1999: 85).

Elektronik dans müziği şu anda yasal düzenlemelere tabi gece kulüplerinde ve festivallerde etkinlik göstermeye devam etmektedir. Özellikle teknolojinin ucuzlaması ve yaygın hale gelmesiyle günden güne bilgisayarlar ve elektronik araçlarla üretilen müziğin miktarı ve kalitesi artmaktadır. Rave kültürünün devamı niteliğindeki club kültürü ise kentli gençliğin eğlenme biçimi olmaya devam etmektedir. *Club Kültürü ve İzmir Club Scene* isimli makalesinde Gülay Karşıcı’nın (2008) da belirttiği gibi “günümüzde eğlence dendiğinde artık gençlerin aklına gelen ilk şeylerden biri olan clubbing: Gece cluba gidip eğlenmektir”. Avrupa’da 80’lerin sonu ile 90’lı yılların hemen başında ücretsiz, herkesin gelip katılabileceği sabaha kadar süren dans partileri oldukça popülerken, aynı durumun Türkiye için geçerli

olduğu söylenemez. Silvia Rief (2009:48) İngiltere ile benzer bir şekilde 1980’lerde İstanbul’da da film stüdyolarında, fabrikalarda, eski binalarda ve gemilerde *underground* parti organizasyonların düzenlenmiş olmasına rağmen, bunların esasen organizasyon şirketleri tarafından orta sınıf müşterileri için düzenlenmiş planlı partiler olduğunu belirtmektedir. Bilindiği kadarıyla Türkiye’de rave kültürünün ruhuna uygun ücretsiz, herkesin katılımına açık dans partileri düzenlenmemiştir. Bunun yerine Türkiye’de 90’lı yılların ortasından itibaren global bir etkiye sahip elektronik dans müziğine ev sahipliği yapan clublar etkinlik göstermeye başlamıştır. İstanbul’da club kültürünün gelişimine kaynaklık eden üç isimden bahsedilebilir; bunlar Şeniz Bengüer, Ceylan Çaplı ve Mehmet Cavcı (Arıcan, 2003:95). Ceylan Çaplı’nın 1993 yılında açtığı *Club 2019* ve burada düzenlenen dans partileri İstanbul club kültürünün ilk evrelerini temsil etmektedir. İstanbul’un ardından Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde de çeşitli clublar açılmıştır. Bu gün ise Türkiye’de büyük şehirlerin yanı sıra küçük ölçekli üniversite kentlerinde de her hafta sonu rastlayabileceğimiz clublar ve elektronik müzik partileri bulunmaktadır. Bununla birlikte birkaç gün süren plaj partileri veya dünyaca ünlü djleri ağırlayan elektronik müzik festivalleri de düzenlenmektedir. 1999 yılında İstanbul’da yayın hayatına başlayan *Radio FG 93.7* frekansında Türkiye’de elektronik müziğin herkese ulaşmasını sağlamak amacıyla elektronik müzik yayınları yapmaktadır. Bununla beraber *Radio FG*’nin 2004 yılından itibaren düzenlemekte olduğu *Elektronika Music Festival* Türkiye’nin en büyük elektronik müzik festivali olarak kabul edilmektedir. Dijital çağın müzik formu olan Elektronik Müzik Türkiyeli gençlerin oldukça ilgi gösterdiği müzikal bir form olmakla beraber, Türkiye’de de belirgin bir club kültürünün oluştuğu gözlemlenmektedir.

3. Club Kültürü: Müzik, Dans, Beden

Günümüzde birbirine bağlı topluluklar yerine, ayrışmanın ve mesafenin temel olduğu, insani temasların dar gruplar içerisinde gerçekleştiği kent hayatının içinde yaşamlarımızı devam ettiriyoruz. Kent yaşamının hızlı temposu ve yoğunluğu içerisinde insanlar güvensizliğe kapılarak birbirlerine mesafeli ilişkiler geliştirmektedirler (Simmel, 2003:93). Kent yaşamının insan üzerinde yarattığı baskı, bıkkınlık ve güvensizlik birbirine temas etmeyen, korkan ve hatta nefret eden insan yaşamlarına yol açmaktadır. “Biz farkına varmasak da, çoğu kez, nedeni ne olursa olsun yakın temas durumunda her an nefrete ya da kavgaya dönüşebilecek hafif bir hoşnutsuzluk, karşılıklı bir yabancılık ve tikslenme de söz konudur” (Simmel, 2003:93). Kent yaşamının bir birine temas etmeyen yaşamları içerisinde yabancılarla bir arada olmaksızın bir grup insanla uyum içerisinde hareket etmek, bir mekâna,

yere, aitlik hissetmek, diğer insanlarla tam bir birlik olmasa da en azından özdeşlik sergilemek, benzerini bulmak arzusu sosyal bir aradalığın önemli bir parçasıdır. Bu noktada bir aradalığın deneyimlenebildiği spor organizasyonları, festivaller, politik olaylar ve karnavallar gibi, gençler için bir dans club da böylesi mekânlar ve durumlar arasında görülebilir (Melbone, 1998). Club çağdaş gençliğin sosyal normları ve gündelik yaşamdaki sosyal mesafeleri arkada bırakıp, ‘ötekiyle’ özdeşleşme alanı olarak karşımızda durmaktadır.

Sarah Thornton (1995) *Club Culture* isimli çalışmasında club kültürünü *zevk kültürü* olarak tanımlamaktadır. “Club kalabalıkları genellikle ortak müzikal zevkler, yaygın medya tüketimleri ve en önemlisi kendileriyle benzer zevklere sahip arkadaş grubu tercihleri üzerine kurulmaktadır” (1995:3). Club ortamındaki yüksek sesli müzik ve ışıklandırma sistemi içeri girildiği andan itibaren gerçek dünyayla bağın kopmasını ve zaman algısının kaybolmasını sağlar. Böylece gündelik yaşamda karşılaşılan tüm değerler, kurallar, ahlak ve gelenekler mekânın dışında askıda kalır. Müziğin sesi o kadar yüksektir ki, sadece kulaklarla yapılan bir dinleme değil, tüm bedende duyumsanan ve belki de antik ritimlere ulaştıran bir sarmalın içine girilmesini sağlar. Dans etmek sadece müziğe verilen bir cevap değildir; aynı zamanda gündelik zamandan ve zorunluluklardan uzak bir zamana teslim olmaktır (Frith’den akt. Melbon, 1999: 102). Şimdiki ve geçmiş zamandan uzak bir noktada asılı kalmak gibidir.

Melbon (1998: 270) club kalabalıkları içerisinde kimlik ve aidiyet duygusunun üretilmesinde müzik ve dansın önemini tartışır. Buna göre club kültürü müziğin ve dansın etkisiyle bastırılmış sabit kimliğin aşılarak duygusal kolektif kimliğin oluştuğu bir alandır. Ritim ve vuruşlardan oluşan elektronik müzik club deneyiminde merkezi rodedir. Müzik yalnızca paylaşılan ortak deneyimi ve duygusal tepkileri abartarak yoğunlaştırmakla kalmaz, aynı zamanda sözsözsel iletişimi engelleyerek beden ve dans üzerinden iletişimin de yolunu açar (Melbon, 1998: 274). Dolayısıyla müziğin mistik ve birleştirici bir önemi vardır. “Bireyleri özgürleştirdiği kadar bir araya bağlayan ana sebeptir” (Maffesoli, 1995:144). Sürekli tekrar eden, kulakları ve tüm bedeni saran ritim katılımcıların kendi benliklerini unutarak, kendilerini aşan bir olgunun içine girmelerini sağlar.

Müziğin bireyde yarattığı etki dans etmek olarak ortaya çıkar. “Clubberlar için dans etmek kişinin bedeni üzerindeki kontrolünü aynı anda hem kaybetmek hem kazanmakla, dans eden kalabalığa teslim olmak ve onun bir parçası olmakla ilgili bir şeydir” (Melbon, 1999: 91). Ritim eşliğinde devinen bedenler üzerinden clubberlar bir bütün olurlar. Club ortamında

gündelik toplumsal kurallar arkada bırakılır. “Clubbing bir aradalığın kutlanması ya da sadece gündelik hayattan kaçış denemesi olarak kabul edilmektedir” (Ueno, 2003:103). Ancak bu durum sınırlı bir zaman diliminde gerçekleşir, katılımcılar olağan yaşama geri dönmek ve toplumsal normlara yeniden uymak zorunda kalırlar. Yaşanan deneyim toplumsal roller değişimi, sınıf kavramının belirginliğini yitirmesini ve geçici de olsa hızlı gelişen arkadaşlıkları içerebilen ani ve eşiz bir sosyal ilişkiler bütününe içerebilir. Club aynı zamanda işitsel, görsel ve dokunsal uyaranlar veya vücuda alınan çeşitli uyarıcılar ve alkol aracılığıyla hâkim otoritenin bastıramadığı bedenler yaratma olanağı sunar. Ayrıca club ortamı günlük hayatta uzak durulan yabancılarla bile sosyalleşme imkânı sunar.

Club deneyimi ağırlıklı teknoloji aracılığıyla üretilmiş müzikal formlara ve müziğin mekânı dönüştürmesine bağlıdır. Duygusal boşalımı ve rahatlamayı sağlayan müzik oldukça önemli bir atmosfer yaratır ki esasen clubberların deneyimlediği, yüksek sesli ritimden doğan bu özgür atmosferdir. Müziğin yarattığı etki kadar kalabalığın müziğe verdiği cevap da merkezi bir öneme sahiptir. Dans müziğe verilen en görür yanıt ve beklili de clubbing deneyiminin içerdiği en belirgin bedensel pratiktir. Dans etmek birçok kabul görmüş sosyal normlardan ve gündelik yaşamın sosyal mekânlarının medeni geleneklerinden bir kaçış sağlar (Melbon,1998: 281). Esasen club deneyimdeki dans etme biçimi belirli bir kültüre, geleneğe veya modern bir koreografiye bağlı değildir. Gevşemiş bedenlerin içgüdüsel bir devinimle hareket etmesiyle ilgilidir. Dans etmek club katılımcıları için iş ve okul stresinden, şehrin hızlı ve yalıtık yapısından, kamusal alanın her yerinde rastladıkları soğuk kişiler arası ilişkiler tarafından alaşağı edilmedikleri bir ifade biçimi olarak görülebilir

4. Karnavalesk Club Kültürü

Melbon (1999:144) club deneyimini “oyuncu hayati yaşam” olarak tanımlar. Buna göre aitlik ve diğerleriyle özdeşleşme oyun, dans ve hayal gücünün bir araya geldiği ve bir süreliğine serpilip geliştiği oyuncu bir atmosferde kolaylaşır. Böylece mekân katılımcıların alternatif var olma biçimleri denemesine olanak sağlar. Sosyal baskıların en aza indiği, daha iyi bir dünya hayalinin bir süreliğine yaşandığı geçici toplulukların var olmasına izin verir. Club kültüründeki bu geçici toplumsal varoluş biçimi, yani Bakhtin’in sözünü ettiği *karnavalesk* varoluş, tarihsel-sosyal bir fenomen olarak çağlar boyunca bir çok kez ortaya çıkmış kolektivist ve özgürleştirici bir ruha sahiptir. Popüler halk eğlenceleri, bayramlar ve diğer resmi kutlama ve eğlenceler dışında kalan birçok eğlence formunda süre giden kimi

ortak özelliği daha iyi anlamak için Bakhtin'in (2005) önerdiği *karnavalesk* kavramı oldukça ilham verici görünmektedir. Bakhtin'de karnavalesk toplum kavramı *Rabelais ve Dünyası* adlı yapıtında vücut bulur. Döneminin ve ülkesinin sosyo-politik ortamında egemen kültürel okumalara ters düşen çözümlenmeleriyle pek onay görmeyen bu eser bir dilbilim çalışması olduğu kadar, özellikle '80 sonrası, sosyal bilim çalışmalarının sıklıkla başvurduğu önemli bir kaynaktır

Bakhtin (2005) *Rebelias ve Dünyası*'nda Rönesans döneminin önemli Fransız yazarlarından Rabelais'in *Gargantua ve Pantagruel* adlı romanını dilbilimsel açıdan analiz eder. Roman baba-oğul iki devin hikâyelerini anlattığı 5 ciltlik halk edebiyatı türünden mizahi bir eserdir. Rönesans sonrası gotik dönemle beraber tamamen dışlanan bu tür eserler Bakhtin'e (2005: 30) göre gerçek hayatı betimleyen ve asıl anlaşılması gereken eserlerdir. Gerçek kültür, yüksek kültüre karşı ortaya konması gereken karnaval kültürüdür ve bu da tam olarak Rabelais'in romanında anlattığı dünyadır.

Bakhtin'in alaycı, düzen tanımaz ve popüler kültürün sembolleriyle dolu diye tanımladığı *Rabelias*'ın söz konusu eseri ile dönemin yüksek edebiyat normları nasıl bir ikilik oluşturuyorsa, aynı şekilde egemen kültür ile club kültürünün de içinde bulunduğu karnaval kültürü öyle bir ikilik oluşturmaktadır. “ Dünyanın ve insan hayatının bu ikili özelliği kültürel gelişimin en erken evrelerinde bile mevcuttu”(Bakhtin, 2005:32) derken, Bakhtin bu ruhun “insan uygarlığının birincil ayrılmaz bir bileşeni”(a.g.y. :305) olduğunu söyler. Zamana ve kültüre bağlı olarak bir çok formda görünüp kimi dönemler de iyice görünmez olsa da karnaval kültürü “kısır hatta dejenere hale gelebilir ama tamamen yok olamaz”.(a.g.y. :305). Rave kültürü saatlerce dans etmek isteyen gençliğin tüm yasaklara karşıt, kentten uzak arazilerde, hangarlarda, terk edilmiş eski binalarda bir araya gelerek sosyal düzenin geçici bir süreliğine de olsa görmezden geldiği karnavalvari toplanmaların hala mevcut olduğunu göstermektedir. Sonraları rave partilerin yasaklanmasının ardından, club kültürü ve elektronik dans müzik partilerinin sosyal normlardan uzak özgürleşme alanları yarattığı, yani bozulmuş olsa da karnavalesk varoluş biçiminin form değiştirerek devam ettiği söylenebilir.

Bakhtin'in (2005:36) söz ettiği karnavalesk toplumsal varoluş biçimi bir tür yeni cemaat tipi olmaktan öte özel bir sosyal fenomen olarak görülmeli, sosyal düzen tarafından düzenlenmiş toplanma formlarını içermemektedir. Resmi bayramların aksine karnavalesk

eğlence egemen düzenden “geçici bir özgürleşmeyi kutlar. Hiyerarşik rütbelerin, ayrıcalıkların normların yasakların askıya alınmasının altını çizer. Hakiki bayramlardır. Oluşumun, değişimin yenilenmenin bayramlarıdır. Oluşturulmuş ve düşünülmüş her şeye düşmandır” (a.g.y. :36). Club deneyimi bir karnaval olarak düşünüldüğünde, katılımcıların egemen değerlerden ve toplumsal mekânlardan, oluşturulmuş ve düşünülmüş her şeyden bir kaçış aradıklarını düşünebiliriz.

Club deneyiminin özgürleştirici yapısı Bakhtin’in ortaçağ karnavalları esnasında ortaya çıktığını iddia ettiği “insanın insanla ilişkisinin yeni bir kipini”(a.g.y. :13), özel bir iletişim biçimini yansıtmaktadır. Clubbing deneyiminde ortaya çıkan özel birliktelik, beden ve bilincin girdiği bu farklı biçim, karnavallarda olduğu gibi gülme, rahatlık, dans stilleri ve dans pistinde oluşan sosyal bedensel etkileşimler yoluyla gündelik yaşamda var olan görgü ve ahlak değerlerinden özgürleşme sağlar (Rief, 2003:99). Bakhtin’in (2005:35) karnavalesk dünya için belirttiği “ikinci hayat” vurgusu halkın ideal düzenden kopup ”cemaatin, özgürlüğün, eşitliğin ve bolluğun ütopyik alanına” geçiş yaptığı özel anlar üzerine şekillenmekteydi. Benzer şekilde club kültürü kentin çoğunluğunun uykuya geçtiği bir saatte, birincil toplumsal rollerini arkada bırakarak, resmi güçlerden uzak ikincil gece hayatlarına başlarlar ve bu ikincil hayat gün ışıkları yeniden doğana, halk uyanana kadar devam eder.

Melbon (1999) club deneyimini nasıl “oyuncu hayati yaşam” alanı olarak tanımlıyorsa, aynı şekilde Bahtin de karnavalı “sürekli değişen, tarife gelmeyen oyuncu dinamik bir oluş” (Bakhtin, 2005:37) olarak betimler. Bakhtin’in karnavalesk toplum tanımlaması ‘evrensel karnaval gülüşü’ adını verdiği bir bilinç durumunu, sosyal normlardan geçici bir özgürleşmeyi, bedenin grotesk kullanımını ve gayri resmi gerçekliğin inşasını içerir. Melbon’un (1999) gündelik yaşamdan kaçış alanı olarak belirlediği ‘oyuncu club yaşamı’ bu yanı sıra Bahtin’in karnavalının modern bir görünümü gibi durmaktadır. Birbiriyle bir arada bulunmanın diğer tüm hallerinde Sartre’ci bir deyişle ‘bulantı’ yaşayan, kendini açamayan, bir türlü kendi olamayan birey ancak bu karnavalesk durumlarda özgür, cesur ve rahat bir mutluluk içinde olmaktadır. Benzer biçimde Alman düşünür Goethe Roma’da deneyimlediği bir karnaval için şöyle demektedir;

Bir araya gelip bir kalabalık oluşturduklarında tek tek insanlar kendilerine hayret eder. Sair zamanda, birbirlerini, kafası karışık bir şekilde, sağa sola koşarken, hiçbir düzen ve disiplin olmaksızın telaş içinde görmeye alışkındırlar. Şimdi ise bu çok kafalı, çok akıllı, dönecek, budalaca hareket

eden canavar, bir anda kendini tek bir soylu birliktelik içinde görür. Tek bir kütle, tek bir ruh tarafından hareket ettirilen tek bir beden içinde kaynaşmıştır (Goethe'den akt. Bakhtin, 2005:284)

Goethe'nin bahsettiği benzer bir durum sanki bugünün dünyasında örneğin Londra'da, Taksim'de, Berlin'de rengarenklilik ve çeşitlilik içinde, verili düzenden kopuk bir kaos ortamını andıran elektronik dans müzik festivali ve ya bir dans kulübünün içinde bireylerin, Dj'in ritmi vermesiyle bir anda büyülmüş bir birlikteliğe kavuşan kitlelere dönüşmesiyle benzerlik taşır. Club kültüründe katılımcılığın bu yeni boyutu bireye özel bir cemaatin üyesi olduğu hissini, adeta devasa bir bedenin hem çok özel, hem de eşit derecede değerli bir uzvu olduğu hissini verir. Yine Goethe'nin karnaval deneyimi tasvirleriyle anlatılacak olursa “Kutlamalara katılanlar kederli misafirler değildir. Zaten misafir de değildirler... Ortada sadece katılanlar vardır. Şenliğin başlangıcını veren işaretle birlikte orada olan herkes, en ciddileri bile katılığı bir kenara bırakır (Goethe'den akt. Bakhtin, 2005:277) Kentsel yaşamda Simmel'in (2003) sözünü ettiği her an kavgaya tutuşabilecek durumda olan kalabalıklar, Bahtin'in bahsettiği karnaval dünyasında ideal düzenin baskıcı sosyo-ekonomik ve siyasal örgütlenmelerine karşıt, somut ve duyusal şenlikli örgütlenmeler gerçekleştiren kalabalıklara dönüşürler.

Birey kendini kolektivitenin ayrılmaz bir parçası, halk kitlesinin bedeninin bir uzvu gibi hisseder. Bu bütün içinde tek tek bedenler belirli bir ölçüye kadar kendileri olmamaya başlarlar. Yani bedenlerinin takasının, yenilenmesinin mümkün olduğu söylenebilir (kostüm ve maske değiştirmek suretiyle). Aynı zamanda insanlar kendi duyusal ve maddi bedensel birlikteliklerinin ve bir aradalıklarının ayırıcısına varırlar (Bakhtin, 2005:283).

Benzer şekilde club kültürünün yarattığı atmosfer coşkun duyguların, kolektif neşenin ve kendinden geçme halinin, 'öteki dünya' ütopyasının çağdaş formudur (Thornton, 1995:21). Clubberlar geçici bir süre de olsa benzerlerinin arasında hoşnut, yargılanmamaktan ve izlenmemekten ötürü kaygısız, ritim ve bedensel devinmelerin eşliğinde özgürce yaşadıkları keyifli, mutlu bir ütopyanın koynundadırlar.

Bireyi yaşamın tekdüzeliğinden çıkarıp, karşı konulmaz bir biçimde içine çeken karnaval ruhu, onu, resmi ve kutsal olan her şeyden özgürleştirirken “ İnsana keşiş, rahip, akademisyen gibi resmi yüzünü terk ettirir, dünyayı gülen yüzüyle algılamaya zorlar.

(Bakhtin, 2005:38). Dolayısıyla Bakhtin'in sözünü ettiği karnaval dünyasında ve bugünün club kültüründe tüm eşitsizlikler, hiyerarşiler ortadan kalkar. Örneğin diğer müzik topluluklarında müziği dinleyiciye ulaştıran şarkıcı veya sanatçı katılımcıların hayranlık duyduğu, erişmek istediği ama bir türlü erişemediği bir star konumundayken, club kültüründe müziğe ruhunu veren DJ mekandaki katılımcılardan daha çok önemli değildir. Elektronik dans müzik partileri tüm katılımcıların ve DJin biraradalığından, kolektif enerjiden beslenir. Bireylerin dans, müzik, alkol ve kimi uyarıların etkisiyle kolektif büyük bir bedene dönüştüğü club atmosferinde, aralarında her türlü eşitsizliğin, statü dayatmalarının ve bireyselliğin silindiği hissedilir. Sadece mutlu yüzlerden ibaret devinen bir grup, bedensel tabularını bırakmanın inanılmaz hafifliğinde, temassızlığın soğukluğundan, kucaklaşmanın sıcaklığına varmış koşulsuz ve çocuksu bir gülmenin egemen olduğu bir birlikteliktir. En eski ilkel dönem karnavalesk şenliklerden, ortaçağın festivallerine, oradan rave partilerine ve bugünün club kültürüne bu birlikteliğin mayasını oluşturan şeyler, otoritenin hüküm sürdüğü alanının dışında olma, bedensel özgürlük, evrensel gülme ve hakikilik olarak özetlenebilir.

Bakhtin'in karnaval insanları "ayran budalasıdan ziyade kâfir, akıllıdan ziyade kurnaz, fizikselliği sınır tanımaz sular seller gibi içer" ken (Bakhtin, 2005:22) bugünün clubberlarından çok farklı olmayan bir ruh halinde bulur kendini; karnaval gülüşü. Bu gülme dudak ve yüzle gülmenin ötesinde, tüm bedenle yapılan bir gülme olarak bedenin bütününe yönelir. Bireysel bir komikliğe gülme veya bir şeye dönük alayı ifade eden gülmeden ziyade, tüm dünyaya gülüş ve neşeye bir yöneliştir. Karnaval gülüşü öncelikle "tüm halkın gülüşüdür", evrenseldir, karnavalda olmayana bile yöneliktir (a.g.y.: 38). resmi dünyaya karşı kendi dünyasını inşa ettiği (a.g.y.: 115) resmi gerçekliğe karşı kendi gerçekliğini inşa ettiği, korkuya karşı (tanrı-devlet-toplum) zaferinin ilanınıdır.

Bakhtin'in karnaval toplumu kavramının merkezine oturan karnavalesk gülme, özgürleşme ve beden öğeleri club kalabalığının da en önemli ortak öğeleridir. Silvia Rief'in de (2003 :80-109) belirttiği gibi bir club ortamı açıkça bedenle ilgili ya da beden odaklı özgür tüketim olanakları sağlamakta, beden gündelik yaşamda olduğundan farklı biçimlerde deneyimlenebilmektedir. Club ortamı dans, giyim veya çeşitli beden süslemeleri yoluyla dışavurumcu pratikleri vurgulamaktadır. Bu durum bedenin karnavalesk sunumudur. Club kültürü bu kavramlar ışığında anlaşıldığında onun evrensel boyutu ve gençler arasında yarattığı etki daha iyi anlaşılacaktır.

Özetlemek gerekirse sanatın ve yaşamın ikiliği içinde ortaya çıkan “karnaval halkın gülmeye dayalı örgütlenen ikinci hayatıdır. Şenlikli bir hayattır” (Bakhtin, 2005:34). Yaşamın bu yanının çözümlenmemesi, yüksek kültür tarafından görmezden gelinmesi hem bilimler hem felsefe hem de siyaset açısından bir eksiklik olarak görülmelidir. Tüm tarihsel toplumsal kültürel dönüşümlerin altında yatan devrimci motor gücün aslında yaşamın bu yönünden beslendiğini, yaratıcılığını buradan aldığını söylemek gerekir.

5. Sonuç

İçinde yaşadığımız büyük toplumsal varlığı bir bedene benzetecek olursak bu bedenin fiziksel özelliklerini egemen kültürel yapılar oluştururken içsel çalkantılarımız, aşklarımız, tutkularımız fobi ve hobilerimiz, sinirsel taşkınlık ve coşkunkluklarımızın hepsi bu bedenin ruh halini oluşturur. Bu benzetmeden hareketle bu bedenin anlaşılması demek bu sebepsiz yere gülen, dans eden kalabalıkları, bu anormal kıyafet ve makyaj içinde tüm yabancılığını bir kenara bırakmış insanlar güruhunu anlamak demektir. Bahtinin tüm kültürel çalışma alanlarına işaret ettiği bu tür olgular, bu çalışmanın konusunu oluşturan ve karnavalesk bir sosyal olgu olan club kültürüdür.

Çağlar boyunca insanlar içinde yaşadıkları sisteme eleştirilerini, tanrı, toplum ve devletten beklentilerini, acılarını, yoksulluk veya yoksunluklarını büyük sevinç ve acılarını ifade etmek için şenlikleri kullandılar. Resmi tören ve bayramlar sistemi, yani geçmiş kutsarken, karnavallar, şenlikler veya yerel bayramlarda ise gelecek umutlarını yeşerttiler. Geçmişe değil geleceğe baktılar. “Burada söz konusu olan korkusuzluğun bin yıllık dilidir” (Bakhtin, 2005:298). Dünya üzerinde var olan her şey hakkında hiçbir çekincesi olmayan, hiçbir şeyi atlamayan bir dil. “Böyle korkusuz ve özgür bir dilin yeni bakış açısına zengin ve olumlu bir içerik verdiği aşikârdır” (a.g.y. : 298). Zamanın geri kalanında dünyayı onlara katlanılır kılan belki de bu karnavallardan içlerine kalan tattır.

Günümüz dünyasında modern insanın modern eğlenme biçimlerinden pek azı bu özgürleştiriciliğe sahiptir. Kaçıp kaybolacağı bir delik arayan, içinde tüm değerler ve normlar sisteminden bir süre kurtulup kendini haykıracağı anlar bulamamaktan şikâyetçidir. Bu kaçışın veya buluşun diyelim gerçekleşebildiği nadir durumlardan biri olarak görülen festival havası club kültürü içinde bir nebze yaşanmaktadır. Belki de bu nedenle son otuz yıldır kentli gençlik, klasik enstrümanlar yerine, geçmişini çok yakın bir zamandan alan elektronik tınılara kendini vermektedir. Kaçış belki de, geçici de olsa, geçmişi olan her şeye yöneliktir.

Birçok modern kentte ortaya çıkan clublar normalde bir araya gelmez birçok alt kültür grubunun ortak müzikal atmosferi olarak özel bir birliktelik ve rahatlama alanı yaratmaktadır. Her hafta sonu club içindeki gençleri birbirine eşitleyici bir bağla harmanlayan bu kültür biçimi dansı, içecekleri, kıyafet ve mekân kullanımıyla özel bir yere oturmaktadır. Bu bağ o kadar da geçici ve soyut olmayıp, yarattığı yeni değerler sistemi, tutum, tavır ve kimi maddi teknolojik kullanım biçimleriyle yaygınlaşıp yeşermektedir. Toplumsal tabakalaşma piramitlerinin üzerinde henüz tam olarak çözümlenmemiş bağlar yaratmaktadır. Son dönemlerde tüm dünyada özellikle gelişmiş kentlerde, hiçbir politik örgütlenmiş yapıları yokken, evrensel insan hak ve talepleri için espritüel ve barışçıl bir dille aniden ortaya çıkabilen büyük gençlik kitleleri bu sebeple siyaset ve sosyal bilimciler için muammadır. Bir yerlerde bir şekilde bir araya gelmiş bu kitleleri birbirine bağlamış olan bu karnaval ruhu, bugün dansın bedenlerde yarattığı özgür hisle şekillenmiş olabilir. En azından bu iddia incelenmeye değerdir. Çünkü karnaval ruhu “İnsan bilincinin düşüncesini ve hayal gücünü yeni olanaklılıklara açılmak üzere özgürleştirir. Bu nedenle bilim alanlarında olanlar dâhil bütün büyük değişimler kendilerine yolu açan belli bir karnaval ruhunu takip ederler her zaman” (Bakhtin, 2005:77).

Teknoloji ile doğru orantılı bir biçimde gelişen elektronik dans müzik veya club kültürü kentli gençliğin eğlenmek için tercih ettiği kaçış mekânları görülmektedir. Club ortamında müzik ve dansın yarattığı atmosfer kişiler arası mesafeleri azaltırken, bastırılmış sabit kimliğin aşılacak kolektif biraradallığın deneyimlenmesine olanak sağlamaktadır. Club kültüründe merkezi rolde bulunan müzik yarattığı kolektif biraradallık üzerinden, özel bir iletişim biçiminin yani beden ve dans üzerinden iletişimin yolunu açmaktadır. Çalışma boyunca bahsedilen tüm özelliklerinden ötürü elektronik dans müzik ve club kültürü Türkiye’de ve dünyada kentli gençliği daha iyi anlamak adına dikkatle incelenmesi gereken bir olgudur.

Kaynakça

Arıcan, T. (2003), *Metropolis, Techno- Culture, Digitized Musical Genres and Clubbing in Turkey*, (Yüksek Lisans Tezi), ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bakhtin, M. (2005), *Rebelias ve Dünyası*, (Çev: Ç. Öztekin). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bennet, A. (2001), *Cultures of Popular Music*, Open University Press, Berkshire.

- Bennet, A. & Robards, B. (2011), MyTribe: Postsubcultural manifestations of belonging on social network sites [Elektronik Sürüm], *Sociology*,45(2): 303-317, <http://soc.sagepub.com/content/45/2/303>, (erişim tarihi, 07.02.2014)
- Brewster, B.& Broughton, F. (1999), *Last Night a DJ Saved MY Life: The History of the Disc Jockey*, Grove Press, New York
- Buckland, F. (2002). *Impossible Dance: Club Culture and Queer World Making*, Wesleyan University Press, Middletown, Conn.
- Gilbert, J. & Pearson, E. (1999), *Discographies: Dance Music, Culture and the Politics of Sound*, Routledge, London
- Hall, S. & Jefferson, T. (1975), *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post- War Britain* (2. Basım), Routledge, Oxon
- Hedbidge, D. (1979), *Subculture: The Meaning of Style*, Methuen, London
- Holmes, T. (2008), *Electronic and Experimental Music: Technology, Music, and Culture*, Routledge, New York
- Jenks, C. (2007), *Altkültür: Toplumsalın Parçalanışı*, (Çev. N. Demirkol), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Karşıcı, G. (2008), Club Kültürü ve İzmir Club Scene, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 24 (121-127), http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_24/6-%20121-127.%20syf..pdf
- Madrid, A. L. (2008), *Electronic Dance Music From Tijuana To The World*, Oxford University Press, New York.
- Maffesoli, M. (1995), *The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society*, Sage, Loondon.
- Melbon, B. (1998). Clubbing: Consumption, Identity and Spatial Practices of Everynight Life . Skelton, T. & Valentine, G. (Ed.). *Cool Places: Geographies of Youth Cultures* içinde (267-287), Routledge, London.
- Melbon, B. (1999), *Clubbing: Dancing, Ecstasy and Vitality*, Routledge, London.

- Miles, S. (2000). *Youth Lifestyle in a Changing World*. Open University Press, Berkshire
- Muggleton, D. (2000). *Inside Subculture: The Post-Modern Meaning of Style*, Berg, Oxford
- Redhead, S. & Wynne, D. & O'Connor, J. (1998) *The Club Culture Reader: Readings in Popular Cultural Studies*. Wiley- Blackwell, Oxford
- Rief, S. (2009), *Club Cultures: Boundaries, Identity, and Otherness*, Routledge, New York.
- Simmel, G. (2003). *Modern Kültürde Çatışma*, (Çev. T. Bora & E. Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Smith, R. & Maughan, T. (1997), *Youth Culture and the Making of the Post-Fordist Economy : Dance Music in Contemporary Britain*, Egham, Royal Holloway, Department of Social and Culture
- Ueno, T. (2003), Unlearning to Raver: Techno Party as the Contact Zone in Trans- Local Formations, Muggleton, D. & Weinzierl (Ed.), *The Post- Subcultures Reader* içinde (101-117), Berg, Oxford.
- Thornton, S. (1995). *Club Cultures: Music, Media, Subcultural Capital*, Polity Press, Cambridge
- Reynolds, S. (1998), Rave Culture: Living Dream or Living Death?, Redhead, S. & Wynne, D. & O'Connorn, J. (Ed) *The Clubcultures Reader: Readings in Popular Cultural Studies* içinde (102–111), Blackwell Publishers, Malden, MA

AKİL İNSANLAR HEYETİ, KAMUSAL ALAN VE DEMOKRASİ

(Committee of wisemen public space and democracy)

¹Ekin Kadir Selçuk

ÖZET

Kamusal alan, demokrasinin imkanlarını genişletme potansiyeli taşıyan normatif bir kavram ve tarihsel-sosyolojik bir gerçeklik olarak siyaset tartışmalarında önemli bir yere sahiptir. Kamusal alan vasıtasıyla yurttaşların ortak ve temel meselelerini karşılıklı iletişim, diyalog ve müzakere yoluyla çözülebileceğine inanılır. Türkiye'nin yıllardır kanayan bir yarası olan 'Kürt sorunu'nun ancak ve ancak müzakere ve diyalog yoluyla çözülebileceğine olan inanış giderek artıyor. Bu minvalde hükümet tarafından bir akıl adamlar komisyonu oluşturuldu. Akıl adamlar komisyonu kamusal müzakerenin önünü açabilecek mi? Kürt meselesinin demokratik çözümünü sağlama konusunda önemli bir basamak olabilir mi?

Anahtar sözcükler: Kamusal alan, müzakere, Kürt sorunu, akıl adamlar komisyonu

ABSTRACT

Publicsphere as a normativeconceptand a historical-socialrealitythat has potentialtoenlargepossibilities of democracy, is a veryimportantconceptused in politicaldebates. It is usuallyassertedthatthroughpublicsphere, citizens can solvecommonandbasicproblemsbycommunication, dialogueanddeliberation. InTurkey, it is largelybelievedthattheKurdishQuestion can only be solvedbydemocraticdeliberationanddialogue. Inthiscontext, Turkishgovernmentformed a 'wise men commission'. Can thiscommisionopen theway of publicdeliberation? Can it be an important step toprovidedemocraticsolution of Kurdishquestion?

Keywords:Publicsphere, deliberation, theKurdishquestion, wise men commission

¹ Araştırma Görevlisi KTÜ İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

1. GİRİŞ

Çok uzun yıllardır Türkiye'nin en sıcak meselelerinden biri olan 'Kürt sorununun çözümü konusunda son aylarda önemli adımlar atılmaktadır. Devletin İmralı'da hapis yatmakta olan Öcalan'la görüşmeleri neticesinde hızlanan 'barış süreci', binlerce cana mal olan bir meselenin çözümü konusunda umut vermektedir. Yapılan görüşmeler neticesinde PKK, Türkiye'den Kuzey Irak'a doğru çekilme sürecine başlamıştır. Bu noktada barış sürecinin başarıyla ilerleyebilmesi için kurulan en önemli mekanizmalardan biri 'akil insanlar heyeti'dir. Yazarlardan, sanatçılardan, gazetecilerden, sivil toplum örgütü temsilcilerinden, işkadını/işadamlarından, akademisyenlerden oluşan heyette 63 isim bulunmaktadır. Türkiye'nin 7 bölgesi için görevlendirilmiş 9'ar isimden oluşan heyet, Kürt sorununun çözümü konusunda bir diyalog ve iletişim ortamı sağlayarak toplumun farklı kesimlerinin sürece dahil olmasını arzulamaktadır. Akil insanlar heyetinin müzakere imkanlarını genişleterek sorunun barışçıl ve demokratik bir biçimde çözümüne katkı sunacağı düşünülmektedir.

Siyaset alanına diyalog, müzakere, iletişim gibi kavramlar girdiğinde akla ilk gelen düşünürlerden biri JurgenHabermas'tır. Frankfurt Okulu'nun geç dönem temsilcilerinden Habermas ilk çalışmalarından bu yana siyasal tartışmaya, iletişime odaklanmıştır. Önemli eseri Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü'nde burjuva kamusal alanının sosyolojik ve tarihsel gelişimini, geçirdiği evreleri ve yaşadığı dönüşümü ele alan Habermas, daha sonra dikkatini 'iletişimsel akla' çevirmiş, demokrasi teorisinde kamusal alan kavramıyla iletişimsel akli bir araya getirmiştir. Demokrasiyi halkın siyasal kararlara müzakere yoluyla sürekli müdahil olabildiği bir düzen olarak algılayan Habermas, kamusal alanın ve kamusal alanın varlığını demokrasinin en temel gerekliliklerinden biri olarak görmüştür.

Ben bu yazıda akil insanlar heyetini kamusal tartışma ekseninde ele alacağım. Akil insanlar heyetinin Habermasçı anlamda kamusal alanın normatif öğelerine ne kadar yaklaşabildiğini, demokrasinin temel öğesi olarak müzakereci bir iletişim ortamını ne oranda sağlayabildiğini tartışacağım. Diyalog, iletişim ve müzakere gibi kavramları siyaset alanında düşündüğümüzde akla ilk gelen düşünürün Habermas olması, bununla birlikte akil insanlar heyetinin diyalog ve iletişim açısından önemli bir rol oynayacağını savunulması, böylesi bir değerlendirmeyi yalnızca manalı değil gerekli de kılıyor. Akil insanlar heyetinin Kürt

sorununun demokratik bir biçimde çözülmesinde katkı sağlayacağı savunuluyor. Ben de heyetin yarattığı demokrasi imkanlarını, heyeti kamusal alan ve kamusalılık bağlamında inceleyerek ortaya koyabileceğimizi iddia ediyorum.

Yazı üç bölümden oluşuyor. Önce Habermas'ın burjuva kamusal alanını tartıştığı, kamusal alanı hem tarihsel, sosyolojik bir gerçeklik hem de normatif bir değer olarak sunduğu argümanlarına odaklanacağım. İkinci bölümde Habermas'un liberal demokrasinin sınırlılığına karşı bir eleştiri olarak savunduğu müzakereci demokrasi kavramına ve müzakereci demokrasi içerisinde kamusal alanın yerine odaklanacağım. Üçüncü kısımda ise akıl insanlar heyetinin ilk defa ne zaman, kimler tarafından önerildiğini, hangi amaçlarla oluşturulduğunu ve yaptıkları çalışmaları konu edineceğim. Bu noktada gazete arşivlerinden bol bol yararlandım. Bunun dışında akıl insanlar heyetinden üç isimle telefon ve email üzerinden görüştim. Ayrıca aynı zamanda köşe yazarı olan bazı akıl insanların da çalışmalarını anlattıkları yazıları araştırdım. Ortaya çıkan tablonun demokrasi açısından yer yer umut verici yer yerse umut kırıcı olduğunu söyleyebilirim.

Kürt sorununun barış, uzlaşma ve demokrasiyle sonuçlanması bu ülkede yaşayan her yurttaşın arzusu olsa gerek. Dolayısıyla akıl insanlar heyetinin çalışmalarını ilgiyle takip ediyor, onların bu süreçte nasıl bir rol oynadığını/oynayacağını kestirmeye çalışıyoruz. Aynı amaç ekseninde kaleme aldığım bu yazıda, heyetin, birbirini anlamaya ve bir konsensüs oluşturmaya odaklı siyasal tartışmanın son derece sınırlı olduğu ülkemizde söz konusu durumu değiştirip değiştiremeyeceğini Habermas'ın kamusalılıkla ilgili tezlerine dayanarak tartışıyorum.

Kamusal Alan ve Habermas

Habermas 1962 yılında yayınlanan “Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü” adlı eserinde 17. ve 18. yüzyılda tarih sahnesine çıkan kamusal alanın oluştuğu dönemin şartlarını, kamusal alanın yapısal özelliklerini, yaşadığı dönüşümü ve dönüşümün sebeplerini ortaya koymuştur. Buna göre “kamusal alan formel devlet aygıtının ve meta üretim ve dolaşım alanının dışında duran, yurttaşlara ait toplanma, eleştirel kamusal tartışma, anlaşma ve eylem alanıdır” (Özbek, 2004:57). Habermas (2004) kamusal alanla kastedilenin sosyal yaşantımız dahilinde, içinde kamuoyunun oluştuğu alan olduğunu söyler. Özbek (2004:57)'in de vurguladığı gibi “hakiki bir kamuoyu yurttaşların temel meseleler hakkında özgür söylem ve eşit katılım yoluyla oluşturdukları, eleştirel kontrol ve dönüştürme mercidir”.Buraya her yurttaşın dahil olması

garanti altındadır. Bireylerin kamuoyu oluşturmak üzere konuşma odaklı her bir araya gelişlerinde kamusal alanın bir parçası vücut bulmuş olur. Yurttaşlar kamuyu ilgilendiren konularda toplanma, konuşma ve örgütlenme özgürlüklerine sahip olarak müzakere edebildiklerinde kamuoyu oluşumu devreye girmiş demektir. (Habermas, 2004:95)

Habermas kamuoyunun bu işlevinin kamusal bilgi ilkesiyle bir arada bulunduğunu vurgular. Devlete ilişkin meselelerin yurttaşların bilgisi dahilinde cereyan etmesi, yurttaşların bu faaliyetleri eleştirebilmesini ve kontrol edebilmesini mümkün kılmaktadır. Habermas(2004:96) “devlete ait bazı işleyişlerin aleni olması gerektiğine dayanan düzenlemeler de mahkemelerin halka açık olmasını sağlayan düzenlemeler gibi, kamuoyunun bu işleviyle ilişkilidir” der. Özbek(2004)’in vurguladığı gibi içinde kamuoyunun olduğu kamusal alanı devletlerin keyfi ve baskıcı politikalarına karşı yurttaşların kontrol ve eleştiri işlevlerini yerine getirdiği bir muhalefet alanı olarak düşünebiliriz. Habermas(2004:95).ısrarla devletin kamusal alana dahil olmadığını vurgulamaktadır.

Kamusal alan kavramıyla Habermas’ın niyeti içinde yaşadığımız toplumların ne derece demokratik olduklarını değerlendirmek ve modern demokrasinin eksikliklerine dikkati çekmektir. Ona göre iyi işleyen bir kamusal alanın varlığı modern kapitalist dünyada demokrasi için olmazsa olmaz bir koşuldur. Demokrasiyi insanların gözünde muteber kılan temel faktör halkın yönetimini esas almasıdır. Yani demokrasilerde siyasi iktidar yada otorite her zaman halkın denetimindedir. Halkın siyasi otorite üzerindeki denetiminin daimi olmasının tek yolu toplumla devlet arasındaki etkileşimin sürekli olması, halkın kamusal karar alma süreçlerine devamlı surette katılabilmesidir. İşte bu durum da kamusal alanın varlığını demokrasi için olmazsa olmaz kılar. (Kırık, 2005:2-3). Herhangi bir toplum içerisinde var olan kamusal alanın genişliği ve sınırları temel haklarla vurgulanan düşünce ve ifade hürriyetinin, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün, bilgiye erişme hakkının sınırları ve gelişmişliği tarafından belirlenir (Özbek, 2004,:32). Yurttaşların devletin faaliyetleriyle ilgili siyasal tartışma yapabilmesinin mümkün olması için devlet işlerinin aleni hale gelmesi zorunluluğundan bahsetmiştik. Aleniyetin demokrasiyle arasındaki hayati bağ her zaman zikredilmiştir. Aleniyet her zaman demokratların temel prensibi, karşıtlarının ise tepkisine yol açan madde olmuştur. Eski Yunan’da demokratların ilk taleplerinden biri kanunların neşredilmesidir. Kanunlar neşredilmezse kanun önünde eşitlik ilkesinin olamayacağı ve yönetimin keyfi olacağı düşünülmüştür. Öte yandan kamusal meselelerde gizliliğe aristokratik komplolara izin verdiği ve eşitlik ilkesini bozduğu için tepki gösterilmiştir. (Goldschmith,

1954:401) Aleniyetin kamusal alanından önemi kamusal alanın doğduğu tarihsel koşullar düşünüldüğünde daha iyi anlaşılır. Aleniyet burjuva sınıfının hedefleriyle doğrudan ilişkilidir. Kralın mutlak otoritesine itiraz eden burjuva sınıfı açısından daha önce kralın keyfiyetine bağlı olan devlet işlerinin açık ve bilinir olması büyük önem arz etmektedir. Habermas yeni doğan burjuva sınıfının üyeleri olan özel bireylerin eleştirel diyaloguyla aleniyet arasında doğrudan bir bağ kurmaktadır (Coşkun ve Hasdemir, 2008:125).

Habermaseserinde kamusal alanın doğduğu tarihsel ve sosyolojik koşulları gözler önüne serer. Devlet iktidarına yönelik eleştirel mayette kamusal tartışmaların tarih boyunca her zaman mevcut olmadığını vurgular. Burjuva sınıfının yükseldiği 17. ve 18. yüzyıldan önce özel alanla politik iktidar arasında bir kamusal alanın varlığı söz konusu değildi. Bununla birlikte egemenliği gösteren semboller, Habermas'ın vurguladığı gibi örneğin prens mühürleri kamusal olarak nitelendirilirlerdi. Bu semboller birer statü göstergesiydi. Bu statüler halkın önünde kamusal olarak sergilenirdi. O zamanlar siyasi otoritenin kamusal temsiliyeti söz konusuydu. Feodal yapıların güçlerini kaybetmesi ve ulusal ve merkezi devletlerin ortaya çıkması sürecinde temsili kamu yavaş yavaş çözülmeye başladı. Yeni dönemde mutlakiyetçi kamusal otorite ile siyasi iktidar içinde herhangi bir görev almayan sivil yurttaşların arasında mutlak bir karşıtlık ortaya çıkmıştı (Habermas, 2004:97-98). Burjuva sınıfının merkezi otoriteden özerkleşmesi süreci özel alanın bağrından çıkan bir kamusal alanın varlığına vesile olmuştu. Ev ekonomisinden pazar ekonomisine geçişle birlikte çekirdek ailenin alanı ile toplumsal üretimin alanı ayrışır. Yani devletle toplum arasındaki kutuplaşma toplum içinde de meydana gelir. Bir mahremiyet alanı olan çekirdek aile içerisinde bireyin psikolojik özgürleşmesi ve ahlaki gelişmesi gerçekleşir. Kamusal alandaki özgür ve eleştirel bireyin yetişme alanı burjuva ailesidir. Sevginin, içtenliğin yaşandığı, her türlü zora dayalı ilişkinin dışlandığı çekirdek ailenin alanından çıkan bireyler, kültürün bir mal biçimini alması neticesinde sanat, felsefe, edebiyat eserleri üzerine her türlü tartışmanın, akıl yürütmenin yaşandığı edebi kamuya dahil olurlar. Kahvehanelerde, salonlarda meydana gelen tartışmalar, kültürün ve sanatın sarayın dar çevresinden toplumsal alana yayıldığını göstermektedir. Memleket meseleleri üzerine rasyonel ve eleştirel tartışmaların yaşanacağı siyasal kamu işte bu edebi kamunun üzerine temellenir, edebi kamu siyasal kamusal alanı tarihsel olarak önceler (Özbek, 2004:49).

Siyasal kamunun doğuşunda burjuva bireyin çekirdek ailenin alanı içinde özgürleşmesinin, kültür ve sanatın kilisenin ve sarayın hakimiyetinden çıkmasının yanında

çok önemli bir faktör daha vardı. Toplumsal üretim artık hane içinde gerçekleşmiyordu, ticaret ve sanayinin giderek genişlemesi ve yayılması neticesinde pazar mekanizması devreye girmişti. Ekonomi artık kamusal bir mesele haline gelmişti ve burjuva bireyler bu konuda da söz sahibi olmak istiyorlardı. Artık toplumsal üretim de kamusal otoritenin keyfi kurallarına bırakılamazdı. Burjuva bireylerin toplumsal hayatın bütününe ilişkin konularda kamusal otoriteyle giriştiği bu büyük fikir mücadelesinin geçmişte bir benzeri yoktu. Eskiden feodal yapı içinde feodal tabakalar iktidar sahipleri ile müzakere eder ve hak taleplerini bildirirlerdi. Yeni bir sınıf olarak ortaya çıkan burjuvazi bu pazarlık ilişkisi içerisinde kendine bir yer bulamadı. Bu nedenle de o artık iktidar içinde pay talep etmekten ziyade iktidarın bütünü kontrol edip, denetlemeye talip oldu. “Burjuva kamusu mevcut iktidarın temel ilkesine denetim ilkesiyle karşı koydu, yani devlet muamelelerinin kamusal kılınması gerektiğini dayatan ilkeyle” (Habermas, 2004:98-99). Habermas ilk modern anayasalardaki temel hakların burjuva kamusal alanı kurumsallaştırdığını vurgular. Temel haklar toplumun devletten özerkleşmesini garanti altına alır ve siyasal iktidarın işlevlerini sınırlarken, sivil toplumun bağrından çıkan kamusal alanın varlığına anayasal bir nitelik kazandırır ve bu sayede siyasal otoritenin rasyonelleşmesini sağlar. Burjuvazi siyasal bir kamusal alanın varlığı sayesinde ihtiyaçlarını devlete iletebilecektir. Bu tarihsel süreç içerisinde gazeteler önemli bir rol oynamışlardır. 18. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan edebi gazeteler ve daha sonra ortaya çıkan siyasi gazeteler yalnızca haber dolaşımını sağlayan birer araç değillerdi. Gazeteler siyasi kamusal tartışmaya aracılık ediyor, onu güçlendiriyor ve kamuoyunun oluşumuna katkı sunuyorlardı (Habermas, 2004:99). Habermas bu tarihsel gelişmelere paralel olarak kamuoyu ve kamusal alan kavramlarının özgül anlamlarını da 18. yüzyılda kazandığını söyler. Kanaat (opinion) ile kamuoyu (publicopinion) arasındaki ayrım da o dönemde gerçekleşir. Habermas’a göre kanaatler işlenmemiş yargılar ve gündelik düşünme biçimleridir. Bu kanaatler eleştirel rasyonel tartışma sonucunda kamuoyuna doğru evrilirler. Kamuoyu kanaatler toplamı yada egemen kanaat değil, tüm kanaatlerin özgür ve eşit olarak katıldığı eleştirel rasyonel tartışma sonucunda ortaya çıkan uzlaşımır. “Habermas iyi işleyen bir politik kamusal alan olmadan oluşan kamuoyuna kamusal olmayan kanaat der” (Özbek, 2004:42). Habermas bu minvalde Rousseau’nun genel irade kavramını eleştirir. Ona göre Rousseau’nun teorisinin merkezinde yer alan ve tüm kanaatlerin özgür ve eşit katılımı dahil olduğu bir siyasal tartışmayı içermeyen genel irade kavramı ‘kamusal olmayan kanaatler demokrasisi’ne yol açar. Habermas kamuoyunun oluşumunda müzakere sürecini merkezi önemde görür (Coşkun ve Hasdemir, 2008:23).

Habermas kamusal alanın, rekabetçi kapitalizmden tekelci kapitalizme geçildiği dönemde başlayan ve sosyal refah devletlerinin ortaya çıkmasıyla giderek hızlanan bir dönüşüm sürecine girdiğini iddia eder. Kamusal alanın dönüşümüyle birlikte o zamana dek özel alan içinde kalmış konular ve toplumsal gruplar kamusal alanı işgal etmeye başlamıştır. Calhoun'un(1996) vurguladığı gibi farklı toplumsal grupların, sınıfların ve konuların kamusal alana dahil olmasıyla nicelikte meydana gelen artış söylemin niteliğinde bozulmaya yol açmıştır. Kamusal alana dahil olan toplumsal gruplar devletten ihtiyaçlarına yönelik talepte bulunmuşlar, devletin artan müdahaleleriyle toplum ile devlet arasındaki keskin ayrım belirsizleşmiştir. Kamusal alan rasyonel, eleştirel tartışmanın alanı olmaktan çıkıp çeşitli toplumsal grupların çıkarlarını yansıtan örgütlerle devlet arasındaki pazarlık alanı haline gelmiştir. "Politik kamusal alanda devletle iş gören toplumsal örgütler ya siyasi partiler aracılığıyla ya da doğrudan kamu idaresiyle ilişki içinde davranıyorlar. Büyük örgütler mümkün olduğu her an kamusal alanın kendisini devre dışı bırakarak devletle ve kendi aralarında politik uzlaşma arayışına girerler." (Habermas, 2004:101). Bu durumu feodal dönem içerisindeki çeşitli toplumsal tabakaların feodal beylerle yaptıkları müzakerelere benzetebiliriz. Nitekim Habermas da (2005:328) bu dönüşümü "yeniden feodalleşme" olarak niteler. Kültür endüstrisinin gelişimiyle birlikte tartışan, eleştiren bireylerin yerini kültür endüstrisinin standartlaştırıcı ve metalaştırıcı ürünlerini tüketen kitle toplumu almıştır. Bunun neticesinde kamuoyu, rasyonel tartışma sonucunda şekillenmek yerine, halkla ilişkiler şirketleri, basın ve siyasi partiler aracılığıyla oluşturulur ve manipüle edilir hale gelmiştir. Habermas'a göre kamusal alanın bu dönüşümünün en önemli sonucu onun eleştirel işlevini yitirmesidir. Eskiden devlet kararlarını kamusal kılmanın amacı bu kararların rasyonel eleştirisinin süzgecinden geçmesini ve böylece demokratik kontrolünü sağlamaktı. Kamusal alanın dönüşümüyle birlikte işleri kamusal kılmanın amacı artık onları eleştiri süzgecine tabi tutmak değildi. "Günümüzde işleri kamusal kılma süreci genellikle sadece özel çıkarların gizli saklı siyasalarına hizmet ediyor: İnsanlara yada meselelere tanıtım aracılığıyla kamusal prestij kazandırmak ve alkışlanmalarını sağlamak." (Habermas, 2004:101)

Habermas, Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü'nde yalnızca burjuva kamusal alanının tarihsel ve sosyolojik analizini yapmaz, aynı zamanda bu liberal kamusal alandan normatif bir ideal çıkarır. (Calhoun, 1996:39). Ona göre "günümüzde kamusal alanın liberal modeli bilginin halka açık olması gerektiğine ilişkin normatif talebi itibarıyla hala öğreticidir."(Habermas, 2004:100). Habermas liberal kamusal alanın burjuvazi dışında diğer sınıfları, kadınları, düşük eğitimli kesimleri dışlayan karakterini kabul etse bile kamusal yarar

ile özel çıkar arasında bir ayırım koymak, eşitlerarası eleştirel bir tartışmayı mümkün kılmak ve bu tartışmalar sonucunda ortaya çıkan talepleri iktidara iletebilmek gibi özellikleri ile sınırlı da olsa demokrasi yolunda önemli işler başardığına inanmaktadır. Ve bu noktada, bugün kabul edilemeyecek pek çok özelliğine rağmen Atina demokrasisi nasıl hala insanlık için bir ideal oluşturuyorsa, Habermas'a göre liberal kamusal alan da demokrasi için ideal bir norm olmayı sürdürmektedir. (Özbek, 2004:58). Kamusal alan kavramı iki farklı anlam boyutunu içermektedir. Bir taraftan siyasal tartışmanın, müzakerenin gerçekleştiği toplumsal mekanları, kamusal tartışma sonucunda ortaya çıkan anlam biçimlerini ve bu süreç içinde meydana gelen kamusal gövdeleri, diğer taraftan ise "üretim alanları açısından normatif bir ilkeyi, bir ideali belirtiyor: Ortak, aleni, açık ve eleştirel anlamına geliyor." (Özbek, 2004:40-41). Özbek'in (2004) JeffWeintraub'dan alıntılıdığı gibi kamusal alanın Habermas dışında pek çok farklı şekilde kavramsallaştırıldığını biliyoruz. Habermas'ın da dahil olduğu bütün bu farklı kavramsallaştırmalar içinde kamusal alanı özel alandan ayıran iki ortak kriter mevcuttur: Görünürlülük ve kolektiflik. Kamusal alan bir yanda görünür, açık, aleni, ulaşılabilir, bilinebilir olanın alanıyken diğer taraftan kolektifliğin, birlikte yapmanın, katılmanın ve ortak iyiye ulaşmanın alanıdır. (Özbek, 2004:43-44). İdeal bir norm olarak kamusal alan, katılımcılar arasında statü farklılıklarını göz ardı eder. Bu noktada bütün katılımcılar arasında bir 'eşdeğerlilik' söz konusudur. Öte yandan kamusal alan içindeki siyasi tartışmalarda belirleyici olan konuşan kişinin statüsü, kimliği değil, argümanların nasıl sunulduğudur. Kamusal alanda uzlaşma en iyi argüman üzerinde sağlanır. Kamusal alan herkesi kapsayıcıdır. Yurttaşların eşit katılımını öngörür. Ve ayrıca kamusal alan içinde o güne dek yurttaşlar tarafından sorunsallaştırılmamış meseleler sorunsallaştırılır, o zamana dek sadece iktidar sahiplerinin üzerinde konuşma hakkı olduğu konuları mesele edinir. (Calhoun, 1996:12-13).

Habermas daha sonraki çalışmalarında dikkatini kamusal alanın kurumsal yapısallaşmasından, her konuşmada örtülü olarak bulunan geçerlilik iddialarına (validityclaims) çevirmiştir. O, geçerlilik iddialarında araçsal olmayan iletişimsel akıl için bir temel bulmuştur. Kısacası Habermas demokrasinin normatif ideallerine yeniden işlerlik kazandıracak bir yol aramayı sürdürmüştür. Kamusal alanın Yapısal Dönüşümü'nde pratik aklın politikaya tatbik edildiği yer olarak kamusal alanı temel almaya çalışırken, iletişimsel eylem kuramıyla pratik aklın politikaya uygulanışını iletişim eyleminin sahip olduğu kapasitede bulmuştur. Kamusal alan bir ideal olmayı sürdürmüştü fakat iletişimsel eylemin temeli olmaktan ziyade onun evriminin olası bir ürünü olmuştur. (Calhoun, 1996:31-32).

Habermaskamusal alan kavramına ve onun demokrasi açısından sahip olduğu role, liberal demokrasinin sınırlılığına yönelik eleştirileri üzerinden teorileştirdiği müzakereci demokrasi anlayışı içerisinde yeniden dikkati çekmiştir. Dolayısıyla Habermas'ın müzakereci demokrasi tezine odaklanmakta fayda var.

Müzakereci Demokrasi

Demokrasinin nihayetinde halk egemenliği anlamına geldiği söyledik. Bu anlamda demokrasi halkın kolektif karar alma sürecine katılımını öngörür. Demokrasi için sihirli kelime katılımdır. Çağdaş demokrasilerde halk siyasal kararlara seçtiği temsilciler aracılığıyla katılır. Özgürlüğü siyasal süreçlere katılımı özdeşleştiren ve halkın kararlara doğrudan müdahil olduğu antik Yunan demokrasisinden farklı olarak modern demokrasiler temsil sistemini esas alır. Günümüzde temsili demokrasiden kasıt liberal demokrasidir. Temsili sisteme 'liberal' özelliğini veren, bireysel hak ve özgürlüklerin geniş tutulması, siyasal iktidarın güçler ayrılığı ilkesi ve diğer anayasal mekanizmalarla sınırlandırılması, yurttaşların tercihinin serbest seçimler ve partiler aracılığıyla siyasete yansması gibi liberal prensiplerdir. Liberal demokrasi bilhassa 1980'lerden itibaren yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Liberal demokrasinin katılım boyutunun eksik kaldığı, yurttaşlar tarafından seçilen temsilcilerle yurttaşlar arasındaki bağın koparak yurttaşların kolektif kararlardaki etkinliğinin azaldığı gibi eleştiriler bir meşruiyet sorunu olduğunu vurgulamışlardır. "Seçimle iş başına gelen siyasetçilerin aldıkları kararlar, bu kararlardan etkilenen yurttaşların belirleme, etkileme alanı dışına çıkmakla meşruiyet yitimine uğramaktadırlar."(Özalp, 2005:8). Liberal demokrasinin yaşadığı meşruiyet krizine çözüm bulma iddiasındaki müzakereci demokrasi teorisyenleri demokrasinin merkezini oy verme işlemlerinden ve seçimlerden, siyasal tartışmaya, konuşmaya kaydırırlar. Çıkarların ve tercihlerin özgür seçimler yoluyla adil bir şekilde yarıştığını iddia eden liberal demokrasinin aksine müzakereci demokrasi demokratik irade oluşumunun gerçekleştiği müzakere süreçlerine odaklanır (Erdoğan, 2012:31).Habermas'a göre liberaller siyasi katılımı piyasa mantığına indirgemişlerdir. Nasıl piyasada rasyonel davranan bireyler özgür bir şekilde tercihlerini belirliyorlarsa aynı şekilde siyasette de çıkarlarını ve görüşlerini yansıttığını düşündükleri partilere oy vererek tercihlerinin kolektif iradeye dönüşmesini arzularlar. Bu noktada Habermas'ın kanaat ile kamuoyu arasında yaptığı ayrımı hatırlayalım. Habermaskamuoyunun kanaatlerin özgürce ifade edildiği siyasal tartışma ve diyalog sonunda ortaya çıkan en iyi argüman olduğunu söylemişti. Habermas'ın liberal demokrasiye eleştirisi bu noktaya odaklanır. Ona göre rasyonel karar, dediğimiz şeyi kişide

verili olarak kabul etmek doğru değildir. Rasyonel kararlara, herhangi bir kolektif karardan etkilenen herkesin katılabildiği, kararla ilgili her türlü soruyu sorabildiği, fikirlerini psikolojik yada fiziksel şiddetten azade biçimde ifade edebildiği bir tartışma ortamında ulaşılabilir. Erdoğan (2012) müzakere kelimesinin Türkçe’de pazarlık etme, karşılıklı taviz verme anlamına geldiğini, oysa kavramın İngilizce ifadesi olan ‘deliberativedemocracy’deki ‘deliberative’ sözcüğünün istişareyi, soğukkanlı bir düşünme ve tartışmayı kastettiğini söyler. Yani Türkçe’ye müzakereci demokrasi olarak çevrilen kavram, argüman sunma temelinde kurulan ve en iyi argümanın kabul edildiği bir iletişim sürecini vurgular.

Habermasçı müzakereci demokrasi, ikili bir kolektif karar alma sürecine dayanır. Bir tarafta içine daha önce konuşulmamış her meselenin dahil olabileceği, sınırlandırılmamış, özgür ve eşit bir tartışma ortamının mevcut olabileceği ve en iyi argümanda birleşilen formel kamusal alanlar, diğer tarafta ise bu enformel kamusal alanlarda çıkan sonuçları dikkati alacak başta parlamento olmak üzere formel karar alma mekanizmaları... (Cohen, 1999, s.399). İletişim ve diyalogun hem parlamento gibi formel kurumlarda hem de kamusal alanın enformel ağlarında süreceği Habermasçı müzakereci model, özneler arası bir demokrasi modelidir. Habermas siyaseti seçimler ve rekabete indirgeyen liberal demokrasi modelinin tersine tıpkı cumhuriyetçi model gibi kamusal karar alma süreçlerine odaklanır. Ama o cumhuriyetçi model gibi anayasaya ikincil bir yer vermez. Anayasa yurttaşlar arasında iletişim ve müzakerenin kurumsallaştığı yerdir ve bu nedenden dolayı merkezi bir öneme sahiptir. Liberal demokrasinin temel özelliklerinden biri olan geniş bireysel hak ve özgürlükler de yurttaşların kamusal alana özgürce katılmalarını garanti altına alır. Habermasçı müzakereci demokrasi bir taraftan liberal demokrasinin devlet-toplum ayırımına, anayasal devlet anlayışına, bireysel hak ve özgürlüklere yaslanırken, katılımı, onun gibi seçimlerle sınırlamak yerine, kolektif kararlardan etkilenen her yurttaşın katılabileceği enformel kamusal alanlara ve müzakere süreçlerine bağlar. (Habermas, 1996). Öte yandan Antik Yunan’dan esinlenen cumhuriyetçi model, toplumu daha en başında politik toplum olarak kurgulayıp, modern toplumun karmaşık ve çok parçalı yapısına uzak kalırken, Habermasçı model, katılımı yalnızca siyasetle sınırlamaz, tüm toplumsal ve kültürel alanlara yayar. Politika toplumu oluşturan sistemlerden yalnızca biridir ve yurttaşlar yalnızca politik kararlara değil, kendilerini ilgilendiren ve etkileyen her tartışmaya katılma hakkına sahiptir.

Buna göre modern toplumlarda demokratikleşme, her alanda otonom kamusal alanların artışı anlamına gelmektedir. (Benhabib, 1996:87).

Akil İnsanlar Heyeti

Kürt sorununun barışçıl çözümü konusunda son yıllarda sıklıkla zikredilen bir öneri, bir akıl insanlar heyetinin kurulması olmuştur. Heyetin çözümde nasıl bir rol üstleneceği görüşü, öneriyi getiren taraflara göre değişiklik arz etmiştir. Fakat tarafların ortaklaştığı nokta söz konusu heyetin diyalog, iletişim ve müzakere kanallarını açacağı, bu sağlanan iletişim ortamında silahların devre dışı kalarak, silahlardan boşalan yeri siyasetin alacağıdır. Abdullah Öcalan'ın bir akıl insanlar heyetinin kurulmasına dair önerileri örgüte yakın yayın organlarında zaman zaman yer alırken Türk basınında bunu ilk dillendirenlerden biri Murat Karayılan olmuştur. 5 Mayıs 2009'da Hasan Cemal'in Milliyet gazetesinde Karayılan'la yaptığı söyleşide Karayılan şu ifadeleri kullanmıştır: "İlk adımda silahlar susacak. Sonra diyalog başlayacak. Diyalog yeri İmralı'dır. Kabul edilmiyorsa, diyalog yeri biziz. Bizi de kabul etmiyorsa, siyasal olarak seçilmiş iradedir. Bu da olmuyorsa, o zaman ortak bir komisyon kurulur bir yerde, akıl adamlar bir araya gelir. Örneğin İltir Türkmen gibi, sizin gibi insanlar toplanır, böyle bir mekanizma harekete geçer, çalışmaya başlar. Böyle bir mekanizma muhatap alınır diyalog için devlet tarafından." (2009, 5 Mayıs, Milliyet). Bu ifadelerden anladığımız kadarıyla PKK tarafı akıl insanların devletle örgüt arasında bir köprü vazifesi görmesini, iki taraf arasında barış görüşmelerini yürütmesini arzulamaktadır. Sivil insanlar arasından seçilmesi planlanan heyete geniş bir toplumsal mutabakat sağlamak gibi görevler verilmesi PKK tarafının kafasında yok gibi görünmektedir.

Örgüt kanadında akıl insanlar heyeti kurulması talebi zaman zaman dillendirilmeye devam ederken, bu konuda ilk somut adım ana muhalefet partisi CHP'den gelmiştir. CHP, 31 Mayıs 2012 tarihinde TBMM Başkanı Cemil Çiçek'e çözüm önerilerini içeren dosyayı sunmuştur. CHP öncelikle Meclis'te grubu bulunan dört siyasi partiden ikişer üyenin bulunacağı bir Toplumsal Mutabakat Komisyonu önermiştir. CHP böyle bir komisyonun kurulması için bir uzlaşma şartı koşmuş, dört partinin de bu komisyona üye vermesi gerektiğini söylemiştir. CHP'nin akıl insanlar grubu önerisi ise şöyledir: Meclis'te grubu bulunan siyasi partiler tarafından önerilecek ve Toplumsal Mutabakat Komisyonuna bağlı olarak çalışacak 12 kişilik bir Akil İnsanlar Grubu oluşturulacaktır. Bu akıl insanlar grubu, Meclis dışındaki siyasi partilerle, sivil toplum kuruluşlarıyla ve vatandaşlarla görüşecek, toplanan önerileri bu komisyona iletacaktır. (2012, 31 Mayıs, Milliyet). CHP'nin önerisinde başat rol Meclis'e

verilmiştir. Siyasi parti temsilcileri, akil insanlar grubunun getirdiği önerileri de dikkate alarak meseleyi bütün unsurlarını gözetererek müzakere edecektir. CHP'nin bu önerisinin, elbette çok sınırlı olarak, Habermas'ın müzakereci demokrasi anlayışı içerisindeki ikili kolektif karar alma sürecini hatırlattığını düşünüyorum. Akil insanlar grubu adeta enformel kamusal tartışmanın yürütücüsü olurken Meclis'teki Toplumsal Mutabakat Komisyonu da formel bir kamusal tartışmayı sağlayacaktır. Elbette bu öneride sakıncalı noktalar bulunmaktadır. Her şeyden önce Habermasçı müzakereci demokrasi, halkın kendi kendine oluşturduğu enformel kamusal alanlardan bahsederken, CHP'nin modelinde Akil İnsanlar Grubu Meclis'teki partiler tarafından bu göreve atanacaktır. Yani Habermas'ın devletten bağımsız bir alan olarak tasarladığı ve özel bireyler tarafından oluşturulan kamusal alan anlayışı bu modelde pek gerçekleşmiyordur. CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu, MHP lideri Bahçeli'nin önerilerine getirdiği eleştirilerin ardından şöyle bir savunma yapmıştır: “Akil adam, bizim Anadolu kültürünün bir parçasıdır. Osmanlı'dan, Selçuklu'dan gelir bu gelenek, Orta Asya'ya dayanır. Bir şey olur gidip bir kanaat önderine, bir bilgeye danışırız.” (2012, 16 Haziran, Milliyet). Habermasçı kamusal alan modeli kanaat önderlerinin halkı bilgilendirmesine değil, eşit bir zeminde herkesin özgürce fikrini savunmasına ve en iyi argümanın kabul edilmesine dayanmaktadır. Bu anlayışta kanaat önderi gibi bir unsura yer yoktur. Tüm bu eleştirilere karşın CHP'nin çözüm için diyalog ve müzakereyi önermesi, müzakerenin merkezi olarak parlamentoyu seçmesi hayli önemli gözükmektedir. Unutulmamalıdır ki Habermas'ın da (2005) vurguladığı gibi parlamento, kamusal alanın bir devlet organı olarak yerleşmiş halidir. Parlamento, müzakereci demokrasi modelinde, enformel kamusal alandan çıkan görüşlerin iletileceği ve bu görüşlerin formel siyasi tartışmanın konusu haline geleceği en merkezi kurumdur. CHP'nin bu ikili çözüm modeli Meclis'teki partilerin tamamından kabul görmediği için gerçekleşmemiştir.

Akil insanlar heyeti kurulması fikri ilerleyen aylarda zihinleri meşgul etmeyi sürdürmüştür. Nihayet 2012 yılının sonlarına doğru yeniden beliren barış umudu, hükümet tarafından bir akil insanlar heyetinin kurulmasını sağlamıştır. Heyet şu isimlerden oluşmaktadır: (Akdeniz Bölgesi) Rifat Hisarcıklıoğlu, Lale Mansur, Tarık Çelenk, Kadir İnanır, Nihal Bengisu Karaca, Şükrü Karatepe, Muhsin Kızılkaya, Öztürk Türkdoğan, Hüseyin Yayman. (Doğu Anadolu) Can Paker, Sibel Eraslan, Ayhan Ogan, Mahmut Arslan, Abdurrahman Dilipak, İzzettin Doğan, Abdurrahman Kurt, Zübeyde Teker, Mehmet Uçum. (Ege) Tarhan Erdem, Avni Özgürel, Arzuhan Doğan Yalçındağ, Erol Ekici, Hilal Kaplan, Hasan Karakaya, Fuat Keyman, Fehmi Kuru, Baskın Oran. (Güneydoğu Anadolu) Yılmaz

Yıl:4 Sayı:7

Ensaroğlu, Kezban Hatemi, Mehmet Emin Ekmen, Murat Belge, Fazıl Hüsnü Erdem, Yılmaz Erdoğan, EtyenMahçupyan, Lami Özgen, Ahmet Faruk Ünsal. (İç Anadolu) Ahmet Taşgetiren, Beril Dedeoğlu, Cemal Uşşak, Celalettin Can, Vahap Coşkun, Doğu Ergil, Erol Göka, Mustafa Kumlu, Fadime Özkan. (Marmara) Deniz Ülke Arıboğan, Mithat Sancar, Levent Korkut, Mustafa Armağan, Ali Bayramoğlu, Ahmet Gündoğdu, Hayrettin Karaman, Hülya Koçyiğit, Yücel Sayman. (Karadeniz) Yusuf Şevki Hakyemez, Vedat Bilgin, Fatma Benli, Şemsi Bayraktar, Kürşat Bumin, Oral Çalışlar, Orhan Gencebay, Yıldırım Oğur, Bendevi Palandöken. Heyetteki üyelerle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ilk kez 4 Nisan 2013 günü Dolmabahçe ofisinde bir araya gelmiştir. Heyetin kurulmasına günler kala gazetecilerle görüşen Başbakan Erdoğan, gazetecilerin heyetle ilgili “Bu 7’li gruplar süreci halka anlatmak için mi görev yapacak?” sorusuna şöyle bir yanıt vermiştir: “Tabii. Halkı buna hazırlamak önemli. Eskiden o psikolojik harekât denen ifadeler vardı ya. Bu toplumsal algıyı akil adamların hazırlaması lazım” (Bila, F. 2013, 24 Mart, Milliyet). Başbakan benzer açıklamaları birçok defalar tekrarlamıştır. Örneğin yine heyet kurulmadan önce böyle bir heyetin kurulmasına nasıl baktığını soranlara “Onların yaptırım gücü değil, onlar bizim ancak müşavere heyetimiz olabilir. Toplumun algılamasını yönlendirme noktasında onlardan böyle bir destek alabiliriz. Üst düzeyde bazı STK’lar, temsilcileriyle bulunabilir, medyadan, üniversiteden kanaat önderlerinin de içinde olduğu böyle bir akıllar grubu oluşabilir. Ama bu grup bir karar mercii asla değildir.” şeklinde cevap vermiştir. (2013, 5 Nisan, Akşam). Başbakan’ın akil insanlarla Dolmabahçe’de yaptığı ilk görüşmeden sonra konuşan akil insanlardan bazıları şu açıklamaları yapmıştır:

Doğu Ergil: “Barışın hangi koşullarda olacağı hükümetin kararı. Bizlerden beklenen barışa ikna etmek.”

Muhsin Kızılkaya: “Yüzde 50 üzerinde bir destek var. Bunu yüzde 60’a çıkarmanın yollarını arayacak heyet.”

Yücel Sayman: “Seçilen grup adına ne dersiniz deyin, burada bizden istenen çözümde katkımızın bulunması. O çözüm fikrini topluma yaymak.”

Lale Mansur: “Önemli olan barışın önemini, gerekliliğini, artık bu kanın durması gerektiğini anlatmamızı bekliyorlar.”

Ali Bayramoğlu: “Barış fikrini topluma nasıl anlatılacağı konuşuldu.” (2013, 5 Nisan, Akşam).

Başbakan'ın ve akil insanların yaptığı açıklamalardan anladığımız kadarıyla heyetin kurulma amaçlarından biri halkın Öcalan'la yapılan barış görüşmelerine ikna olmasını, barış sürecine destek vermelerini sağlamaktır. Başbakan çok açıkça heyetin “toplumun algılamasını yönlendirmesini” istemektedir. Akil insanlar da yukarıda gördüğümüz gibi yaptıkları açıklamalarla bu durumu teyit etmektedir. Öte yandan heyette yer alan isimlerden Avni Özgürel'e e-posta üzerinden sorduğum “Akil insanlar heyetinin temel görevinin toplumu barışa hazırlamak, ikna etmek olduğunu söyleyebilir miyiz?” sorusuna Özgürel şu yanıtı vermiştir: “Evet, söyleyebiliriz. PKK terörü başladığında doğan çocuklar şimdi 30 yaşında. Bunun manası Türkiye nüfusunun önemli bir bölümünün normal bir hayatı tanımadığıdır. O nedenle toplumun barışa hazırlanması, barışın sağlanacağına inandırılması gerekmektedir.” (Kişisel görüşme, 15 Mayıs, 2013).

Toplumun sürece ikna etme görevi dışında yine Başbakan'ın ve akılların konuşmalarından anlıyoruz ki, heyetin insanları bu sürece ikna etmesi için onları bilgilendirmesi hedeflenmektedir. Çünkü gerek Türkler arasında gerekse de Kürtler arasında süreçle ilgili merak edilen pek çok soru vardır ve onları ikna etmenin yolu halkın sorularına cevap vermektir. Heyet üyelerinin halkın sorduğu sorulara nasıl yanıt verdiğini merak ederek Özgürel'e yine e-posta üzerinden şu soruyu sordum: “Çözüm sürecinin bundan sonraki aşamaları konusunda katılımcılara bilgi veriyor musunuz? Onların çeşitli endişelerini nasıl gidermeye çalışıyorsunuz?”. Özgürel soruma şu yanıtı vermiştir: “Bu yönde sorulara muhatap oluyoruz ve cevaplamaya çalışıyoruz. Ancak ‘Akil İnsanlar’ olarak tanımlanan heyetlerin üyeleri olarak bizler kamuoyunun bildikleri dışında özel bilgiye sahip değiliz.” (Kişisel görüşme, 15 Mayıs, 2013). Benzer bir soruyu telefonla görüştüğüm Doğu Anadolu heyetinin başkanı Can Paker'e yönelttim. Paker cevaben “süreç bundan sonra nasıl olur o bizi ilgilendirmiyor. Her insanın tahmini vardır, kişisel fikri vardır, biz onları aktarıyoruz.” demiştir. (Kişisel görüşme, 17 Mayıs, 2013). Süreçle ilgili halkın neleri merak ettiğine dair bir iki örnek vermesini rica ettiğim zaman Paker çalıştığı bölgedeki halkın bir hakikatler komisyonu kurulup kurulmayacağını sorduğunu söylemiştir. “Siz ne cevap verdiniz” diye sorunca da “bence kurulması lazım” dediğini aktarmıştır. (Kişisel görüşme, 17 Mayıs, 2013). Heyette yer alan isimlerden biri olan ve aynı zamanda Star gazetesinde görev alan Fadime Özkan “İzmir'in Endişeleri” başlıklı yazısında ‘sürecin bir devlet politikası olduğunu ve MGK'da ince ince değerlendirildiğini’ belirtmiştir (2013, 17 Nisan, Star). Bunun üzerine kendisine e-posta üzerinde şöyle bir soru gönderdim: “İzmir'in endişeleri başlıklı yazınızda ‘sürecin bir devlet politikası olduğunu ve MGK'da ince ince değerlendirildiğini’ yazmışsınız.

Bu bağlamda sürecin bundan sonraki aşamalarında neler var? Sayın Başbakan bu konuda size bir açıklama yaptı mı?”. Özkan soruma kısa süre içinde yanıt göndererek şunları demiştir: “Başbakan bu konuda bize bir açıklama yapmadı ama bunun bir devlet politikası olduğunu anlamak için bunun ille de söylenmesine gerek var mı? Siyasi gündemi takip eden bir gazeteci olarak MGK'nın bu konuda yıllar içinde aldığı kararları, son aylarda süreçle birlikte MGK gündem konularının neler olduğunu devletin nasıl işlediğini bilen, takip eden herkesin gördüğüdür bu.” (Kişisel görüşme, 15 Mayıs, 2013). Özkan bu cevabın ardından kendi tahmin ve yorumlarını içeren bir yazısını da göndermiştir. Tüm bu açıklamalardan gördüğümüz kadarıyla halkı bilgilendirmesi istenen akıl insanlar heyetinin sürecin nasıl işleyeceğine dair herhangi bir bilgisi yoktur. İnsanların ikna edilmesi istenmektedir, ama süreçle ilgili sorulara net yanıtlar veremeyen insanlar bunu nasıl başaracaklardır? Parker'in insanların ‘hakikatler komisyonu kurulacak’ mı sorusuna ‘bence kurulmalı’ diye cevap verdiğini söylemesi durumu açıkça gözler önüne sermektedir. Kamusal bir tartışmanın ve diyalogun hedeflendiği söylenmektedir ama Habermas'ın teorisinde de gördüğümüz gibi böyle bir tartışmanın olması için temel zaruret, yani aleniyet yoktur. Nitekim ana muhalefet partisinin lideri de sürekli olarak sürecin bilinmediğinden yakınmakta, bilinmeyen bir şeye nasıl destek vereceklerini sormaktadır. (2013, 20 Mayıs, Radikal). Kabul edelim ki sürecin bundan sonra nasıl ilerleyeceği henüz hükümet ve PKK tarafında da bilinmemektedir. Belki de atılacak adımlar sırası geldiği zaman kararlaştırılacaktır. Eğer böyle bir durum söz konusuysa bile en azından bu durum insanlara açıklanmalıdır. Demokratik bir katılım için insanlara atılacak adımların henüz netleşmediği, ne yapılacağına süreç içinde karar verileceği söylenmelidir.

Akil insanlar heyeti Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı'na bağlı olarak çalışmaktadır. Hükümet üyeleri Müsteşarlığın heyete yalnızca sekreteryaya ve lojistik destek verdiğini söylemektedirler. Akil insanlar da ısrarla çalışma planlarını kendilerinin yaptıklarını, bağımsız çalıştıklarını söylemektedirler. Bu doğru olsa bile unutulmamalıdır ki heyet üyeleri bizzat hükümet tarafından seçilmiştir. Üyelerin her konuda hükümetin kararlarını desteklemiş olmasalar bile, hükümete doğrudan muhalif olmadıkları da ortadadır. Hükümet ana muhalefet partisinin üyelerin Meclis tarafından belirlenmesi önerisini reddetmiştir. Heyet üyelerinden Murat Belge'nin 8 Nisan'da Taraf gazetesinde yazdığı “Bir Toplantı Üstüne” başlıklı yazı heyetin amaçlarına dair önemli bilgiler sunmaktadır. Belge ‘akil adamlar’ adı verilen kurulların ülkelerarası ya da bir ülke içinde çıkan çatışmalarda taraflar arasında arabuluculuk yapmak için kurulduğunu yazmıştır. Yani aslında Belge tam da Karayılan'la aynı şeyi söylemekte, akıl insanların örgütler arası yada örgütlerle devletlerarası gizli yürütülen

görüşmelerde bir aracı olduğunu söylemektedir. Ama gerek CHP'nin önerdiği gerekse de hükümetin yürürlüğe koyduğu akil insanlar grubu, toplumsal bir mutabakat için müzakere, diyalog ve iletişim kanallarını açmak, halkı bilgilendirmek, karşılıklı bir sohbet yoluyla birlikte çözüm yolları aramak ve bulmak, uzlaşmak iddiasındadır. Akil insanlardan bazıları da bunu ısrarla vurgulamaktadır. Örneğin Ali Bayramoğlu hedefin yalnızca Kürt sorununu çözmek olmadığını, demokratik, çoğulcu bir Türkiye yaratmak olduğunu bunun için de çıkılan yolda konuşmanın, katılımın, uzlaşmanın hayati önemde olduğunu vurgulamaktadır. (Bayramoğlu, A., 2013, 3 Nisan, Yeni Şafak). Fakat yukarıda da değinildiği gibi böyle bir ortam için temel zaruret yani aleniyet söz konusu değildir. Murat Belge yaptıkları işin akıllikle bir ilgisi olmadığını, bir duygu işi olduğunu söylemektedir. Heyet kırılan gönüllerin, açılan yaraların, örselenmiş benliklerin tamirine yardımcı olmaya çalışacaktır. (Belge, M. 8 Nisan, 2013, Taraf)

Habermas kamusal alanın iktidarın rasyonelleşmesine hizmet ettiğini, burada rasyonel bir tartışmanın olduğunu/olması gerektiğini, tartışmaya katılanların rasyonel argümanlar sunarak diğerlerini ikna ettiğini/etmesi gerektiğini söylemektedir. Belge'nin de vurguladığı gibi heyetin böyle bir hedefi yoktur. Başbakan bir keresinde akil insanlar heyetini irşad heyetine benzetmiştir (2013, 4 Mayıs, Bugün). İrşad heyeti kurtuluş savaşı yıllarında Meclis tarafından oluşturulmuş ve halkı kurtuluş mücadelesine ikna etmek için kurulmuştur. Başbakan bugün akil insanlar heyetinin tıpkı irşad heyeti gibi çalışmasını ve halkın algılamasını yönetmesini istemektedir. Murat Belge son derece haklıdır: Heyetin vazifesi daha ziyade duygusaldır. Çünkü bilgi eksikliğinin yaşandığı bir yerde rasyonelargümanlar sunarak uzlaşma sağlamak mümkün değildir. Muhalefetin heyetle ilgili en önemli eleştirilerinden birisi heyetin halka hükümetin görüşlerini anlatmak amacıyla kurulduğudur. Örneğin CHP Genel Başkan Yardımcısı Sezgin Tanrıku şunları söylemektedir: “Bu komisyon hükümetin atadığı ve kamu müsteşarlığıyla çalışacak bir pazarlama komisyonu. Görevi hükümetin politikasını halka anlatmak, onlara hükümet propagandası yapmak. Bir çeşit iktidar sözcülüğü, pazarlamacılığı yapacaklar” (Bila, F.2013, 4 Nisan, Milliyet). Benzer ifadeleri başta CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu olmak üzere ana muhalefet partisi üyeleri dillendirmeye devam etmektedirler. “Eskiden psikolojik hareket gibi ifadeler vardı ya” diyen Başbakan da bu eleştirilerin önünü açmaktadır.

SONUÇ

Hükümetin bugüne kadar ülkenin temel meseleleriyle ilgili “ben yaptım oldu” mantığıyla hareket ettiğini söyleyebiliriz. Aynı mantığı Kürt meselesinin çözümü konusunda da sürdürmektedir. Bir akıl insanlar komisyonunun kurulması konusunda pek çok farklı çevrelerden gelen önerilerin ardından hükümet böyle bir komisyon kurmaya karar vermiş; fakat üyelerin seçimini de görev çizgisini de kendi belirlemiştir. Hükümet bugüne değin katılımcı demokrasi yada Habermasçı anlamda müzakereci demokrasi anlayışlarına sıcak bakmak şöyle dursun, genel olarak demokrasiyi yalnızca sandığa, seçimlere indirgemıştır. Gezi parkı olayları sırasında da hükümet aynı tavrını sürdürmüş demokratik hakları için yürüyen insanlardan sandıkta tepki göstermelerini istemiştir.

Hükümet bu tavrını akıl insanlar heyeti konusunda da sürdürmektedir. Başbakan’ın heyetten beklediği kamusal bir müzakerenin önünü açmak ve kamuoyunun oluşumuna yardımcı olmak değil, kamuoyunun bizzat yönlendirilmesini sağlamaktır. Habermas’ın “yeniden feodalleşme” olarak adlandırdığı durum tam da Başbakanın istediği şeydir. Muhalefetin getirdiği eleştirilerde de ifade edildiği şekilde, heyet hükümet tarafından adeta halkla ilişkiler faaliyeti yürütmesi için oluşturulmuştur. Gerek Türklerin gerekse de Kürtlerin süreçle ilgili öğrenmek istedikleri şeyleri akıl insanlar heyetinin karşılaması mümkün değildir. Çünkü onlar da süreç hakkında bilgisizdir. Dolayısıyla bu durumda tıpkı Belge’nin söylediği gibi halkın aklına değil duygularına hitap etmek zorundadırlar. Akıl insanlar heyeti halkın barış süreci konusunda özgürce tartışması ve bu tartışmalar sonucunda ortaya çıkan görüşlerini hükümete aktarması için oluşturulmamış, toplumsal algıyı kontrol etmek ve yönlendirmek için meydana getirilmiştir.

KAYNAKÇA

Bayramoğlu, A. (2013, 3 Nisan). Akıl Türkiye. *Yeni Şafak*. Erişim: <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/AliBayramoglu/akil-turkiye/37058>

Belge, M. (2013, 8 Nisan). Bir Toplantı Üstüne. *Taraf*. Erişim: <http://www.duzceyerelhaber.com/Murat-BELGE/14837-Bir-toplanti-ustune>

Benhabib, S.(1996). Models of Public Space: HannahArendt, the Liberal TraditionandJurgenHabermas,içindeCalhoun, C. (ed.) *HabermasandthePublic Sphere*,The MIT Press.73-98

Bila, F. (2013, 24 Mart). Akil Adamlar Havuzu Hazır. *Milliyet*, Erişim: <http://siyaset.milliyet.com.tr/akil-adamlar-havuzu-hazir/siyaset/siyasyazardetay/24.03.2013/1684224/default.htm>

Bila, F. (2013, 4 Nisan). CHP Sürece Katılır mı? *Milliyet*, Erişim: <http://siyaset.milliyet.com.tr/chp-surece-katilir-mi-/siyaset/siyasyazardetay/04.04.2013/1689055/default.htm>

Calhoun, C. (1996). Habermas and the Public Sphere, içinde Calhoun, C. (Ed.) *Habermas and the Public Sphere* The MIT Press, 1-48.

Cemal, H. (2009, 5 Mayıs). Karayılan: Barış Umudumuz Var. *Milliyet*. Erişim: <http://siyaset.milliyet.com.tr/kandil-de--font-color--red--karayilan---font-ile---saat/siyaset/siyasetdetay/05.05.2009/1090917/default.htm>

Cohen, J. (1999). Reflections on Habermas on Democracy. *Ratio Juris*. Vol. 12 No. 4 December 385-416. Erişim: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9337.00132/abstract;jsessionid=F356A63CF6D69F21AD3CB5C36D8F193B.d01t01?deniedAccessCustomisedMessage=&userIsAuthenticated=false>

Erdoğan, M. (2012). Müzakereci Demokrasi ve Sınırları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl: 11 Sayı: 22. 25-43. Erişim: <http://www.istu.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s22/25-43.pdf>

Goldschmidt, M. L. (1954). Publicity, Privacy, Secrecy. *The Western Political Quarterly*, Vol. 7, No. 3. 401-416.

Habermas, J. (2005). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*. İletişim Yayınları.

Habermas, J. (2004). Kamusal Alan, içinde Özbek, M. (Ed.), *Kamusal Alan*, Hil Yayın, İstanbul, 95-102.

Habermas, J. (1996). Three Normative Models of Democracy. İçinde Benhabib, S., (Ed.), *Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political*, Princeton University Press.

Hasdemir, T.A ve Coşkun, M.K. (2008). Kamusal Alan ve Toplumsal Hareketler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63-1. 121-149. Erişim: http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/63/1/Hasdemir_Coskun.pdf

Yıl:4 Sayı:7

Kırık, H. (2005). *Kamusal Alan ve Demokrasi: Örtünme Sorununu Yeniden düşünmek*. Salyangoz Yayınları.

Özalp, A.(2005). Liberal Demokrasinin Derinleştirilmesi Gereği ve Müzakereci Demokrasi. *Hitit Üniversitesi Kamu Yönetimi Dergisi*,1-14.

Özbek, M. (2004).Kamusal Alanın Sınırları.çindeÖzbek, M, (Ed.), *kamusal Alan*,Hil Yayın, İstanbul,19-89.

Özkan, F. (2013, 17 Nisan). İzmir'in Endişeleri. *Star*. Erişim:

<http://haber.stargazete.com/yazar/izmirin-endiseleri/yazi-745884>

Kişisel görüşmeler: Avni Özgürel ile e-posta üzerinden. (2013, 15 Mayıs)

Fadime Özkan ile e-posta üzerinden. (2013, 15 Mayıs)

Can Parker ile telefon üzerinden. (2013, 17 Mayıs)